



T.C.

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ON İKİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMI
SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLER VE ÖĞRETMENLİK
PROGRAMLARINI TERCİH ETME
DURUMLARI**

Sevim BAHADIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Şubat - 2019**



T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**ON İKİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMI
SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLER VE ÖĞRETMENLİK
PROGRAMLARINI TERCİH ETME
DURUMLARI**

DANIŞMAN : Doç. Dr. Hasan Güner BERKANT
JÜRİ : Doç. Dr. Gülay BEDİR
: Doç. Dr. Gökhan DUMAN

Sevim BAHADIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHRAMANMARAŞ
Şubat - 2019

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ON İKİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMI SEÇİMLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE ÖĞRETMENLİK
PROGRAMLARINI TERCİH ETME DURUMLARI

Sevim BAHADIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez / Proje/..../.... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan Güner BERKANT
BAŞKAN

Doç. Dr. Gülay BEDİR
ÜYE

Doç. Dr. Gökhan DUMAN
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
Enstitü Müdürü

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ON İKİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMI SEÇİMLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE ÖĞRETMENLİK
PROGRAMLARINI TERCİH ETME DURUMLARI

Sevim BAHADIR

Danışman : Doç. Dr. Hasan Güner BERKANT
Yıl : 2019, Sayfa: 103 +VIII
Jüri : Doç. Dr. Hasan Güner BERKANT (Başkan)
: Doç. Dr. Gülay BEDİR (Üye)
: Doç. Dr. Gökhan DUMAN(Üye)

Bu çalışmanın genel amacı on ikinci sınıf öğrencilerinin, yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörleri ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarını belirlemektir. Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş ili merkez ilçelerindeki devlet okullarının on ikinci sınıfında öğrenim gören 100 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler 2017-2018 eğitim-öğretim yılında örneklemini oluşturan on ikinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin çözümlenmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara göre; araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun kişisel özelliklerinin, ilgi ve yeteneklerinin yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş imkânı ve maddi kazancın, üniversitelerin yurt dışı eğitim, burs, yurt gibi olanaklarının, yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı ve saygınlığının, yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun öğrencilerin yükseköğretim programı seçiminde etkili olabileceği yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Ancak öğrencilerin çoğunun yükseköğretim programı seçimlerinde aile ve arkadaşlarının etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerden çoğunun öğretmenlik mesleğini hem zor hem de çok fazla emek isteyen bir meslek olarak görmesi ve aynı konuyu tekrar anlatmayı zor bulmaları gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak, seçimlerinde öğretmenlik programlarına yer vermeyecekleri yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim programı, lise öğrencileri, öğretmenlik mesleği, program tercihi

**DEPARTMENT OF EDUCATION
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**FACTORS AFFECTING TWELFTH GRADE
STUDENTS' HIGHER EDUCATION CHOICES AND
THEIR PREFERENCES FOR TEACHER EDUCATION
PROGRAMS**

Sevim BAHADIR

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT
Year : 2019, Pages: 103 +VIII
Jury : Assoc. Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. Gülay BEDİR (Member)
: Assoc. Prof. Dr. Gökhan DUMAN (Member)

The main objective of this study is to determine the factors that affect the students' choice of higher education program and their situations of preferring teaching programs. The sample of the study consisted of 100 students studying in the twelfth grade of the public schools in the central districts of Kahramanmaras. In the research, interview method ,that is one of the qualitative research methods, was used.The interviews were conducted with the twelfth grade students in the 2017-2018 academic year. Content analysis method was used to analyze the data obtained through interviews. According to the findings of the data analysis it was concluded that the personal characteristics, interests and abilities of most of the high school students attending the research could be effective in their selection of higher education program. In addition, it was found that the opportunities of employment and financial gain that the university provides for its students ,universities' opportunities of scholarship, dormitory and overseas education, the image and reputation of higher education programs on the society and the academic staff of the university could be effective on the choice of higher education program. However, it was concluded that most students' family and friends wouldn't be effective in their choice of higher education program. It was found that most of the students would not include teacher education programs in their choices due to various reasons such as seeing the teaching profession as a difficult and very demanding profession and finding it difficult to teach the same subject again.

Keywords: Higher education program, high school students, teaching profession, choosing program.

ÖN SÖZ

Günümüzde bilgi çağının getirmiş olduğu teknolojik imkanlar bilgiye daha kolay yollardan ulaşmayı sağlamaktadır. Bu durum bir yandan öğrencilerin akademik araştırma kaynağını oluştururken, bir yandan da farklı meslek dallarının oluşmasına ve bu mesleklere ilgi duyan bireylerin kendisini keşfetmesine olanak sağlamıştır. Ancak kişinin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarabilmesi ve mesleğini buna göre seçebilmesi yaşanan dönemin imkanlarına bağlanmayacak ve beklenmeyecek kadar önemlidir. Çünkü bireyin kendini gerçekleştirme, yaşadığı topluma, dünyaya katkı sunabilmesi eğitimden beklenen sonuçlar içerisinde. Aksi takdirde herhangi bir yükseköğretim programından mezun olmak dahi toplumda tutunabilmek için yetersiz kalabilmektedir. Türkiye'de zorunlu eğitim sürecinin her kademesindeki öğrencilerle yapılacak akademik ve bireysel çalışmaların portfolyolar halinde teknolojinin imkânlarından da faydalanılarak oluşturulması, bu verilerin kurumlar arası aktarımının sağlıklı sürdürülmesi, mesleki ilgi ve yönelimlerin doğru tespit edilmesine yol açacaktır. Ayrıca tüm bu işleyiş en başından itibaren uzmanlar tarafından planlanan ve yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarıyla desteklenmelidir. Mesleki rehberlik çalışmaları, öğrencilerin kendi ilgi ve kabiliyetlerini fark etmeleri ve buna uygun mesleki tercihlerini belirlemelerinin yanı sıra başka mesleklerin gerektirdiği bilgi ve beceriler hakkında da bilgi edinmelerine imkân sağlayacaktır. Böylelikle on ikinci sınıf düzeyinde bulunan öğrenciler yükseköğretim programı seçimlerini doğru tespit edilmiş bilgiler ve deneyimler üzerine oturarak gerçekleştirebileceklerdir. Öğrencilerin üniversite eğitimini bireysel özelliklerinden yola çıkarak seçebilmesi için yürütülen her bir çalışma neticeleri itibarıyla de üzerinde düşünülmesine, yeniden ele alınarak gerekli güncellemelerin yapılmasına fırsatlar oluşturabilecektir.

Yüksek lisansa başladığım andan itibaren bilgi ve desteğini her zaman yanımda bulduğum, olaylara ve olgulara hep başka bir pencereden de bakılabileceğini bıkmadan usanmadan öğreten tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hasan Güner BERKANT'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarım boyunca ilgisini hiç eksik etmeyen sevgili eşim Oğuzhan BAHADIR'a ve onlarla geçireceğim zamandan bazen almak zorunda kalmama rağmen "Annemin ders çalışması gerekiyor." diyerek beni motive eden Alperen'ime ve Ceylin'ime teşekkür ediyorum.

Bu tezi; emeğin değerini ellerinden, sabrın değerini yüreğinden öğrendiğim, ömrümün en güzel rehberi olan çok sevgili rahmetli babacığma ithaf ediyorum.

Sevim BAHADIR
Şubat, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
EKLER LİSTESİ	VIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	7
2. KONUYLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
3. KURAMSAL AÇIKLAMALAR	17
3.1. Türkiye'deki Ortaöğretim ve Ortaöğretim Kurumları	17
3.2. Meslek ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler	20
3.3. Meslek Seçimi Kararının Aşamaları	24
3.4. Mesleki Rehberlik	26
3.4.1. Mesleki Gelişim Kavramı	27
3.4.1.1. Geinzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'nın Gelişim Kuramı....	27
3.4.1.2. Super'in Benlik Kuramı (Kavramsal Model)	28
3.4.1.3. Holland'ın Kişilik Kuramı	29
3.4.1.4. Roe'nun İhtiyaç Kuramı	30
3.4.2. Türkiye'de Mesleki Rehberliğin Gelişimi	30
3.4.3. Avrupa Ülkelerinde Mesleki Rehberliğin Gelişimi	31
3.4.4. Ortaöğretimde Mesleki Rehberlik Çalışmaları	33
3.4.5. Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberliğin Amaçları.....	34
3.5. Türkiye'de Yükseköğretime Giriş Sistemi	35
3.5.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortaöğretim ve Yükseköğretim	37
3.6. Türkiye'de Öğretmenlik Mesleği	39
4. YÖNTEM	42
4.1. Araştırmanın Modeli	42
4.2. Araştırmanın Örnekleme.....	42
4.3. Veri Toplama Aracı.....	44
4.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	44
5. BULGULAR.....	47
6. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	80
6.1. Sonuç.....	80
6.2. Tartışma.....	81
6.3. Öneriler	93
6.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	93
6.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	94
KAYNAKLAR	96
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1. Okul Türleri ve Öğrenci Dağılımı	43
Tablo 4.2. Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları	43
Tablo 5.1. On ikinci sınıf öğrencilerinin kişisel özellikleri, yetenek ve ilgi alanlarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular.....	47
Tablo 5.2. On ikinci sınıf öğrencilerinin ailelerinden kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular.....	50
Tablo 5.3. On ikinci sınıf öğrencilerinin arkadaşlarından kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular.....	51
Tablo 5.4. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş imkanlarının ve maddi kazancın yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular	53
Tablo 5.5. On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim (Erasmus vb.) gibi olanaklarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular	56
Tablo 5.6. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının yükseköğretim program seçimlerine etkisine yönelik bulgular	58
Tablo 5.7. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun yükseköğretim program seçimlerine etkisine yönelik bulgular	61
Tablo 5.8. On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik bulgular	64
Tablo 5.9. On ikinci sınıf öğrencilerinin özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermelerine yönelik bulgular	67
Tablo 5.10. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programları seçimleri sırasında öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarına ilişkin bulgular	69
Tablo 5.11. Farklı lise türlerinde (Anadolu lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, mesleki ve teknik lise, Fen lisesi) öğrenim görmekte olan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim program tercihleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular	72

Tablo 5.12. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumlu düşüncelerine ilişkin bulgular	74
Tablo 5.13. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumsuz düşüncelerine ilişkin bulgular.....	76
Tablo 5.14. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili önerilerine ilişkin bulgular	77



KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÖSS	: Öğrenci Seçme Sınavı
ÖYS	: Öğrenci Yerleştirme Sınavı
TM	: Türkçe-Matematik
YGS	: Yükseköğretime Geçiş Sınavı
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
TYT	: Temel Yeterlik Testi
AYT	: Alan Yeterlik Testi
AB	: Avrupa Birliği
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
ÖABT	: Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

EKLER LİSTESİ

Ek-1: On İkinci Sınıf Öğrencilerinin Yükseköğretim Programı Seçimlerini Etkileyen Faktörler ve Öğretmenlik Programlarını Tercih Etme Durumlarıyla İlgili Görüşme Soruları

Ek-2: Anket İzin Belgesi (Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan görüşme uygulama izni)



1. GİRİŞ

İlk çağ toplumlarında eğitim, sağlam vücut, fiziki çevre koşullarına dayanıklılık, cengaverlik, avlanma, ok atma, ata binme gibi becerileri içerirdi. Okul denen bir kurum olmadığından dolayı eğitim informal biçimde gerçekleşirdi. Bu dönemin en önemli eğitim kurumlarını ise aile, klan, kabile, aşiret gibi kurumlarla dinsel ve siyasal nitelikli önderler oluşturmuştur. İlkel toplumların törenleri, etkili bir eğitim kurumu niteliğindedir. İlkel toplumlarda gençlere uygulanan "geçiş törenleri" de yetişkin yaşamına adım atan gençlere yönelik eğitsel nitelik taşıyan etkinliklerdir. Çünkü bu törenlerden önce gençler sabır, sebat, tahammül gücü ve cesaretin ölçüldüğü birtakım denemelerden geçirilerek aynı zamanda yaygın eğitimin bu törenlerle formalleştirilmesi sağlanmış olurdu (Tezcan, 1997: 5). Yaygın eğitim; aile ya da bir herhangi bir çevre içerisinde bireysel yetiştirme vs. yollarıyla yapılarak öğrenmeyi, öğretmeyi, bilgi aktarmayı ve beceri kazandırmayı, okulu, okuma ve yazma etkinliklerini kapsayan, ders için gerekli olan donanımlarla (araç-gereç vb.) birlikte yürütülen çalışmalardan oluşmaktadır. Eğitim ise bireyin zihinsel, duygusal, bedensel ve sosyal yetenekleriyle birlikte davranışlarının istenilen yönde geliştirilmesi ya da bireye bazı hedefler doğrultusunda yeni bilgiler, kabiliyetler ve davranışlar edindirilmesine yönelik çalışmaların tümüdür. Eğitim hayat boyu sürmekte olup planlı veya tesadüfi olarak gerçekleşebilmektedir (Akyüz, 1994:2). Genellikle her eğitimci, eğitimi değişik ifade biçimleriyle ve farklı şekillerde tanımlamışlardır. Bu farklılaşmada ise kuşkusuz eğitimcilerin değişik amaçları temel almaları rol oynamaktadır. Eğitim, bireylerin yaşamını devam ettirdiği toplumda sahip olduğu yeteneklerini, tutumlarını ve davranış biçimlerinden olumlu değerdekilerini geliştirdiği süreçlerin toplamından oluşmaktadır (Tezcan, 1997: 3).

Eğitimin kavramının açıklanmasına bugüne kadar değişik olarak adlandırılabilir ancak sonucunda nispeten aynı anlamı ifade eden görüşler kişiler tarafından ileri sürülmüştür. Toplumun oluşturan bireyler tarafından eğitim "adam olmak," "okur-yazar olmak," "bir kişinin öncelikle ailesine, yurduna ve milletine faydalı olması" gibi farklı şekillerde tanımlanabilmektedirler. Toplumun bu kısmı eğitimden beklenen işe vuruk olarak, yani yaşanmış, gözlenmiş birçok olayları örnek göstererek izah etmektedirler. Bu durum eğitime farklı pencerelerden bakmayı da gerekli kılmaktadır. Bir toplumun kendine özgü politik, ekonomik, sosyal ve kültürel amaçları bulunmaktadır. Bu amaçların gerçekleşebilmesi için atılacak adımlar eğitimle başlamaktadır. Toplumların bu ve benzeri hedeflere hiç çaba göstermeden erişmesi mümkün olmamaktadır. Belirlenen hedeflere doğru toplum devamlı olarak ilerleme göstereceğine göre, eğitim devamlı başvurulacak faaliyet şekli olacaktır. Bu bakımdan eğitime hazırlayıcı kurumlar olan okulların dışında olup bitenler kadar okul içerisinde olup bitenlerde önem arz etmektedir (Kazancı, 1989:5-6). Türkiye'de eğitimin laik ve bilimsel bir nitelik kazanmaya başlaması, Tanzimat'ın başlarında Rüştüyelerin ve Öğretmen okulunun açılması olarak kabul edilebilirse de bundan önce de kendini törelerde, geleneklerde, atasözlerinde yetiştirdiği ünlü kişilerin eserlerinde belli eden bir eğitim anlayışı var olmuştur (Binbaşıoğlu, 1995:5). Örneğin; hayli kabarık sayıda kişi Türk devletlerinde birtakım ünvanlar alarak önemli idari mevkilerde yer edinmişlerdir. Aralarında birçoğunun başarı ile çalışmalarını yürüttükleri, Türk devlet yapısının sistemli ve düzenli işleyişinden anlaşılan bu mevki sahiplerinin, yönetim ilkelerini ve uygulama biçimlerini öğrenmelerini sağlayan belirli bir eğitim sisteminden geçmelerini gerekli kılmaktadır. Yine yönetim yapısıyla ilgili olarak kitabelerde anlatıldığı üzere, tüm Türk siyasi yapılarında yürürlüğe koyulan "Halkı beslemek ve giydirmek"

görevinin ülke ölçüsünde yürütülmesi, büyük bir dağıtım ağının varlığını ortaya koymaktadır (Özkan, 1997:3).

Türk eğitim sisteminin öncelikli en temel amacı, Türk toplumunun ve Türk vatandaşlarının rahat yaşam düzeylerini ve mutluluğunu artırmak, milli birlik, beraberlik ve bütünlük içerisinde ülkenin iktisadi, sosyal ve kültürel açıdan ilerlemesini desteklemek, buna ivme kazandırmak ve Türk milletini çağdaş medeniyetlerin yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline getirmektir. Bu amaç çerçevesinde yükseköğretim önemli bir yer tutmaktadır. Yükseköğretimin genel amaçlarından biri; bireylerin ilgi ve kabiliyetleri doğrultusunda ülkenin ilerlemesine ve ihtiyaçlarına yanıt bulabilecek, bunun yanı sıra bireysel geçimini ve huzurunu sağlayabilecek, bir meslek için gerekli olan bilgi donanımı, yetenek, davranış ve genel kültürüne sahip yurttaşlar halinde yetişmelerini sağlamaktır (Demirel, 1996:29). Dünya yaşamında günümüze bakıldığında en genel anlamıyla eğitimin daha özele indirildiğinde ise yükseköğrenimin çok kritik bir değer kazandığı açıklamaya yer vermeyecek kadar ortadır. Çağdaşlaşmanın en esas amaçlarından biri, nüfusunu modern bir toplum olmanın gerekli kıldığı bilgi, maharet ve kabiliyetlerle donatarak, yüksek kaliteye sahip insani sermaye stoku oluşturabilmek olarak tanımlanmıştır.

Günümüzde kalkınmış, refah seviyesi yüksek ve güçlü toplumlar arasında yer bulabilmenin ön şartı, nüfusun doğru eğitim politikaları oluşturularak "yetişmiş insan gücü"ne çevrilmesine bağlıdır. Bunun için ülkeler kendilerinde barındırdıkları diğer kaynak alanlarını ulusal amaçları ve dünya ekonomisinin gerektirdiği yönde harekete geçmelerini sağlamalıdır (TED, 2005: 9). Yükseköğretim ifadesi akla ilk olarak üniversiteleri getirmektedir. Yükseköğretime geçişte öğrencilerin, ortaöğretimde kazandırılması amaçlanan temel bilgi ve zihinsel becerileri ne derece kazanmış oldukları, öğrencilerin öğrenme güçlerini ne derece geliştirdikleri ölçüt olarak kullanılmaktadır (Özguven, 2001:338). Türkiye’de geçerli olan yükseköğretime giriş sistemi de adayları belli programlara yerleştirmekle, onları mesleklerini özgül olarak belirlemeye zorlamaktadır (Kuzgun, 2009: 273). Lise yılları genel olarak bakıldığında gencin 15-18 yaş aralığını kapsayan, bireyin kendisi ve mesleklerle ilgili olarak oluşturduğu algılara dayanan, edindiği bilgileri belirli süzgeçlerden geçirerek eşleştirmeye; birbirine uydurarak geleceğine yönelik mesleki kararını vermeye çalıştığı bir dönemdir. Fakat lise yılları bireylerin yaşamında gelişim dönemleri açısından bakıldığında psikolojik özellikleri, fiziksel gelişim özellikleri ve mesleki gelişim özellikleri açısından oldukça sıkıntılı ve kompleks bir süreçtir. Bireyin yaşamındaki bu bunalımlı dönem onun doğal olarak mesleki kararlar almamasında da birtakım güçlükler ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle, genç, bu gelişim, değişim ve uyum dönemine ne kadar sağlıklı bir kabul ortaya koyabilirse, gencin kendi geleceğiyle ilgili olarak planlamalar yapması bir o kadar kolay ve ulaşılabilir derecede gerçekçi olacaktır. Gençlerin yaşamlarındaki bu dönemi çok iyi değerlendirebilmeleri için öğretmenlerin ve rehberlik uzmanlarının önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Yeşilyaprak, 2000: 247).

Nagel (1999) tarafından kaleme alınan ve eski bir Çin kitabı olan Tao Te Ching’in seksen bir bölümden oluşan “Öğrenimin Taosu” adlı eserde öğretmenlerle ilgili şu ifadeler dikkate değerdir:

“Bilge öğretmenler, yoğun faaliyetlerini devam ettirebilmek amacıyla kendilerine karşı güven hissedilmesini beklerler. Onlara itibar veya servet verilmesini beklemezler. Onlar içten gelen motivasyonun en iyi örnekleridirler. Çünkü, bir şey yapılması gerektiği zaman, o şey özel bir ödül olmadan yapılır. Öğretmek, çok iyi öğretmenler için zihinlerinde kendiliğinden oluşan bir hediyedir. İyi bir gün demek,

öğrenmenin meydana gelmesi demektir; iyi öğretmenler ertesi günü heyecan içinde beklerler ve ortaya koyulan gayretin yapılan çalışmaya değdiğini hissederler.”

Yükseköğretimde öğretmen yetiştirmek amacıyla oluşturulan öğretmenlik programları ne kadar önemli ise, bu öğretmenlik programlarına yönelik olarak aday öğretmenlerin seçilmesi süreci de o kadar önem arz etmektedir. Öğretmenlik mesleğini seçen öğretmen adaylarının, öğretmenlik mesleğiyle ilgili olarak düşüncelerinin bilinmesi, öğretim çalışmalarıyla ilgili aktivitelerin oluşturulmasında önemli ölçütlerden biri olarak görülmektedir. Öğretmenlik mesleği eğitim-öğretim etkinliklerinin, programların niteliksel özelliklerinden uygulanmasına, öğretim teknolojilerinin kullanımından zamana, idare ve teftişten eğitim çalışanlarına varıncaya kadar birtakım önemli boyutları bulunmaktadır. Öğretmenlik mesleği bir alanda uzmanlığı yani profesyonelliği gerekli kılmaktadır. Fakat bunun haricinde öğretmenlik mesleği, bu mesleği icra edecek olan kişilerin fikirleri ve davranışları ile de yakından ilişkili bulunmaktadır (Özbek, Kahyaoğlu ve Özgen, 2007). Türkiye’de öğretmen yetiştirme problemi yükseköğretimin diğer problemlerinden farklı bir konu ve problemler alanı değildir. Geçmişten günümüze bakıldığında Türkiye’de öğretmen yetiştirme görevinin 1980’li yılların başından itibaren üniversitelere aktarılmasıyla beraber mevcut olan birtakım problemler çözüme kavuşturulmak istenmiş fakat bununla birlikte değişik sorunlar boy göstermiştir. Öğretmen yetiştiren Eğitim fakültelerinin yakın tarihe kadar öğrenciler tarafından fazla tercih edilen fakülteler içerisinde bulunması öğretmenlik mesleği adına övgü duyulması gereken bir durum oluşturmuş ve öğretmenlik mesleğinin saygınlığının da artmasını sağlamıştır. Fakat 2009-2010 eğitim-öğretim yılından itibaren 1970’li yılların eğitim politikalarına yeniden dönüş yapılmış ve bu dönüşle birlikte Yükseköğretim Kurulu tarafından Fen-Edebiyat fakülteleri bünyesinde bulunan lisans programlarının içeriğine öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin eklenmesi sağlanmıştır. Bu durum ise Türk toplumunda o güne kadar öğretmenlik mesleği adına elde edilmiş olan olumlu izlenimlerin, değerlerin birdenbire ortadan kalkması riskini de gündeme taşımıştır (Şişman, 2009). Bir mesleğin önemi göreceli olarak; mesleklerin ortaya koyduğu ürünler ve hayat döngüsündeki toplumsal aşamaları, mesleğin kendisine isnat edilen ve mukaddes meslek gibi tanımlamalar, ekonomik gelir düzeyi, kariyer olanakları, iş sorumluluğu, çalışma şartları/çalışma ortamı ve mesleği sürdürebilmek için lazım olan performans gibi değişkenlerden etkilenmektedir (TEDMEM, 2014). Bireyin bir mesleğe karşı geliştirdiği davranışlar, o meslek alanıyla ilgili olarak başarılı olmasının en önemli belirleyicisi durumundadır. Bu sebeplerden de anlaşılacağı gibi sabır ve fedakarlık isteyen öğretmenlik mesleğini icra edecek olan bireylerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının beklentilere uygun bir yönde olması gerekmektedir.

1.1. Problem Durumu

Günümüz dünyasında eğitim faaliyetlerine dahil olan bireylerin sayısı giderek artış göstermektedir. Eğitimin her türlü kademelerinde yer alan eğitim kurumları teknolojik imkanları değerlendirerek bireylerin bilgi ve yetenek düzeylerini artırmaktadır. (Balay, 2004). Eğitim faaliyetlerinin nitelik düzeyinin ise bireyin içinde bulunduğu toplumun ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel gelişiminin niteliği üstünde etkili olduğu kabul edilmektedir. Yapılmış olan bilimsel araştırmalar eğitim düzeyi ve kalkınmanın öğeleri olan ekonomik büyüme, politik ve sosyal gelişmeler arasında doğrusal ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Kaynak olarak insanın, özellikle toplumsal iyileşmeye ve bununla ilişkili olarak ekonomik gelişmeye katkısı oldukça

fazladır (Çakmak, 2008). Her toplumda olduğu gibi Türkiye'de de yüksek gelir ve gönenç sağlayan makamlara ve uğraş alanlarına girmenin en etkili yöntemi yükseköğretimdir. Bununla birlikte ülkelerin kalkınmasının sağlıklı bir şekilde düzenlenip planlanması ve bu planların başarıyla uygulanması, iyi yetişmiş yüksek öğrenimli insanların her alanda ve yeterli sayıda bulunmasıyla yakından ilişkilidir (Ozankaya, 2007: 523).

Ülkelerin kalkınmasıyla ilgili olarak insanlara üretebilme ve yeni gelişmelere açık olabilme özelliklerini kazandırmayı hedefleyen modern eğitim anlayışı, bireylerin mevcut olan potansiyellerini en üst düzeyde sergileyebileceği, kendisine en uygun olan meslek alanını seçmesine önem vermektedir (Özgüven, 2001: 203). Bireyin bir mesleği seçmesi çoğu zaman ergenlik olarak nitelendirilen gelişim döneminin, değişim ve uyum sürecinde, benliğini, karakterini keşfetme krizinin bulunduğu zaman diliminde gerçekleşir. Ergenlik döneminde bulunan genç bireyler lise yıllarında ilerideki hayatlarını tüm yönleriyle etkisi altına alabilecek kararlar almak durumunda kalmakta ve bu durumla ilgili olarak yoğun kararsızlıklar yaşamaktadırlar. Günümüze bakıldığında bireylerin meslek seçimleri çoğunlukla yükseköğretime giriş sınavlarıyla birlikte tesadüfî bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu nedenle bireyler hem kişisel istekleri hem de ebeveynlerinin kendilerinden beklentileri konusunda çatışmaya düşebilmektedirler. Ancak bireyler bir konuda en iyisini ortaya koyabileceklerini düşündükleri etkinliklere ve bireysel olarak kendilerini en üst düzeyde doyuma götürebileceğine inandıkları alanlara doğru bir yönelim göstermelidirler (Şirin, Öztürk, Bezci, Çakar ve Çoban, 2004). Meslek seçiminde aile, bireyin çevresinde kendisiyle temasta bulunan kişiler, öğrenim hayatı, araştırma, mesleğin çalışma alanları gibi sosyolojik etkenler, kişinin ihtiyaçları, benliğine ait özellikler (ego), değerler sistemi, genel ve özel yetenekleri, kendi şahsına ait özellikleri gibi psikolojik etkenler, bireyin bulunduğu çevrenin özellikleri, çevrede bulunan iş olanakları ve bu olanaklara karşı hissedilen istek ve ihtiyaçlar, bireyin rastlantısal veya yeteneklerine uygun bulup başladığı işler ve bu işlerdeki başarı hali önemli faktörleri oluşturmaktadır (Tuzcuoğlu, 1994).

Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin üniversite tercihlerinde etkili olan faktörlerin neler olduğuna dair incelemelerin yapıldığı geniş kapsamlı bir alanyazın bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda elde edilen genel netice üniversite tercihlerinde etkili olan çok sayıda ölçütün var olduğuna yöneliktir. Üniversitelerin akademik saygınlığı ve kurumsal imajı bireylerin üniversite tercihlerinde etkili olan en önemli kriterler arasında yer almaktadır. Ayrıca üniversite kadrosunda yer alan akademisyenlerin ortaya koyduğu bilimsel çalışmaların niteliksel ve niceliksel özellikleri, öğretim üyelerinin kamuoyunda adlarının olumlu bir şekilde anılıyor olması, verilen eğitimin kaliteli olması, toplum tarafından üniversitenin adının saygın bir kurum olarak biliniyor olması, kurumdan mezun olan öğrencilerin merkezi sınavlardaki ve işe yerleştirme oranlarındaki başarısı, üniversitenin bilimsel anlamdaki saygınlığı ve kurumsal imajı üniversite tercihlerinde etkili olan belli başlı unsurlardandır (Akar, 2012). Yılmaz ve Doğan (2015) İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünde öğrenimlerine devam eden öğretmen adaylarının meslek tercihleri üzerinde etkisi bulunan faktörlerle ilgili olarak yaptıkları araştırmada; öğretmenlik programını tercih etmelerinde en fazla etkisi olan faktörün “kişilik özelliklerine uygun bulunması”, etkisi en az olan faktörün ise “geleneksel özelliklere sahip olan öğretmenlerin konumunu alma arzusu” olduğunu ifade etmişlerdir. Dinç (2008) meslek seçimi konusunda etkisi bulunan faktörleri belirlemek amacıyla Meslek Yüksekokulu öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada; muhasebe mesleğine yönelik

yüksek gelir, sorumluluk ve kariyere yönelik beklentilerinin, mesleki bilgi ve beceriyle birlikte mesleki deneyim ve toplumsal statü beklentisinden oluşan etkenlerin öğrencilerin muhasebe programını tercih etmelerinde önemli olduğunu fakat eğitim çevresi unsuruyla birlikte aile unsurunun ise önemli olmadığını çalışma sonuçlarında ortaya koymuştur. Meslek seçim süreci hem mesleği seçen birey için hem de bireyin bir üyesi olarak bulunduğu toplum yönünden önemli bir konudur. Bireyler tarafından tercih edilen meslek alanları kişinin nitelikleri ve toplumsal kalkınmaya yönelik sunduğu katkılarla ilişkilidir. Hedefe uygun olarak yapılan bir meslek seçimi kişinin kendini gerçekleştirmesine, seçilen meslek alanında mutlu ve başarılı olmasına katkı sunarak başarılı ve mutlu olan insanların toplumsal ilerlemeye de faydalı olmasına yol açacaktır (Bahar, 2002).

Ülkelerin ilerlemesinde, donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde, toplum içindeki huzurun ve barışın oluşturulmasında, insanların sosyalleşmesi ve sosyal hayata hazırlanmaları sürecinde, toplumun kültürel öğelerinin yeni nesillere aktarılmasında öğretmenler çok önemli bir görev üstlenmektedirler. Eğitim dönemi içerisinde hedeflerin en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi, eğitimin etkili sonuçlar ortaya koyabilmesi öğretmenlere bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin eğitim sisteminde ve bu sistemin işleyişinde çok önemli bir yeri ve önemi bulunmaktadır (Kızıldaş, Halmatov ve Sarıçam, 2012). Bu alana yönelik olarak yapılan çalışmaların çoğu öğretmen yetiştirme programlarında bulunan öğretmen adaylarının karşılıklarına çıkan sorunlara ve çözümüne yönelik önerilere yoğunlaşırken bununla beraber öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarına, öğretmenlik mesleğine ilişkin algılarına ve kaygılarına da değinmektedir. Bu durum; öğretmenlik programlarında öğrenimlerine devam etmekte olan öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörler içerisinde öncelikli olarak önceden elde edilmiş olan deneyimlerin ve yaşantıların rolünün büyük bir paya sahip olduğunu göstermektedir (Hacıömeroğlu ve Şahin-Taşkın, 2010). Bu nedenle, öğrencilerin yükseköğretim programı seçimlerinde hem öğretmenlik programlarını hem de diğer programları belirlerken kişisel yetenek ve ilgileri başta olmak üzere kendileri için önemli gördükleri ölçütleri belirlemelerinin, Türkiye’de yükseköğretimin kalitesinin artmasına ve doğru tercihlerin başarılı meslek elemanlarına dönüşmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın problem cümlesi "On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörler ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumları nelerdir?" şeklinde ifade edilebilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı, on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörlerin ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarının incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

1. On ikinci sınıf öğrencilerinin kişisel özelliklerinin, yetenek ve ilgi alanlarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
2. On ikinci sınıf öğrencilerinin ailesinden kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
3. On ikinci sınıf öğrencilerinin arkadaşlarından kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?

4. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş imkânlarının ve maddî kazancın yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
5. On ikinci sınıf üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim (Erasmus vb.) gibi olanaklarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
6. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajının, statü ya da saygınlığının yükseköğretim programı seçimine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
7. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
8. On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
9. On ikinci sınıf öğrencilerinin özel üniversitelerin programlarının tercih edilme durumlarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
10. On ikinci sınıf öğrencilerinin öğretmenlik programlarının tercih edilme durumlarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
11. Farklı lise türlerinde (Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve teknik lise, Fen lisesi) öğrenim görmekte olan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim program tercihleri arasındaki farklılıklar nelerdir?
12. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemine yönelik olumlu, olumsuz düşünceleri ve önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi son yıllarda Türkiye’de de teknoloji kullanımının hayatın birçok alanına hızlı bir şekilde girişinin etkileri eğitim dünyasında da kendini hissettirmeye başlamıştır. Toplumsal yaşamda ve eğitim kurumlarında teknoloji tabanlı araç-gereçlerin kullanılmaya başlaması yükseköğretim programı düzeyinde yeni uzmanlık alanlarının oluşmasını hızlandırmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ise beraberinde kişisel ilgi ve yetenek alanları üzerinde daha fazla düşünen, irdeleyen, araştıran ve sorgulayan bireylerin yetişmesine olanak sağlamıştır. Eğitim sürecine dahil olan her bir öğrencinin kendini keşfetme yolculuğunu sistemli ve planlı olarak başlattığı ileri sürülebilir. Bu başlangıcın sağlıklı yürütülebilmesi için gerekli çalışmaların uzmanlar tarafından planlanması, ilgili kişi ve kurumların desteğiyle sürdürülmesi gereklidir. Bireylerin eğitimle başlayan bu kendini keşfetme yolculuğunda rehberlik çalışmaları ise oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmalar içerisinde yer alan kişisel rehberlik çalışmalarının ve eğitsel rehberlik çalışmalarının önemli olduğu kadar öğrencilerin ilgi ve yetenek alanlarına uygun, kişisel özellikleriyle örtüşen meslek alanlarına yönelmelerinde mesleki rehberlik çalışmaları da önemli bir yere sahiptir. Etkili bir rehberlik çalışması bireylerin kendini tanımasını ve yine kendi özelliklerine uygun olan dallara yönlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Öğrencilerin yükseköğretim programı seçimlerinde birçok faktör etkili olabilmektedir. Örneğin, bir öğrenci için statü sahibi olmak o mesleği seçmek için yeterli bir faktör iken başka bir öğrenci için üniversitenin tanınmışlık düzeyi en etkili faktör haline dönüşebilmektedir. Bu nedenlerle mesleki rehberlik çalışmaları yürütülürken üniversiteler, okullar, işverenler,

aileler gibi birçok kişi ve kurumun iş birliği halinde olması oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye’de öğrenciler bir yükseköğretim programına yerleşebilmek için Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından hazırlanan ve iki aşamadan oluşan bir sınava girmektedirler. Sınav neticesinde başarı sıralamaları, puanlar ve üniversitelerin kontenjan sayıları öğrencilerin lisans veya ön lisans programlarına yerleşmelerinde etkili olan sabit faktörlerdir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi öğrencilerin hem öğretmenlik programlarını seçmelerinde hem de diğer programları seçmelerinde birçok faktör etkili olabilmektedir. Öğrencilerin gelecekteki hayatlarını şekillendirecek olan yükseköğretim programı seçim aşamasında, kendilerini etkileyen faktörlerin neler olduğunun bilinmesi, eğitimin her kademesinde mesleki rehberlik çalışmalarının daha verimli bir biçimde yürütülmesiyle de ilişkilidir. Bu bağlamda araştırmanın, on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörlerin belirlenerek bu doğrultuda hem yükseköğretim programlarıyla ilgili hem de rehberlik boyutuna yönelik gerekli çalışmaların planlanmasına ve yürütülmesine; öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarının belirlenerek, öğretmenlik programlarını tercih etme süreçlerine yönelik yapılacak mesleki rehberlik çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Çalışmaya katılan öğrencilerin görüşme sorularını içtenlikle ve konuyla ilgili gerçek görüşlerini ortaya koyacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma 2017-2018 eğitim- öğretim yılında çalışmaya katılan öğrenciler ve öğrencilerin veri toplama aracına verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Yükseköğretim: Fakülte ve yüksekokulları kapsayan, lise üstü bir eğitim düzeyidir (Kuzgun, 2009: 272).

Meslek Seçimi: Olası meslekler, seçenekler arasından bireyin kendisine uygun ve istenilir olan mesleği belirlemesidir (Özgüven, 2001: 128).

Mesleki Rehberlik: Gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleridir (Yeşilyaprak, 2000: 204).

2. KONUyla İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Paa ve Mc. Whirter'in (2000) "Lise Öğrencilerinin Mevcut Kariyer Beklentileri Üzerinde Algılanan Etkiler" konulu çalışmalarında, 464 lise öğrencisinin kariyer beklentilerini etkileyebilecek çeşitli etkenlere ilişkin algıları hakkında açıklayıcı veriler sunulmuştur. Sonuçlar lise öğrencilerinin mevcut kariyer beklentileri üzerindeki çeşitli iç ve dış etkilerin farkında olduklarını öne sürmektedir. Çalışma neticesinde elde edilen bulgulara göre, kız öğrencilerin anne, hem cins, arkadaş ve kadın öğretmen etkisine erkeklerden daha fazla açık olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmanın sonuçları, ergenlerin kariyer beklentilerinin kişisel, geçmiş ve çevresel faktörlerden etkilendiğini önceki ampirik bulgularla tutarlı bir şekilde göstermektedir. Örneğin; kızlar için çevresel değişkenler içerisinde anne etkisinin yüksek olması, annelerin kızlarının kariyer gelişimi üzerine oluşturulmuş önceki teorik ve ampirik alanyazınla da tutarlı bulunmaktadır.

Borchert (2002) tarafından "Lise öğrencilerinin kariyer seçimini etkileyen faktörler" üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada öncelikli olarak konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Veriler, bir anket formu kullanılarak Germantown Lisesindeki son sınıf düzeyinde 325 öğrenciden toplanmıştır. Araştırmanın amacı daha önce kariyer seçimleriyle ilgili olarak yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlardan (kariyer seçimlerini etkileyen üç önemli faktör çevre, olanaklar ve kişiliktir) yola çıkarak öğrencilerin kariyer seçiminde etkili olan faktörleri belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda kariyer seçiminde kişilik faktörünün ne kadar etkili olduğuna, çevresel faktörlerin etkisinin ne kadar olduğuna, kariyer seçiminde fırsatların etkisine ve öğrenciler için kişilik, çevre ve olanaklardan hangisinin daha önemli bulunduğuna yönelik sorulara yanıt aranmıştır. Bu çalışmadan elde edilen verilerin belirleyici olan kısımları ise aşağıdaki gibidir:

- Öğrencilerin bazıları "gerçek" kariyer olanaklarını liseden mezun oluncaya kadar araştırma gereği duymamaktadır.
- Öğrencilerden bazıları kariyer seçiminde birçok alternatif seçeneği ciddi olarak düşünmemişlerdir. Bunun için ebeveynler veya öğretmenler gibi etki kaynakları, öğrencinin kapsamlı bir kariyer planı veya taslağı oluşturmasına yardımcı olmak adına bir danışma ve tartışma halkasına dönüştürülebilir.
- Sektör, henüz teknik okullarda iken bile, kaynaklarını eğitim amacıyla nereye, niçin ve ne zaman yatırım yapmasının kendileri için yararlı olabileceğini görebilir.
- Kariyer planlaması verimli bir şekilde yapıldığında, öğrenciler en azından rastlantısal bir durumdan ziyade bilinçli yapılmış bir kariyer planını takip edebilirler.

Çalışma sonucunda Borchert, öğrencilere yönelik sadece kendileri için en iyi olduğunu düşündükleri kaynakları yine kendilerinin bulmalarının doğru olacağını belirterek, başarıya ulaştıracak şeylerin kişilik, motivasyon ve çaba olduğunu önerilerinde ifade etmiştir.

Şirin, Öztürk, Bezci, Çakar ve Çoban (2004) tarafından yapılan, "Meslek Seçimi ve Mesleği Uygulamaya Yönelik Görüşleri" adlı çalışma Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'na yeni başlayan 1. sınıf öğrencileri ve mezun olmak üzere olan 4. sınıf öğrencilerinin meslek seçimleri, meslek hakkında ve hemşirelik mesleğini uygulamaya yönelik görüşlerini incelenmek amacıyla yapılmıştır. 164 öğrenci araştırmanın kapsamı içerisine alınarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formuyla veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin %56.8'inin hemşireliğin 1. ve 5.

tercihleri arasında olduğu, %41.1'inin hemşirelik mesleğini seçmede en önemli etkenin kolay iş bulabilmek olduğu, %43.2'sinin okul bittikten sonra akademik kariyer yapmak istediği, %56.8'inin meslekte geleceğe ilişkin beklentilerinin olumlu olduğu bulunmuştur. Dördüncü sınıf öğrencileri içerisinde ise hemşirelik yüksekokuluna %50.7'sinin isteyerek geldiği, 16 ve üstündeki tercihlerde hemşirelik yazanların oranının %26.1 olduğu ve mesleğini seçmede en önemli etkenin üniversiteye girebilmek olduğu düşünüenlerin oranının ise %40.6 olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Gushue, Clarke, Pantzer ve Scanlan (2006) tarafından yapılan “Öz-yeterlik, Engellerin Algılanması, Mesleki Kimlik ve Latin / Lise Öğrencilerinin Kariyer Edinme Davranışı” adlı çalışmada, 128 şehrli Latin lise öğrencisi ile kariyer kararı verme öz-yeterlilik algılarının sosyal bilişsel değişkenleri ile engel algıları ve mesleki kimlik-kariyer arama davranışlarının ortaya çıkış değişkenleri arasındaki potansiyel ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonuçları, daha yüksek düzeydeki kariyer karar verme öz-yeterliliğinin hem daha farklılaşmış bir mesleki kimlik, hem de kariyer edinme yükümlülükleriyle daha fazla meşgul olmak arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Daha az engel algısının da daha entegre bir mesleki kimlikle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Scanlan, Pantzer ve Clarke (2006) tarafından yapılan "Afro Amerikan Lisesi Öğrencilerinin Kariyer Karar Verme Öz yeterliliği", adlı çalışmada mesleki kimlik ve kariyer arama davranışları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu çalışmanın örneklemini 72 şehrli Afro-Amerikan lise öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcıları ırk olarak zenci olan %62,5 erkek öğrenciler, %37,5 kız öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 16,3'tür. Bu öğrencilerin %91'i Amerika, %3'ü Jamaika, geriye kalan öğrenciler ise Karayipler doğumludur. Araştırmada bu öğrencilerin kariyer karar verme öz-yeterliliğinin sosyal bilişsel yapısı ile mesleki kimlik ve kariyer arama davranışlarının sonuç değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; daha yüksek düzeyde kariyer karar verme öz-yeterliliğinin hem daha farklılaşmış bir öz-benlik kavramıyla, hem de kariyer arama faaliyetlerine daha fazla katılımı bağlantılı olduğu görülmüştür.

Akbayır (2002) “Öğretmenlik Mesleğine Yönelmede Ailenin ve Branş Seçiminde Cinsiyetin Rolü” adlı çalışmada, öğretmenlik mesleğine yönelmede ailenin ve branş seçiminde cinsiyetin rolünü tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2001-2002 eğitim-öğretim yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi ortaöğretim Matematik Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören toplam 139 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma neticesinde; öğretmenlik mesleğini seçerek Doğu Anadolu'dan bir üniversiteye yerleşen öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin orta ve düşük seviyeli ailelerden geldikleri görülmüştür. Ailenin gelir düzeyi arttıkça öğretmenlik mesleğini tercih etme oranının da azaldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlik mesleğinde branş seçiminde cinsiyetin rolü değerlendirildiğinde ise; çalışmaya katılan öğretmen adaylarının %25'ini kadın, %75'ini erkek adayların oluşturduğu, ailelerin kız çocuklarını Doğu Anadolu Bölgesinde olan üniversitelerden birine göndermek istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğu için öğretmenlik mesleğini seçmenin artması çalışmadan elde edilen bir başka önemli sonuçtur. Çalışma sonuçlarına göre; matematik, fizik, sınıf öğretmenliği, kimya ve biyoloji öğretmenliği gibi branşları daha çok erkek öğrenciler seçerken, anaokulu öğretmenliğini daha çok kadın adaylar tercih etmektedirler.

Saraçoğlu Aydın (2005), “Öğrencilerin Üniversite Seçiminde Halkla İlişkiler ve Tanıtım Faaliyetlerinin Etkisi: Gazi Üniversitesi Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasını üniversitelerin tanıtım faaliyetlerini, bu faaliyetleri hangi araçlarla

gerçekleştirdiğini ve tanıtım çalışmalarının öğrencilerin üniversite seçimlerine olan etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Gazi Üniversitesine 2004-2005 eğitim-öğretim yılında kayıt yaptıran birinci ve hazırlık sınıflarından 346 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin Gazi üniversitesini tercih etme nedenleri sırasıyla puanının uygun olması, ulaşımın kolay olması ve eğitim ortamının güvenilir olmasıdır. Ayrıca üniversiteler konusunda tanınmış kişilere ders verdirerek kurum imajı oluşturmaları ve öğretim üyelerinin liselere yaptıkları ziyaretin, eğitim ortamının huzurlu ve güvenilir olmasının, ailenin bulunduğu yere yakın olmasının, başarılı öğrencilere sunulan burslar, maddi ve sosyal imkanlarının öğrencilerin üniversite tercihlerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kılınç (2007) “Üniversite Seçiminde Öğrenci Yönelimlerini Etkileyen Faktörler” adlı yüksek lisans tez çalışmasında üniversitelere girişte üniversite ve bölüm seçimini etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırmanın evrenini 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsünde bulunan dört fakültenin birinci ve ikinci sınıfında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak öğrencilerin görüşlerini almak için “Kişisel veri anketi” kullanılmıştır. Araştırmada öğrencilerin okudukları bölümü meslek sahibi olmak için seçenlerin %61,9, yetenek ve ilgi alanlarına uygun olduğu için seçenlerin %51,6, puanı tuttuğu için seçenlerin %40,5, iş bulma olanağından dolayı seçenlerin %34, 2, bölümün güncelliği nedeniyle seçenlerin %28,6, toplumda saygın bir yeri olduğu için seçenlerin %22,2 ve ekonomik kazancının iyi olacağını düşündüğü için seçenlerin oranının %21,1 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özbek (2007) “Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etme Nedenlerinde Kişisel, Sosyal ve Ekonomik Faktörlerin Etkililik Derecesine İlişkin Algıları” adlı çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik programlarını tercih etmelerinde etkili olan kişisel, sosyal ve ekonomik faktörlerin etkili olma derecesine ilişkin algılarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma tarama modelinde olup, araştırmanın evrenini 2004-2005 öğretim yılı Dicle Üniversitesi, Siirt Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmuştur. Örneklem olarak Ana Bilim Dalı'nın birinci ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören toplam 470 öğretmen adayı belirlenmiştir. Bunun sebebi ise, öğretmenlerin sahip oldukları sosyo-ekonomik şartlardaki değişmelere bağlı olarak öğretmenlik mesleğinin tercih edilme nedenlerinin de değişebileceğidir. Araştırmada, öğretmenlik mesleğini tercihte ekonomik ve sosyal faktörlere göre kişisel tercih ile ilgili faktörlerin daha etkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğini tercih etmelerine ilişkin algılarının ekonomik faktörlerde “orta,” sosyal faktörlerde “zayıf” ve kişisel faktörlerde “orta” seviyesinde olmasının öğretmenlik mesleğinin cazip bir meslek olmadığı sonucunu verebilmektedir.

Gürbüz ve Kışoğlu (2007) tarafından yapılan "Tezsiz yüksek lisans programına devam eden Fen-Edebiyat ve Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (Atatürk Üniversitesi örneği)" adlı çalışma tezsiz yüksek lisans programına devam eden Fen-Edebiyat fakültesi mezunlarıyla Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Bölümünde tezsiz yüksek lisans programına devam eden 103 Fen-Edebiyat fakültesi mezunu ile 117 Eğitim fakültesi son sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın verileri 12'si açık uçlu, 11 tanesi ise kapalı uçlu olmak üzere toplam 23 sorudan oluşan anket kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda,

adayların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının fakülte değişkenine göre farklılaşmadığı ancak öğretmenlik mesleğini tercih etme nedenlerine göre ise adayların tutumlarında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Eğitim fakültesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarında farklılık olduğu görülmüştür. Fen-Edebiyat fakültesi mezunu öğretmen adaylarının üniversiteye girişte, üst sıralardaki tercihleri arasında Eğitim fakültesi tercihleri bulunmasının, adayların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarına bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Şirin, Öztürk, Bezci, Çakar ve Çoban (2008) tarafından yapılan "Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Mesleği Uygulamaya Yönelik Görüşleri" adlı çalışmada, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin meslek seçimleri, meslek hakkında ve hemşirelik mesleğini uygulamaya yönelik görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu ile bir gün içerisinde Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'na başlayan birinci sınıf ile dördüncü sınıftan toplam 164 öğrenciden toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 1. sınıf öğrencilerinin %57.9'unun hemşirelik yüksekokuluna isteyerek geldiği, %41.1'inin hemşirelik mesleğini seçmesinde en önemli etkenin kolay iş bulmak olduğu, %56.8'inin 1. ve 5. tercihleri arasında hemşirelik olduğu; %43.2'sinin okul bittikten sonra akademik kariyer yapmak istediği, %56.8'inin meslekte geleceğe ilişkin beklentilerinin olumlu yönde olduğu görülmüştür. Dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %50.7'sinin isteyerek hemşirelik yüksekokuluna geldiği, %26.1 'inin 16 ve üstündeki tercihleri arasında hemşirelik olduğu, %40.6'sının mesleğini seçmede en önemli etkenin üniversiteye girebilmek olduğu, %36.2'sinin okul bittikten sonra klinik hemşiresi olmak olduğu, %36.2'sinin akademik kariyer yapmak istediği, %50.7'sinin ise hemşirelik mesleğinde geleceğe ilişkin beklentilerinin olumlu yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vurucu (2010), "Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler" adlı yüksek lisans tezinde meslek liselerindeki öğrencilerin meslek seçiminin hangi düzeyde olduğunu, meslek seçimini etkileyen faktörleri ve meslek lisesi öğrencilerinin seçtikleri meslekten memnuniyetini sorgulamıştır. Araştırmanın örneklemini 2007- 2008 eğitim- öğretim yılında Kocaeli'ne bağlı bazı ilçelerde bulunan ve basit tesadüfî örnekleme yoluyla seçilen meslek liseleri oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, meslek seçiminde ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının etkili olduğunu kabul eden öğrencilerin %41, ailelerin beklentisi ve öğrencilere yönelik düşüncelerin etkili olduğunu kabul eden öğrencilerin %59, meslek seçiminde arkadaşların ve çevrenin etkili olduğunu kabul eden öğrencilerin ise %47 oranında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kamaşak ve Bulutlar (2010) "Kişilik, Mesleki Tercih ve Performans İlişkisi: Akademik Personel Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmada akademik personelin mesleki tercihleri ile kişilikleri arasındaki ilişkiyi Holland'ın (1996) mesleki tercih kuramı çerçevesinde incelemiştir. Araştırmanın ana kütlemini Türkiye'deki kamu ve vakıf üniversitelerinde görev yapan araştırma ve öğretim üyeleri oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak, 3 farklı boyutu ölçmesi amaçlanan ve toplam 95 adet sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anketin uygulanacağı öğretim üyelerinin belirlenmesinde basit tesadüfî örnekleme yöntemi seçilmiş ve toplam 156 akademik personelden veri toplanabilmiştir. Verilerin regresyon yöntemi ile analizi sonucunda modellerin hem kişilik boyutlarını tahmin edemedikleri hem de kişilik tipleri ile performans arasında açıklayıcı bir ilişki ortaya çıkaramadıkları görülmüştür.

Çiftçi, Bülbül, Bayar-Muluk, Çamur-Duyan ve Yılmaz (2011) "Sağlık Bilimleri Fakültesini Tercih Eden Öğrencilerin, Üniversite ve Meslek Tercihlerinde Etkili Olan Faktörler" adlı çalışmayı öğrencilerin meslek ve üniversite tercihlerini etkileyen

faktörleri saptamak amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın örneklemini 2009-2010 akademik yılında Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'ne kayıt yaptıran öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada, kendi isteği ile tercih yapan öğrencilerin oranının %70,32 olduğu, öğrencilerin %45,05'inin İç Anadolu Bölgesi'nden geldiği ve öğrencilerin %57,4'ünün ailesinin ekonomik durumunu orta olarak değerlendirdiği görülmüştür. Öğrencilerin Sağlık Bilimleri Fakültesi tercih sıralamasının 6-10. sırada olduğu, meslekle ve bölümle ilgili bilgiye sahip oldukları, ailelerinin yakınında bir şehirde eğitim almak istedikleri, üniversitelerin yurt ve barınma olanaklarından düşük düzeyde etkilendikleri bölümün mezuniyet sonrası iş olanakları hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları ve bu oranın hemşirelik bölümünde daha fazla olduğu, üniversitenin tanınmışlığının ise hemşirelik bölümü öğrencileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin, Zoraloğlu ve Fırat'ın (2011) gerçekleştirdiği "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri, Üniversite Öğreniminden Beklentileri ve Memnuniyet Durumları" adlı çalışma üniversite öğrencilerinin yaşam amaçlarını, eğitsel hedeflerini, üniversite öğreniminden beklentilerini ve öğrenim gördükleri bölüme ilişkin memnuniyet durumlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma tarama modelindedir. Veriler basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 13 devlet üniversitesindeki 33 fakültenin 26 farklı anabilim dalında eğitim görmekte olan birinci sınıf ve son sınıf öğrencisi 1839 kişiden toplanmıştır. Araştırma neticesinde, öğrencilerin okudukları bölümü tercih etmelerindeki en önemli faktörlerin "okudukları alanı sevme", "mezun olunca iş bulma kolaylığı" ve "alanın toplumdaki saygınlığı" olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin bölüm tercihlerinde bölümleriyle ilgisi olmayan "açıkta kalma korkusu", "arkadaş/aile önerisi", "rastlantı" ve "evden uzaklaşma fırsatının" da etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Korkut-Owen, Kepir, Özdemir, Ulaş ve Yılmaz (2012) tarafından "Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri" adlı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri, okudukları üniversitenin vakıf veya devlet üniversitesi olması, mezun oldukları lisenin türü, anne ve babanın eğitim düzeyi, bölüm seçme nedenleri ve bölümden memnuniyetlerinde fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket aracılığı ile 869 öğrenciden veri toplanmıştır. Ankette demografik sorularla beraber meslek seçimini etkileyebilecek etmenler bireysel, sosyal, sistemik ve şans etmenleri biçiminde gruplanarak sorulmuş, ayrıca üniversite ve bölümden memnuniyetlerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda, üniversite bölümü seçmenin ilk dört nedeninin "alana duyulan ilgi", "alınan puanın bu bölüme yetmesi", "alanın kişilik özelliklerine uygunluğu" ve "iş bulma olanağının yüksekliği" olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Yılmaz (2012), "Öğrencilerin Üniversite Tercihini Etkileyen Kriterlerin Belirlenmesinde Analitik Hiyerarşi Proses Uygulaması ve Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık Yönetimi bölümünü tercih eden öğrencilerin bu bölümü tercih ederken etkisinde kaldıkları kriterleri ve bu kriterlerden en etkili olanlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Kriterler Sağlık Yönetimi bölümünün birinci ve ikinci öğretiminde okuyan 1. ve 2. Sınıf öğrencileriyle yüz yüze görüşmeler neticesinde belirlenmiş olup bu kriterlerin belirlenmesinde karar vermek amacıyla Analitik Hiyerarşi Proses yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada en fazla ağırlığı alan kriterlerin Sağlık Yönetimi bölümünün İktisadi ve İdari Bölümler Fakültesinin içinde bir bölüm olması (%22,7), bu bölümün ikinci öğretimının olması (%21,8), üniversitenin

öğrencilerin memleketine yakın olması (%15,8), şehrin yaşanabilir olması (%15,8), üniversitenin prestiji ve proje başarıları (%12,4), aile ve çevrenin etkisi (%11,6) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akar (2012), "Üniversite Seçimini Etkileyen Faktörler: İktisadi ve İdari Bilimler Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma" adlı araştırmayı İktisadi ve İdari Bilimler öğrencilerinin üniversite tercihlerini yaparken dikkate aldıkları faktörleri tespit etmek amacıyla yapmıştır. Araştırma Güney Marmara bölgesinde bulunan Uludağ Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinden oluşan 450 kişilik örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin tercihlerini etkileyen en önemli faktörlerin akademik saygınlık, üniversitenin konumu ve bilgi kaynakları olduğu belirlenmiştir.

Şimşek (2012), tarafından yapılan "Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri ve Gelecek Beklentilerini Etkileyen Faktörler" adlı çalışma Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin çeşitli boyutlardaki gelecek beklentilerini ve bu beklentilerine etki eden faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan dokuz şehirden en yaygın olan lise türlerinden biri seçilerek toplam 54 lisenin farklı sınıflarında öğrenim gören ve basit tesadüfî örnekleme ile belirlenen toplam 1106 öğrenci oluşturmuştur. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan "Gelecek Beklentisi Ölçeği (GBÖ)" ile toplanmıştır. Araştırma sonuçları lise öğrencilerinin kişisel ve mesleki gelecek, eğitsel gelecek, ekonomik gelecek ve sosyal gelecek boyutlarındaki beklentilerinin genel olarak ortanın üstü düzeyde olduğunu göstermiştir. Ayrıca Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin en çok tercih ettikleri mesleklerin başında öğretmenlik ve tıp doktorluğu olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Hamamcı, Bacanlı ve Doğan (2013), "İlköğretim, Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Mesleki ve Eğitsel Kararlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi" adlı çalışmayı, ilköğretim 8.sınıf, lise ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararları üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın grubunu, Ankara ve Gaziantep merkezde ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde 413 öğrenci ve Ankara Gazi Üniversitesi'ne devam eden 176 öğrenci oluşturmuştur. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen "Bilgi Formu" ile "Mesleki ve Eğitsel Karar Verme Anket'i" uygulanarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin eğitsel ve mesleki kararlarında sırasıyla babalarından, annelerinden, kitap, dergi gibi yayınlardan ve öğretmenlerinden etkilendikleri görülmüştür. Öğrencilerin eğitsel ve mesleki kararlarını verirken başvurdukları kaynaklarda sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmazken, erkek öğrencilerin kararlarında arkadaşlarının daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demir ve Arı (2013) tarafından yapılan "Öğretmen Sorunları-Çanakkale İli Örneği" adlı çalışma, Çanakkale ilinde görev yapmakta olan okul öncesi öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılan 220 öğretmenden 99'una 15 sorundan oluşan bir ölçek sunulmuştur. Öğretmenlerden bu sorunlardan en çok rahatsız oldukları dördünü seçmeleri istenmiştir. Böylece öğretmenler tarafından toplam 396 sorun seçilmiştir. Öğretmenler için en rahatsız edici sorunların başında "gelirin düşük olması", "toplumdaki saygınlığın düşmesi" ile "sık değişen programlar ve mevzuatlar" olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğretmenleri en az rahatsız eden sorunlar incelendiğinde ise

“norm kadro sorunları”, “performansın takdir edilmemesi” ile “çalışma saatlerinin fazlalığı” olduğu görülmüştür.

Köroğlu (2014) “Meslek Seçimi İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Turizm Rehberliği Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında turizm rehberliği eğitimi alan öğrencilerin meslek seçimi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi ve öğrencilerinin kişilik özelliklerinin rehberlik mesleğine uyumu açısından değerlendirilmesini de amaçlamıştır. Bu araştırmanın evrenini Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Turizm Rehberliği bölümünün birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrencilerin tümü oluşturmuş olup; ancak kısa zamanda ve az maliyetli veri toplanmasına ihtiyaç duyulduğu için kolayda örnekleme yöntemi tercih edilerek, ulaşılabilen ve anketi yanıtlamayı kabul eden öğrenciler örnekleme dahil edilmiştir. Veriler 148 öğrenciden anket yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmada turizm rehberliği eğitimi alan öğrencilerin baskın kişilik özelliklerinin “Gelişime açıklık” ve “Özdenetim/Sorumluluk” olduğu, ayrıca meslek seçimi ile kişilik özelliği arasında olumlu düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kars ve diğerleri (2014) tarafından yapılan “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Karşılaştığı Sorunlar ve Bu Sorunların Anksiyete ve Depresyonla İlişkisi” adlı çalışmada lise son sınıf öğrencilerinde anksiyete ve depresyon bozukluğu belirtisi gösterme sıklığını, bunun bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini incelemeyi ayrıca öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen sosyo-ekonomik, kültürel faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma 2010-2011 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde, Van merkezde toplam 412 öğrenciye “Sosyo-demografik Bilgi Formu”, “Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)” ve “Beck Anksiyete Ölçeği” (BAÖ) uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin meslek seçiminde etkili olan ilk üç faktörün iş olanaklarının var olması, ilgi ve yeteneklerine uygun olması ve ekonomik getirinin yüksek olması oluşturmuştur. Ayrıca öğrencilerde önemli oranda saptanan anksiyete ve depresyonun meslek seçimini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Doğan (2015) tarafından yapılan “İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Meslek Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Hacettepe Üniversitesi Örneği” adlı çalışma İlköğretim Matematik Öğretmenliğinde okuyan adayların öğretmenlik programlarını tercih etme nedenlerini ortaya çıkarmak ve bu tercihler esnasında sınıf düzeyine göre değişim olup olmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bunun için Hacettepe üniversitesinde eğitim görmekte olan 144 İlköğretim Matematik Öğretmenliği programında eğitim görmekte olan öğretmen adayı ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ise İlköğretim Matematik öğretmenliği adaylarının matematik öğretmenliğini seçmelerinde etkili olan en önemli faktörün “kişiliğe uygun olması”, en az etkili olan faktörün ise “geleneksel öğretmenlerin yerini alma isteği” olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Öğretmenlik programı tercihlerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşma durumları incelendiğinde ise ilk ve son tercihlerin değişmediği, aradaki tercihlerde farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Bu farklılıkların istatistiksel olarak önemli olup olmadığına dair analizlerde anlamlı bir farkın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Özcan (2015) “Öğrencilerin Üniversite Tercihine Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasında her geçen gün artan üniversite sayısı ile birlikte öğrencilerin üniversiteleri nasıl algıladıklarını belirlemeyi, üniversiteyi tercihlerinde önemsedikleri faktörleri tespit etmeyi ve üniversitelere sektörde farkındalık oluşmasını sağlayacak bir konum elde edebilmelerine yönelik öneriler sunmayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de üniversite sınavına hazırlanan

lise son sınıf ve mezun öğrenciler oluştururken, örneklemini ise Türkiye'nin yedi bölgesinde ve her bölgenin en büyük ilinde (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Erzurum, Samsun ve Gaziantep) üniversiteye hazırlanan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada, öğrencilerin üniversite tercihlerine etki eden en önemli faktörlerin, üniversitenin bulunduğu şehir, üniversitenin iş güvencesi sağlaması, bölümün imajının iyi olması, üniversitenin tercih edilmek istenen alana odaklanmış olması, inançlara saygının hakim olduğu bir ortama sahip olması, üniversitenin iyi bir imajının olması, gelişmiş bir kampüsünün olması, okurken staj olanakları sunması, köklü bir üniversite olması, ulaşım imkanlarının kolay olması, sosyal olanaklarının fazla olması, barınma olanaklarının olması ve nitelikli bir akademik kadroya sahip olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kıran ve Taşkiran (2015) tarafından yapılan "Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 1.sınıf Öğrencilerinin Meslek Tercihine Etki Eden Faktörler" adlı çalışmada eczacılık fakültesi 1. sınıf öğrencilerinin Eczacılık Fakültesini tercih etme nedenlerini, meslekten beklentilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma 2014-1015 eğitim-öğretim döneminde 102 öğrenciyle 12 soruluk anket kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler neticesinde öğrencilerin dörtte üçünden fazlasının eczacılık mesleğinin geleceği ile ilgili olarak; işsizlik, düşük ücretle çalışma, istediği alanda çalışamama gibi çeşitli konularda kaygı duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bozgedik (2017) "Eğitimde Yeni Bir Model Olan Temel Lise Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Konya'da temel liselerde son sınıf düzeyinde öğrenim görüp üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin Temel lise memnuniyetini ve meslek seçimine etki eden faktörleri incelemiştir. Araştırmanın evrenini Konya merkezde bulunan temel liselerin son sınıf öğrencileri oluştururken, örneklemini ise tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiş 157 kız, 171 erkek olmak üzere toplam 328 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma dört temel lisede gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin %72,5'inin yüksek kazanç sağlayacağını düşündüğü mesleği seçmek istediği, %69,8'inin üniversite ve bölüm seçiminde o bölümü okuyan öğrencilerin görüşlerinin etkili olacağı, %67,6'sının üniversitelerin sosyal ve kültürel imkânlarının tercihlerinde etkili olacağı, %67'sinin o mesleği icra eden kişilerin görüşlerinin etkili olacağı, %65,7'sinin üniversite ve meslek tercihini kendi ilgi ve yeteneğine göre yapacağı, %65,6'sının iş bulma imkânının üniversite tercihlerinde en belirleyici etken olacağı, %64,6'sının seçtiği mesleğin toplumda prestijinin yüksek olmasına önem vereceği, %64'ünün lise arkadaşlarının görüşlerinin üniversite ve meslek tercihinde etkili olmayacağı, %62,2'sinin popüler üniversitelerin tercihlerinde etkili olacağı, %61,6'sının meslek ve üniversite tercihinde sadece kendi isteğinin etkili olacağı, %49,7'sinin sınav puanı doğrultusunda tercih yapmak zorunda kalacağını düşündüğü ve %42,4'ünün aile beklentilerinin tercihlerinde etkili olacağı kanaatinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili alanyazın incelendiğinde, yükseköğretim programlarını seçme durumlarını etkileyen faktörlerle ilgili olarak liselerin ve üniversitelerin farklı sınıf düzeylerinde bulunan öğrencilerle araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlar ele alındığında, öğrencilerin kişisel özelliklerinin, üniversitelerin saygınlığının, iş imkanlarının ve üniversitelerin coğrafi konumu gibi birçok faktörün yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olduğu görülmektedir. Öğretmenlik programlarının tercih edilme durumlarıyla ilgili olarak ise; ailelerin sosyo-ekonomik durumunun, kişisel özelliklerin ve öğretmenlik mesleğinin cazip bir meslek olarak görülmemesi gibi yine birçok faktörün bu programların tercih edilme durumlarında etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada ise lise son sınıf öğrencilerinin

yükseköğretim programı seçimini etkileyen faktörler ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumları bir arada ele alınmaktadır.



3. KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmayla ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Türkiye'deki Ortaöğretim ve Ortaöğretim Kurumları

Ortaöğretim dönemi bireylerin 15 ve 18 yaş aralığını kapsayan, onlara bir meslek edindirebilmek için bir üst öğrenim kurumu olan yükseköğretime hazırlamayı hedefleyen eğitim dönemidir (Çurğatay, 2010). Ortaöğretim okulları, temelleri ilköğretime dayanan, eğitim süresi en az dört yıl olan ve genel, mesleki, teknik eğitim olarak farklı türleri bulunan eğitim kurumlarıdır. Türkiye’de ortaöğretim düzeyinde öğrencileri Milli Eğitimin genel hedefleri ve temel ilkelerine uygun bir şekilde, minimum ortak bir genel kültürle beraber, ilgi alanları ve kabiliyetleri doğrultusunda yükseköğretim kurumlarına hem bir mesleği kazanmaya hem de yaşama ve çeşitli meslek alanlarına hazırlayan programları halihazırda uygulamakta olan okullar bulunmaktadır (Özgüven, 2001: 63).

Ortaöğretimin işlevlerinden biri görüldüğü gibi yükseköğretime öğrenci hazırlamaktır. Yükseköğretimde verilen eğitimin büyük bir kısmı ortaöğretim sürecinde kazanılmış olan bilgi ve yaşantılara dayanmaktadır. Yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin başarıları, ortaöğretim kurumlarındaki eğitimin niteliğine bağlıdır (Yeşilyaprak, 2000, 247). Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin ikinci bölümünün yedinci maddesinde yer alan ortaöğretim kurumlarının amaçlarından bazıları şunlardır (www.ogm.meb.gov.tr adresinden 06.08.2018 tarihinde erişilmiştir):

- Öğrencilerin fiziksel, zihinsel, ahlâkî ve manevi özellikleriyle birlikte kültürel özellikler açısından gelişmesini sağlamayı, demokrasi ve insan haklarına saygı duyan bireyler olmayı, yaşanan çağın gerektirdiği bilgi ve maharetlerle kuşatarak ileriye dönük hazırlamayı,
 - Yükseköğretim programlarına, mesleğe, iş alanlarına ve yaşama ortaöğretim seviyesinde ortak bir genel kültür kazandırarak öğrencileri hazırlamayı,
 - Bakanlığın eğitim ve istihdamla ilgili prensip ve politikalarına uygun olarak eğitim ve istihdam bağının istikrarlı, sağlıklı ve hareketli bir yapıya ulaştırılmasını,
 - Ortaöğretim öğrencilerinin kendine güven duyma, öz denetim sağlama ve sorumluluk almaya yönelik duygularının geliştirilmesini,
 - Çalışma ve birbirlerine destek olma alışkanlıklarını öğrencilere kazandırmayı,
 - Hatiplik, imamlık ve Kur’an kursu öğreticiliği gibi dinî görevlerin yerine getirilmesine kaynak oluşturan bilgi, beceri ve donanımların Anadolu İmam Hatip liselerinde kazandırılmasını,
 - Öğrencilerin dünyada meydana gelen değişim ve gelişimleri takip edebilmesini sağlayacak seviyede yabancı dil öğrenebilmelerini,
 - Öğrencilerin var olan bilgi, becerilerini işe koşarak proje geliştirme yoluyla bilgi üretebilmelerini,
 - Teknolojinin imkanlarından faydalanarak nitelikli bir eğitimin verilmesini,
 - Yaşam boyu öğrenme prensibinin insanlara benimsetilmesini,
 - Eğitim, üretim ve hizmet alanlarında uluslararası standartlara uyularak bununla ilgili belgelendirme yapılmasının özendirilmesini içine almaktadır.
- Belli başlı ortaöğretim kurumları ise şunlardır:

Anadolu Liseleri: Anadolu liselerinin amacı öğrencilerin; ilgi duydukları alanlarda, kabiliyet ve başarı durumlarına göre bir üst öğrenim programı olan yükseköğretim programlarına yönelik hazırlanmalarını ve dünyada bilim alanında, teknoloji alanında meydana gelen değişimleri ve gelişmeleri takip edebilecek seviyede yabancı dili öğrenmelerine olanak sağlamaktır. Öğrenciler Anadolu liselerinde farklı alanlarda öğrenim görebilmektedirler. Bu alanlar ise Fen Bilimleri, Türkçe-Matematik, Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil'den oluşmaktadır. Anadolu liselerinde Milli Eğitim Bakanlığı'nca uygun görülen haftalık ders çizelgeleri ve öğretim programları uygulanmakta olup derslerin öğretimi ise Türkçe olarak gerçekleştirilmektedir (Çurğatay, 2010).

Fen Liseleri: Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğine göre Fen liseleri, öğrencilerin fen ve matematik dallarında birer bilim insanı olacak şekilde eğitilmesine yönelik kaynaklık etmeyi hedeflemektedir. Günümüze baktığımızda Fen liseleri merkezi sınavla öğrenci kabul eden ve ayrıca pansiyonlu olan eğitim kurumlarıdır. Fen liseleri; Milli Eğitimin genel hedeflerine ve ilkelerine uygun bir biçimde, matematik alanında ve fen bilimleri alanında üstün yeteneğe sahip olan öğrencilerin buldukları kurumlarda eğitim-öğretim imkanlarından faydalanmalarını sağlayarak, ülkemizde ihtiyaç hissedilen yüksek düzeydeki fen ve bilim insanların yetişirilmesini hedeflemektedir (Özguven, 2001: 65). Bu okullarda, öğrencileri bilimsel araştırmalar yapmaya yöneltme hedefiyle birlikte, bilimsel ve teknoloji alanlarındaki gelişmelere ve yeni icatlara ilgi ve alaka gösterenlerin çalışabilecekleri gerekli eğitim ortamlarını ve koşullarını hazırlamak, yenilenen teknolojileri kullanabilecek, yeni bilgiler ortaya çıkarabilecek ve projeler hazırlayabilecek bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Öğrencilerin bilimsel araştırmalarını yaparken, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri yakından takip etmelerine yardımcı olacak düzeyde bir yabancı dil alanında iyi seviyede yetişmelerini sağlamak Fen liselerinin yine amaçları arasında yerini almaktadır (Çurğatay, 2010).

Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri: Mesleki ve Teknik ortaöğretim kurumlarında öğrenciler çeşitli alanlarda öğrenim görmektedirler. Bu alanlardan bazıları; ticaret, sanayi, turizm, tekstil, tarım, inşaat, kimya, sağlık vb. şeklindedir. Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinin bu farklı alanlarında eğitim-öğretime devam eden öğrenciler için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hem ulusal hem de uluslararası standartlar ve sınıflamalara dayalı, ilgili mevzuat ilkelerine uygun, iş dünyasının ihtiyaç hissettiği özelliklere sahip işgücünün yetiştirildiği, çeşitli meslek alanlarıyla ilgili bilgi ve becerilerin gelişmelere uygun güncellendiği, uygulamaya koyulan programlarla girişimcilik bilinci, meslek ahlâkı, iş sağlığı, iş güvenliği, toplumsal ve çevresel sorumluluk bilinci ile iş alışkanlığı edinilmesini sağlayan, istihdama yönelik programların hazırlandığı ve uygulandığı bir eğitim süreci amaçlanmaktadır (www.ogm.meb.gov.tr. adresinden 13.08.2018 tarihinde erişilmiştir).

Güzel Sanatlar Anadolu Liseleri: Güzel Sanatlar liseleri, öğrencilere güzel sanatlarla ilgili alanlarda (resim/müzik gibi) temel bilgileri maharet ve becerileri edindirmeyi ve güzel sanatlar alanında yetişmiş nitelikli insanların var olması için temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu okulların amacı Millî Eğitim Bakanlığı Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Yönetmeliğinde ise şöyle ifade edilmektedir (www.mtegm.meb.gov.tr adresinden 13.08.2018 tarihinde erişilmiştir). Öğrencilerin;

- Güzel sanatlarla ilgili dallarda öğrencilerin ilgi ve kabiliyetleri yönünde eğitim-öğretim görmelerini,
- Yüksek öğretim programlarının içerisinde özel yetenek isteyen programlara hazırlanmalarını,

- Kendi alanlarıyla ilgili olarak araştırmalar yapmaya yönelmelerini, yeteneklerine uygun yorum ve uygulamalar yapabilen, yaratıcı özelliklere sahip ve üretken bireyler olarak yetişmelerini,
- Öğrencilerin millî sanat eserlerini ve uluslararası sanat eserlerini tanımalarını, yorum yapabilmelerini sağlamaktır.

Anadolu Spor Liseleri: Anadolu Spor liseleri, öğrencilerin beden eğitimi ve spor alanına yönelik temel bilgi ve becerileri kazanmasını, beden eğitimi ve spor alanında belirli niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesine kaynak teşkil etmeyi hedeflemektedir. Bu okulların amacı Milli Eğitim Bakanlığı Spor Liseleri Yönetmeliğinde ise şöyle ifade edilmektedir (www.mtegm.meb.gov.tr. adresinden 13.08. 2018 tarihinde erişilmiştir). Öğrencilerin;

- Öğrencilerin beden eğitimi ve spor alanında bilgi ve beceriler kazanabilmeleri amacıyla, ilgi ve yeteneklerine yönelik öğrenim görmelerini ve başarılı birer sporcu olarak yetiştirilmelerini,
- Öğrencilerin kendi alanlarıyla ilgili dünyada meydana gelen gelişmelere dikkat ederek; Türk sporunun gelişmesini sağlayacak ve Türk sporunu temsil edebilecek bireyler olarak yetişmelerini,
- Birlikte iş yapabilme davranışları içerisinde çalışma ve dayanışma alışkanlığı kazanarak takım ruhu ile hareket etmelerini,
- Sporun gerektirdiği disiplini ve centilmenliği kavramış, örnek insanlar olarak yetişmelerini,
- Yüksek öğretim programlarından Beden Eğitimi ve Sporla ilgili olan programlara hazırlanmalarını,
- Beden Eğitimi ve Spor alanında araştırmalar yapmaya yönelmelerini; bu alanla ilgili kabiliyetleri doğrultusunda uygulamalar yapabilecek bireyler halinde yetişmelerini sağlamaktır.

Anadolu İmam Hatip Liseleri: Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açılan ve ortaöğretim yapısı içerisinde hem meslek alanlarına hem de yükseköğretim programlarına öğrencileri hazırlayan okullardır. Bu okullar ilköğretim döneminden sonra dört yıl süresince öğretim veren ve bulunduğu bölgenin koşullarına ve imkânlarına göre gündüzlü ya da yatılı eğitim ve öğretim yapan kurumlardır (Çurğatay, 2010). Anadolu İmam Hatip liselerinde amacına uygun olarak öğrencilerin hatiplik, imamlık ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi görevlere sahip elemanlar olarak yetiştirilmesinin yanı sıra yüksek öğretime hazırlayıcı programlar da uygulanmaktadır (Özgüven, 2001). Milli Eğitim Bakanlığı İmam-Hatip Liseleri Yönetmeliği ikinci bölümünün altıncı maddesinde bu okulların amacı şu şekilde açıklanmaktadır:

- Öğrencilerin ilgilerinin, kabiliyetlerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayarak, onları gerekli olan iş birliğinde bulunma, bilgi, beceri, davranış alışkanlıkları kazandırmak yoluyla yaşama hazırlamayı, bireysel olarak mutlu olmalarını sağlayacak ve yaşadığı toplumun mutluluğuna da katkı da bulunabilecek bir mesleğe sahip olmalarını,
- Aklında; insanlara, fikirlere, özgürlüklere, ahlaka ve kültürel mirasa saygı duymayı temel alan bir anlayışın oluşmasını,
- Dinî faaliyetlerin sürdürülmesinde İmamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi alanlar için ihtiyaç duyulan bilgi ve maharetlerin kazandırılmasını,

- Öğrencilerin ilgi duydukları alanlara, istek ve yeteneklerine, başarı durumlarına göre hem çeşitli meslek alanlarına hem de yükseköğretim programlarına yönelik hazırlanmalarını,
- Öğrencilerin alanlarında yabancı dil öğrenmeleri aracılığıyla araştırmacılığa yönelmelerini,
- Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirilmesini,
- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirilmesini sağlamaktır.

3.2. Meslek ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Meslek kavramı birçok kişi ve kurum tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları şunlardır: Meslek, bireyin kişisel bütünlüğünün en temel kaynağı olup, bireyin etrafından saygı görmesine, başka insanlarla ilişkiler oluşturabilmesine, sosyal yaşamda kendisine bir yer elde etmesine ve işe yarama duygusunu yaşayabilmesine imkân veren bir duygudur. Mesleki faaliyetlerle birlikte bireyler potansiyellerini kullanarak bazı şeyler üretir ve yaratırlar (Kuzgun, 2009: 2). Meslek, kendine özgü beceri sahibi olmayı gerektiren bir hizmet veya üretim alanı olabilir. Meslek yalnızca bireyin geçimini sağlamak için para kazanma yolu değildir. Meslek aynı zamanda bireyin çeşitli etkinliklerle birlikte kendini gerçekleştirme yoludur (Özgüven, 2001: 128). TDK (2005) ise meslek kavramını; bir kişinin geçimiyle ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptığı sürekli bir iş ve uğraş alanı olarak tanımlamıştır.

Eğitimle; toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek, yetenekleri ortaya çıkartabilecek ve geliştirecek, sorunları doğru çözümlenebilecek, akılcı düşünebilen; tarihsel ve ulusal değerleri benimsetici ve koruyucu; sanayi ve sanayi ötesi toplumu olmanın getireceği problemleri çözebilecek nitelikte başarıma isteğiyle dolu olan, girişimci insanların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (TED, 1988:7). Bu genel amaçlar kapsamında meslek seçimi hem birey açısından hem de yaşanılan toplum bakımından önemli olan bir olgudur. Çünkü kişiler seçtikleri meslek dallarında başarılı olmayı ve üretebilmeyi sağlayamadıkları takdirde psikolojik olarak huzursuzluk duyacakları gibi, toplumun sırtına yüklenmiş bir ağırlık olarak o toplumun ilerleme ivmesini de engellemiş olurlar. Bununla birlikte toplumun ilerlemesi açısından, ihtiyaç hissedilen insan gücü faktörünün ziyan olmasına yol açılır. Bu sebeplere dayalı olarak bireyler geleceklerini belirlemeyle ilgili özgürlük alanlarını kullanırlarken rastlantılardan arındırılmış, bilinçli, akılcı ve çağdaş görüşlü davranarak gerçek kişilik özelliklerine, ilgi ve kabiliyet alanlarına uygun olan bir mesleği tercih etme yükümlülüğüne sahip olmalıdırlar. (Vurucu, 2010). Meslek seçimi konusu endüstrileşmeyi sağlamış toplumlarda bulunan bir sorundur. Sanayi devrimi yapılmadan önce varlığını sürdüren toplumlarda aile ekonomik bir birim olma özelliği gösterdiği için, çocuklar yetişme

aşamasında ailenin çalışmalarını gözlemler, güçleri nispetinde üretim sürecine katılır, yetişkinlik dönemine ulaştıklarında ise bu geniş aile birimi içerisinde daha karmaşık roller üstlenerek ailenin o güne kadar yürütmüş olduğu ekonomik çalışmaları sürdürürlerdi. Böylelikle aileler hem üretimi sağlayan hem de eğitimi sağlayan birer birim olarak çocuğu günlük yaşamsal faaliyetlerle birlikte bir mesleğe hazırlamış olurlardı. Bu şartlarda ise üretici konumunda bulunan sınıfların üyeleri için, ailenin meslek alanından farklı olarak başka bir meslek alanına yönelmek pek imkanlar dahilinde bulunmadığı gibi meslek türleri az olduğundan dolayı meslek seçimi de sınırlı bulunmaktaydı. Ancak günümüzde meslek çeşitleri bir insanın değil yaşantıları yoluyla tanınmasına isimlerini dahi öğrenmeye olanak bulamayacak miktarda artmıştır (Kuzgun, 2009: 2).

İnsanların belli bir yaş aralığından sonraki yaşamlarında onların başarılı olmalarını ve mutlu bir birey olarak gelişmelerini, böylelikle kendilerini gerçekleştirmelerini etkileyecek en önemli olaylardan biri meslek seçimidir (Kepçeoğlu, 1996:63). Meslekler her geçen gün farklılaşmakta olup, teknolojik gelişmelerle birlikte yeni uzmanlık alanları oluşurken, bir kısım eski meslekler ise artık yok olmaktadır. Mesleklerin oluşturduğu dünya icra edilen çalışmaya göre, ortaya koydukları ürünlere göre ve elemanların eğitim seviyelerine göre gruplara ayrılabilir. Farklı türlerde meslek dallarında çalışanlar eğitim durumlarına göre iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan ilkinin “Beyaz yakalılar” oluşturmaktadır. Yükseköğretim diploması isteyen meslek alanlarında çalışanlar bazı Avrupa ülkelerinde bu şekilde adlandırılmaktadır. Öğretmenlik, doktorluk, hakimlik, psikolojik danışmanlık gibi meslek grupları yükseköğretim seviyesinde eğitim almadan yapılamaz. Beyaz önlüklüler şeklinde tanımlanan bu gruplar içindeki mesleklerin çalışanları çoğunlukla beyaz önlüklü, düzgün kıyafetli, kravat kullanarak çalıştıkları için bu şekilde adlandırılmaktadır. Bunların ikincisini ise “Mavi yakalılar” oluşturmaktadır. Yükseköğretim gerektirmeyen mesleklerde çalışanlar bu grubu oluşturmaktadır. Bu grupta yer alan mesleklerden bazıları ise; işçi, esnaf, zanaatkarlar, demirci, tornacı olup bunlar mavi yakalı ya da mavi önlüklü şeklinde anılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2012: 172-173).

Bireyin meslek seçim süreci onun yalnızca ne işle meşgul olacağıyla ilgili olmayıp yaşamını nasıl idame ettireceğiyle de ilgili bulunmaktadır. Kişinin seçtiği meslek onun geleceğe yönelik yaşam standardını, yaşam tarzını ve toplumsal yaşantısını belirlemede etken bir role sahip bulunmaktadır. Bu sebeple meslek seçimi konusunda alınan bir karar bir yönüyle de gelecekteki hayatla alakalı olarak alınan önemli bir karar niteliğindedir. Meslek seçerken, seçimlerin bilinçli olarak gerçekleştirilmesi hem bireyin geleceği hem de ülkenin geleceği açısından önem arz etmektedir. (Ensari ve Alay, 2017). Lise eğitimi sürecinde, öğrencilerin meslek seçimiyle ilgili kararlarının oluşmasında okul rehber öğretmenleriyle birlikte aileler, ders öğretmenleri, arkadaş çevresi ve medyayla ilgili farklı kaynaklar etkili olmaktadır (Özyürek ve Atıcı, 2002). Dolayısıyla öğrencilerin meslek seçimi aşamasına gelene kadar geçirdikleri eğitim-öğretim süreci, ileride doğru kararlar alabilmeleri adına oldukça önem arz etmektedir. Burada da okullara önemli sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Bireylerin meslek seçimini etkileyen çeşitli faktörler olduğu bilinmektedir. Bunlar arasında zihinsel yetenekler, özel kabiliyetler, cinsiyet, akademik başarı, çeşitli kişilik özellikleri ve benlik tasarımı, ilgiler, çevresel faktörler bulunmakla birlikte, özellikle ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi, anne ve babanın meslekleri, ailenin sahip olduğu değer yargıları ve kişinin mesleki gelişim düzeyi önemli faktörler olarak gösterilmektedir. Super’e (1957) göre meslek seçimini etkileyen etmenler şu altı grupta toplanmaktadır (Akt. Kepçeoğlu, 1996: 65).

- **Biyolojik etmenler:** İnsanların bedensel özellikleri, cinsiyet özellikleri, fiziksel yapısı, görmeye ve işitmeye yönelik durumları gibi benzeri özellikleri kapsamaktadır.
- **Sosyolojik etmenler:** İnsanların duygularını, değerler sistemini, ailesiyle olan ilişkilerini, kendini bağlı bulduğu arkadaş çevresinin beklentilerini ve baskılarını, sahip olduğu ailenin sosyal düzeyi ile birlikte ilişki kurduğu diğer bireyleri içine almaktadır.
- **Psikolojik ya da kişisel etmenler:** Kişilerin ihtiyaçlarını, duygularını, tutumlarını, değerlerini, ilgi ve kabiliyetlerini içermektedir.
- **Ekonomik etmenler:** Ailenin içinde bulunduğu ekonomik seviye, toplumun ya da ülkenin genel ekonomik hali, otomasyon ve teknik gelişmelerle birlikte bunların toplumda insan gücüne duyulan ihtiyaçlar üzerindeki etkilerini içermektedir.
- **Politik etmenler:** Bir mesleğe girme imkanlarını, iş bulma imkanlarını, değişik eğitim fırsatlarını ve yetiştirme fırsatlarını vb. kapsamaktadır.
- **Şansla ilgili etmenler:** Doğal unsurlardan kaynaklanan afetleri, çalışmaları, çalışma alanlarını etkileyen ve ansızın meydana gelen olayları, iç savaşlar ve dış savaşlar gibi benzeri durumları içermektedir.

Kişinin meslek seçiminde bulunmak üzere odaklandığı her gelişim döneminde birbirinden farklı kararlar vermesinde çeşitli faktörler önemli rol oynamaktadır. Bu faktörler; cinsiyet özellikleri ve fiziksel özellikler, bireyin kendi istekleri ve hayalleri, mesleğin toplum içindeki yeri, mesleğin kazanç miktarı ve o mesleğe toplumun göstermiş olduğu talep, öğrencilerin akademik başarısı, öğretmenlerin fikirleri, ailelerin çocuklarından beklentileri ve kendileriyle ilgili fikirleri, öğrencilerin çalışma alışkanlıkları ve okul başarı durumu, benlik kavramı, ilgi alanları, özel yetenekleri ve zeka düzeyi, arkadaşların etkileri ve fikirleri, ailelerin sosyo-ekonomik durumu, çevrenin etkileri, ülkenin ekonomik tablosu, teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, meslek alanlarıyla ilgili bilgi seviyesi ve mesleki olgunluk düzeyi şeklindedir (Deniz, 2001). Ergen bireylerin mesleki ve eğitsel planlamalarını etkileyen en önemli kişiler anne ve babalardır. Ebeveynler sadece aile ilişkilerinde gösterdikleri otoriter, demokratik ve kabul edici şeklindeki tutumlarla değil aynı zamanda mesleki gelişimi destekleyen tutum ve davranışlarla da çocukların mesleki gelişim dönemlerini ve mesleki karar verme davranışlarını etkilemektedir. Ebeveynler, meslek seçim süreci ile ilgili olan değer, kabiliyet, ilgi gibi etkenlerle ilgili olarak ve meslekleri tanıma konularıyla alakalı bilgi seviyeleri arttıkça daha iyimser tavırlar sergilemektedirler (Vurucu, 2010). Meslek seçimini etkileyen etmenlerden bazılarını Özgüven (2001) rastlantılar, çevre koşulları, bireysel nitelikler, ailenin tutum ve etkileri olarak belirtmiştir. Bunlardan; çocuğun meslek seçiminde aile faktörünün etkisine ise özetle şu şekilde değinmektedir:

- Kültür seviyesi bakımından yüksek ve ekonomik açıdan varlıklı olan ailelerin çocukları kabiliyetleri yönünde bir meslek seçme olanağına sahipken; ekonomik ve kültürel şartları elverişsiz ailelerde kısa sürede para veya makam sağlayabilecek işler tercih edilmektedir.
- Baba otoritesinin egemen olduğu ailelerde çocuğun başarısından ve mutluluğundan çok babanın mesleğini sürdürmesi veya desteklemesi beklenmektedir. Bazen genç bu duruma baş kaldırarak, çocuk- aile ilişkileri bozulmakta veya bozulmaktadır.

- Bazı aileler kendi yaşamlarında gerçekleştiremediklerini çocuklarının yaşamlarında gerçekleştirmek istemelerinden dolayı, gencin ilgi ve yetenekleri pek göz önünde tutulmayabilmektedir.
- Bazı aileler erken yaşlardan itibaren kendi mesleklerinin veya bazı işlerin önem arz ettiği ve saygınlığı olduğu konularında çocuklarını etkilemeye çalışmaktadırlar.
- Ailelerden bazıları ise özgürlükçü bir tavrıyla, meslek seçiminde çocuklarını oldukça rahat bırakarak sorumluluktan kaçmaktadırlar. Halbuki çocuğun ailenin desteğine ihtiyacı bulunmaktadır.
- Meslek seçimi konusunda çocuğun ilgi ve yeteneklerine göre yol göstermeye çalışan aileler olduğu gibi, iyi niyetli ve anlayışlı olmakla birlikte çocuklarına yardım edememenin sıkıntısı içinde olan ailelerde bulunmaktadır.

Ebeveynlerin tavırlarından hiç birisi, tek başına çocukta muhakkak surette şu veya bu neticenin meydana gelmesine sebep olamaz. Varılan sonuç bu tavırların diğer faktörlerle birleşmesine ve çocuğun bunu nasıl karşıladığına bağlıdır. Gerçek hayatta bütün bu sorular fazla karmaşık bir halde birbirlerine girmişlerdir ve karışmışlardır. Ana ve babanın bir tek tavrının mümkün olan etkisinden bahsederken bu faktörlerin etkisinin her zaman diğer faktörlerin etkileriyle tadil edildiğini hatırlamak lazımdır (Cole ve Morgan, 1985: 209). Meslek seçimi konusunda genellikle eğitim alanında, sağlık sektöründe, muhasebe biriminde, tekstil sektöründe, bilişim teknolojileri ve turizm işletmeleri gibi sahalarda araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmalarda meslek seçimi üzerinde etkili olan faktörlerin; çalışma alanına ilgi duyma, mesleğin gerektirdiği bilgi ve yeteneğe sahip olma, iş bulma olanakları, mesleki güvence, gelir düzeyi, kariyer olanakları, tatil fırsatları, sosyal statü, işin kolaylığı, aile ve çevre olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Çelik ve Üzmez, 2014). Meslek seçimi konusunda sadece bir kriter yerine, mesleğin gelir miktarı, kariyer olanakları, mesleki güvence ve tatil fırsatları gibi birçok kriterin etkisinin söz konusu olduğu görülmektedir. Meslek seçiminde akılcı davranmak ise bireylerin ortaya çıkan kriterleri karar verme sürecinde dikkate almasıyla gerçekleşebilir (Pekkaya ve Çolak 2013). Herkes yöneldiği için yönelme gereği duyulan amaçlar, insanların zamanlarının boşa harcanmasına ve mutsuz olmalarına yol açabilmektedir. Günümüzde yüksek öğretime giriş sınavları ve üniversite eğitimi için de durum pek farklı değildir. Gençlerin birçoğunun yüksek öğretime giriş sınavlarına yönelmelerinin altında herkesin aynı koşullardan geçmesi gerektiğine dair düşünceleriyle birlikte bir diploma edinebilmek amacı bulunmaktadır. Fakat üniversite düzeyindeki eğitimden, bireylere uygulamalar yoluyla yaşamını sürdürebileceği bir meslek kazandırması beklenmektedir. Gençlerin çoğu, tercihlerinde yer verdikleri programların kendileriyle ilgili gelecekte nasıl bir yer ve konum hazırladığına yönelik hiçbir fikri bulunmaksızın dört yıl boyunca öğrenim görecekları yükseköğretim programlarını seçmektedirler. Üniversitelere yerleşen bu öğrenciler bir veya iki yıl kadar kısa bir süre sonra eğitim ortamlarında kazanmış oldukları bilgilerin yaşamlarını kazanmak için yetersiz kaldığını fark etmektedirler (Aydoğmuş ve diğerleri, 1999: 186).

Mesleklerin birçoğunda belirli niteliklere sahip bireyler aranır, bu nedenle, genel ve mesleki eğitim okulları girişte bir eleme sınavı yaparak o meslek için uygun nitelikleri taşıyan adayları seçerek kabul ederler. Bazı mesleklerde ise okula giriş, işe alınma, işten çıkarılma ve iş içinde ilerleme kişinin becerilerinden çok kişilik özelliklerine bağlı olabilir. Örneğin, kamu kesiminde çalışanlar üzerinde yapılan bir araştırmada, dairede çalışanların “başarılı sayılma ölçütleri” çalışkanlık, iş zamanına uyma, düzenlilik, neşeli oluş, sorumluluk, güvenilirlik ve iş birliği gibi özel “kişilik

nitelikleri'' olarak bulunmuştur. Bilgi, yetenek ve becerilerin de aynı ölçüde önemli olduğu bir gerçektir (Özgüven, 2001: 145). Ülkemizde bir yükseköğretim kurumundan mezun olmak, işe girmek için yeterli olmamaktadır. Yıllardan beridir yaşanan ekonomik krizler, işe yerleşme olanaklarını önemli oranda sınırlandırırken ayrıca gerekli olan iş gücü ve yükseköğretim programları arasındaki plansızlık ve dengesizlik de iş bulma ve çalışma koşullarını zorlaştırmaktadır. İş bulma konusunda yaşanan problemler öğrencilerin üniversite seçimleri üzerinde etkisini göstermekte, bu nedenle belli alanlarda önemli tercih yığılmaları gözlenmektedir. Böyle bir durum meslek seçiminde önceliğin, bir an önce işe girme çabası olduğunu göstermektedir. İşe girme koşullarıyla ilgili zorluklar, meslek seçimi ile ilişkili olan ve bireylerin hayatlarını doyuma ulaştırmış bir biçimde sürdürmelerine katkı sağlayan, kişilik, ilgi, kabiliyet gibi değişkenlerin yeterince göz önünde bulundurulmadığını göstermektedir (Yazıcı, 2005: 85).

Türkiye'de nüfus oranının hızlı bir şekilde artması ve bunun sonucunda oluşan sosyal talep baskısı, eğitimin her bir basamağında niceliksel açıdan patlamaya neden olmuş, devletin bütçesinden eğitim için belirlenen miktar yetersiz kalarak, devam eden süreçte büyüyen problemler eğitim dünyasında nitelik krizine ve verim düşüklüğüne yol açmıştır. Ortaöğretim basamağı ile yükseköğretim kurumları arasında bulunan mesafeler azaltılamamış, oldukça fazla sayıya sahip olan bir genç kitle eğitim politikalarının birer kurbanı halinde üniversite kapılarının önünde yığılarak, yükseköğretim kurumlarında yeterli imkanlar oluşturulamamış ve ülke sanayisi için asıl önemli durumda olan ara insan gücünün yetişmesi sağlanamamıştır. Okullarda meslek eğitime yönelik tabana yayılabilecek şekilde bir meslek eğitim sisteminin oluşturulmadığı ve her ile yetebilecek oranda ve nitelikte mesleki eğitim fırsatları yaratılmadığından dolayı genç bireyleri yetenek alanlarına göre, çalışma alanlarına yönlendirmek için fırsatlar olgunlaşmamıştır (TED, 1997:17). Çağımız ileri düzeyde uzmanlaşmanın ve kalitenin olduğu bir çağdır. Bir çalışma alanı bulabilmek ve rekabet dünyasında kendini gösterebilmek için uygulamalı içerikleri bulunmayan dört yıllık bir üniversite eğitimi, orta seviyelerde bitirmiş olmak artık yetersiz kalmaktadır. Bir yükseköğretim programına yerleşerek dört yıl boyunca öğrenim görerek kendisini çok fazla fedakârlık yapmış olarak nitelendiren bireyler, tüm bunların neticesinde bunalıma girmeye doğru istemsiz olarak sürüklenmektedirler. Bu öğrencilerin içerisinde şanslı olarak iş bulmayı başaranlar eğer çalışma koşulları güç ise kendileriyle ilgili beklentilerine ulaşamamakta, çalışma koşulları eğer kolaysa bir müddet sonrasında iş ile ilgili olarak iş tatminsizliği yaşayabilmektedirler. Tüm bunlardan dolayı uyum içerisinde ve doyum sağlayan bir yaşam için, bireylerin ne istediklerini önceden kestirmeleri ve bu doğrultuda aşama aşama ilerleyen bir program çerçevesinde hedeflerine yaklaşmaları gerekmektedir (Aydoğmuş ve diğerleri, 1999: 187).

3.3. Meslek Seçimi Kararının Aşamaları

Meslek seçimi bireylerin kendi özelliklerini bilme, meslek alanlarının araştırılması ve bireysel özellikler ile mesleklerin gerekli kıldığı nitelikler arasında ilişki kurmayı içeren üç aşamalı bir süreçtir. Yılmaz (2003) üç aşamalı olan bu sürecin özelliklerine kısaca şu şekilde değinmektedir:

Kendini Tanıma: Meslek seçiminde ilk yanıtı aranacak soru "Ben hangi niteliklere ve niceliklere sahibim" sorusudur. Bu soruyu cevaplandırmak için kişinin kendini çeşitli yönleriyle ele alıp değerlendirmesi gerekmektedir. Kişinin kendini tanıırken bedensel özelliklerini (kişisel görünüşü, ses tonu ve konuşma şekli, yaş, boy,

ağırlık vb.), kişisel niteliklerini (güdüleri, benlik tasarımı, sosyal gelişimi vb.), okul ve okul dışı yaşantılarını (başarı düzeyi, özel becerileri, hobileri vb.), aile konumunu ve aile özgeçmişini (ailenin sosyal ve ekonomik durumu, maddi durumu, kültürel özgeçmiş vb.) dikkate almalıdır.

Meslekleri Tanıma: Bir meslek hakkında bilinmesi gereken unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Meslek grupları tarafından yapılan belli başlı çalışmalar (bir gün içerisinde, hafta boyunca, ay ya da yıl boyunca yapılan iş nedir?),
- İş ortamı (çalışma nasıl bir sahada yürütülmektedir?),
- İş şartları (bir gün boyunca iş yapma süresi nedir?),
- Çalışanlarda aranan özellikler (yaş, cinsiyet),
- Mesleğe hazırlanma (eğitim süresi kaç yıldır?),
- İlk işe giriş (kişinin sermaye koyarak kendi başına bir işe başlaması söz konusu mudur?),
- Meslekte ilerleme (ilerleme imkânı ne kadardır?),
- Kazanç (haftalık, aylık, yıllık kazancı ne kadardır?),
- İş bulma imkânı ve mesleğin geleceği (meslek ülkenin her yerinde icra edilebilir mi?),
- Meslek mensuplarının bağlı olduğu oda ve sendikalar oluşturmaktadır.

Kişisel Nitelikleri ile Mesleklerin Gereklettiği Özellikler Arasında Bağlantı

Kurma: Mesleki karar sürecinin son basamağında mesleklerin özellikleri ile bireysel özelliklerinin eşleştirilmesi aşaması yer almaktadır. Bu basamak karar aşamasıdır ve burada bireyin karar verme gücüne inanmak temel ilkedir. İnsanlardan birçoğu hayatları boyunca seçmiş oldukları mesleklerin kendilerine sunacağı yaşam şeklini bilemediklerinden veya bununla ilgili araştırmalar ve incelemeler yapamadıklarından dolayı mutlu, verimli ve başarılı bir ömür sürdürememektedir. Mesleğin getireceği hayat biçimini bilmediği veya iyi incelemeyeceği için başarısız, verimsiz ve mutsuz olmaktadır. Bu nedenlerle "üniversite tercih sayfası" için gerekli çalışmaları yapan her genç bireyin tercih ettiği her bir bölüm adına kendisine yöneltmesi gerekli olan bazı ön sorular bulunmaktadır (Baltaş, 1993:36-39). Bunlar;

1. Üniversitedeki bu bölüm mezun olduktan sonra benim bir meslek edinme mi sağlayacak mı? Eğer evet cevabı veriliyor ise ikinci soru;
2. Bu mesleğin sunacağı yaşam biçimi beni mutlu edebilmek için yeterli olacak mı? Meslekle birlikte oluşacak olan hayatı yaşamaya istekli miyim? Eğer cevap hayırdan oluşuyorsa üçüncü soru;
3. Üniversite eğitimi için iki veya dört yıl boyunca bir programı okuduktan sonra kendimi boşuna zaman ve emek kaybetmiş biri olarak değil de ilgi duyduğum bir alanda üst düzey eğitim almış biri olarak mı göreceğim? Bu duygu durumu benim mutlu olmamı sağlayacak mı?

Bireylerin yükseköğretim program tercihleri konusunda kendilerine sormaları gereken bu ön sorulardan sonra meslek seçimi konusunun aydınlanmasına katkı sağlayacak sorular ise şunlardır:

- 30 yaşlarına geldiğimde kendimi nasıl görmek istiyorum? Bu yaşlarda nasıl bir yaşam isterim?
- Gelecekte büyük bir firmada mı çalışmaya istekli olurum yoksa serbest çalışmayı mı isterim?
- Bir metropolde mi yoksa küçük bir kentte mi yaşamımı sürdürmek istiyorum?

- Ekonomik olarak kazancımın çok olmasını istiyor muyum?
- Güvenilir, sağlam bir işim mi olsun istiyorum yahut risk göze almaya hazır mıyım?
- Yolculuk yapmayı seviyor muyum?
- Hangi ortamda çalışmak bana haz verir? Kapalı bir alanda mı? Açık bir havada mı?
- Ne türlü derslerden daha fazla haz duyuyorum?
- Başka insanlarla iyi anlaşabiliyor muyum?

Lise döneminin üniversiteye hazırlık aşamasında bulunan öğrenciler yaşamdan ve gelecekte beklentileriyle ilgili olarak öncelikle kendilerine sormaları gereken sorulardan en doğru olanlarını seçip, doğru cevapların arayışına ise araştırmalar, incelemeler yoluyla ulaşmaya çalıştıklarında meslek seçimleri gelecekte kendilerinin iş yaşamında ve özel hayatlarında mutlu olmasına katkı sunabilecek kararlardan oluşabilecektir.

3.4. Mesleki Rehberlik

İçinde yaşadığımız çağ bilim ve teknolojinin hızla gelişmesinin yarattığı devrimsel nitelikte köklü değişikliklere sahne olmaktadır. Bu dönüşümün doğal bir sonucu olarak hem toplumsal kurumların yapılarında hem de modern insan yaşantılarında büyük değişimler meydana gelmektedir (Alkan ve Doğan, 1976). Her birey, okul öncesi dönemlerden başlayarak gelecekte hangi mesleği yapacağını düşünmekte ve bunun için birtakım planlamalar yapmaktadır. En başta çoğunlukla duygu ve hayal içerikli olan meslek seçimi yaşın ilerlemesiyle birlikte daha realist temellere dayandırılmaktadır (Yılmaz, 2003). Fakat genç bireylerin çoğu, ilköğretim veya ortaöğretileri tamamladıktan sonra, meslek seçmeyle ilişkili olarak net ve son bir karar alma durumuyla karşılaştıklarında büyük bir şaşkınlık yaşamakta ve çoğu zaman bundan sonraki hayatlarının tüm geçim kaynağını, uğraş alanlarını oluşturacakları seçimi rastlantılara bırakmaktadırlar. Öğrencilerin ilgi ve yetenek alanlarını göz önünde bulundurmadan ve toplumda hangi alanlarda insan gücüne ihtiyaç olduğuna dikkat etmeden yaptıkları tercihler, öncelikle kendilerini ve ailelerini hayal kırıklığına uğratmakta olup ayrıca toplumun ilerlemesi için ihtiyaç görülen insan gücünün israf edilmesine neden olmaktadır (Akın, 2008). Mesleki rehberlik kavramı olarak ilk defa 1909 yılında Parsons tarafından tanımlanmıştır. Parsons tarafından o yıllarda yapılan tanımdan çok fazla uzaklaşmadan mesleki rehberlik kavramını şöyle tanımlayabiliriz: “Genç bireylerin farklı meslek alanlarını tanımaları ve bireysel niteliklerine uygun buldukları meslekleri tercih etmeleri, tercih ettikleri meslek alanlarına hazırlanmaları ve mesleki açılarından gelişim göstermeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleridir.” Mesleki rehberlik Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018) ise şöyle tanımlanmaktadır: Kişinin öncelikle kendisini ve meslek dallarını tanıması; yetenekleri, ilgileri, bireysel ihtiyaçları, değerler sistemi ve kişisel nitelikleri doğrultusunda bir mesleği seçmeye yönelmesi; o mesleğe hazırlanması, mesleğe başlaması ve sürdürmesi, yaşam boyu öğrenme ekseninde kendini geliştirmesi için bireye ve ailesine yönelik sunulan hizmetlerdir. Bireylere ve ailelere yönelik sunulan bu hizmetlerin eğitim süreci içinde rehberlik alanında yetişmiş uzmanların liderliğinde ders öğretmenleri ve diğer yetkililerin dayanışmasıyla yürütülmektedir. Mesleki rehberlik hizmetleri üç aşamayı kapsamaktadır. Bunlar; bireyi (öğrenciyi) tanıma, mesleklerle ilgili alanları tanıma ve bireyin kişisel özellikleri ile

mesleklerin gerekli kıldığı nitelikler arasında bağlantı kurarak kendisine uyan bir mesleği tercih etmesine yardım etmektir (Yeşilyaprak, 2000: 209).

Mesleki rehberlik çalışmalarında bireyin kabiliyetleri ve belirli bir meslek alanının gerektirdikleri dikkate alınarak, yaşam boyunca bireyin çok mutlu olmasını sağlayacak, ayrıca topluma en yüksek düzeyde faydalı olabileceği bir mesleğe dahil olmasına yardım edilmektedir. Günümüzde sanayileşmiş ülkelerde olduğu kadar, gelişme yolundaki ülkelerde de meslek ve iş dünyası o kadar çeşitlenmiş ve karmaşık hale gelmiştir ki artık aileler çocuklarına yardım etmekte güçlük çekmektedirler. Meslek sayısının her geçen gün artması, bölünmesi ve yeni mesleklerin ortaya çıkması bir mesleğin önemini kaybetmesi ile bir diğerinin değer kazanması gençlerin olduğu kadar, ailelerin de seçme amacına yönelik olarak iş ve meslek alanını izlemelerini olanaksız kılmaktadır. Bu durum ise günümüz toplumunda, mesleki rehberlik ve danışma hizmetlerine olan ihtiyacı arttırmıştır (Özgüven, 2001: 145). Meslek rehberlik ve meslek danışmanlığının öncelikli hedefi, bireylerin mümkün olduğu kadar zengin, ayrıntılı, gelişmiş ve gerçekçi bir öz kavramına sahip olmalarına yardımcı olmaktır. Bu durum gerçekleştiğinde çevrelerini de bu derece istikametli ve geniş bir çerçeveden algılamaya karşı istekli davranacakları, algılarını bozmadan özümseyecekleri ve kararlarına temel oluşturacakları beklenmektedir. Kendini tüm yönleriyle bilen ve doğru değerlendirebilen bireyler, çevreleriyle ilgili olarak doğru ve detaylı bilgiye sahip olacaklarından dolayı karar verme sürecinde doğru seçeneğe ulaşmada zorlanmayacaklardır (Kuzgun,2009). Bireylerin meslek seçerken, bir dizi özellik yanında hangi etkinliklerden hoşlandıklarının keşfi de büyük önem taşımaktadır. Çünkü bireyin hoşlandığı etkinlikleri içeren meslekleri seçmeleri mesleki doyumlarını etkilemektedir. Bireylerden bazıları daha çocukken nelere ilgileri olduğunu keşfederek o yolda ilerleyip daha sonra yeni keşifleri de olabilmektedir. Bazı bireyler ise nelere ilgileri olduğu konusunda emin olamamaktadırlar. Bu nedenle onların mesleki ilgilerini keşfetmelerine destek olmak önemlidir (Kararımak, Owen ve Owen, 2013: 124).

3.4.1. Mesleki Gelişim Kavramı

Mesleki rehberlikte bireylerin tanınması ve onlara kendilerini tanıtmaya konusu ile ilgili olarak mesleki gelişim kavramı üzerinde durmak yararlı olacaktır. Mesleki gelişim süreci çocuklarda ve gençlerde doğrudan doğruya meslek düşüncesinin nasıl geliştiğiyle alakalıdır. Bireylerin meslek seçiminde mesleki gelişimin sürecinin etkisi oldukça önemlidir. Ancak mesleki gelişimin bireylerde nasıl gerçekleştiği ve hangi faktörlerin bu gelişim sürecini etkilediğine yönelik birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuda birbirinden farklı mesleki gelişim kuramları bulunmaktadır (Kepçeoğlu, 1996: 66). Mesleki Gelişim kuramları; bireylerde meslek düşüncesinin nasıl oluştuğu, meslek seçimi ve mesleki karar vermenin nasıl yapıldığı ve meslek seçimini etkileyen etkenlerle beraber bu oluşumun açıklanmaya çalışıldığı kuramlardır (Yeşilyaprak, 1995). Bu kuramlardan bazıları şunlardır (Kepçeoğlu, 1996: 66):

3.4.1.1. Geinzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'nın Gelişim Kuramı

Meslek seçiminin yaşamın sadece belirli bir anında gerçekleşen bir olay değil, çocukluktan başlayarak ergenlik dönemine, buradan da erken yetişkinliğe kadar uzanan dönemi içerisine alan bir gelişim dönemi olduğunu ileri süren ilk kuramcılar Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'dır (1951). Ergen bireylerin meslek seçimlerini yapma nedenlerini ve nasıl yaptıklarına dair gelişimsel bir meslek seçimi kuramı

oluşturmuşlardır. Gelişim kuramı üç temel ögeyi vurgulamaktadır (Yeşilyaprak, 2000: 209). Bu ögeler:

- Meslek seçimi bir süreçtir,
- Meslek seçimi süreci, büyük oranda geri dönülmezdir.
- Meslek seçim süreci her zaman bir “uzlaşma” içerir.

Bu kurama göre meslek seçimi zamana bağlı olarak gelişen ve uzun yıllardan sonra gelişimini tamamlayan bir süreçtir. Kişinin sürekli bir biçimde kazandığı deneyimler bir birikim kapsamında meslek seçimini büyük ölçüde etkilemekte; ayrıca, meslek seçim süreci kendine ait yapısıyla tüm faktörleri uzlaştırıcı bir özellik taşımaktadır (Kepçeoğlu, 1996: 67). Bu kurama göre mesleki gelişim süreci üç dönemde oluşmaktadır (Akın, 2008)

1. Hayal Dönemi: Bu dönemin gelişim görevi oyunu bırakıp işe yönelmektir. Dönemin sonunda başarı elde etme ve ebeveynlerin onayı işe yönelmekte etkili olmaktadır. Meslek değerlerini etkileyen unsurlardan biri etkileşimdir. Çocuk yetersizliğini, güçlü yetişkinlerle özdeşim kurarak gidermeye çalışmaktadır. Oyunlarında yetişkinlerin etkinliklerini temsil etmektedirler. Hayal dönemi, gerçeklikten uzak, zevk ve arzulara yönelik bir dönemdir.

2. Deneme Dönemi: Bu dönem ilgi, yetenek ve geçiş basamaklarından oluşmaktadır. İlgi basamağında, ilgilerin önemini anlama ve tercihleri ilgilere dayandırma görülmektedir. Yetenek basamağında, meslek seçimi için yeteneklerin önemi artmaktadır. Değer basamağında ise birey hem topluma hizmet etme isteği duymakta hem de farklı doyum arama davranışları içerisine girmektedir. Geçiş basamağında bulunan genç, gerçekçi seçimler yapmanın önemini fark ederek yetenek ve becerilerini deneyecekleri çevreyi aramaktadır.

3. Gerçekçi Dönem: Bu dönem araştırma, billurlaşma ve belirleme basamaklarından oluşmaktadır. Araştırma basamağı üniversiteye girişle başlayıp, hedeflerin daralmasıyla son bulmaktadır. Bu basamakta birey mesleklerin kazancı hakkında araştırma yapmaktadır. Billurlaşma basamağında kesin kararlar vermektedir. Belirleme basamağında ise birey, bir iş tutarak seçimlerini pekiştirmektedir.

3.4.1.2. Super'in Benlik Kuramı (Kavramsal Model)

Mesleki gelişim devam etmekte olan bir süreç, meslek seçim ise bir sentezleme işidir. Bu da öğrenme ile yakından ilgili bulunmaktadır. Bireyin mesleki gelişimi birey ile çevresi arasında sıkı bir iletişim sonucu ortaya çıkmaktadır. Birey ile çevre arasındaki bu etkileşim sürekli ancak birey her zaman bunun bilincinde olmayabilmektedir (Kepçeoğlu, 1996: 69). Benlik kuramın önemli olan bir yönü, çeşitli kişilik özelliklerinin meslek seçimine etkisine dikkat çekerek, bireyin bütün hayatı boyunca devam eden kişilik gelişiminde benlik kavramının meslek seçimindeki önemi üzerine yoğunlaşmasıdır. Bu açıdan Super, meslek seçim sürecine gelişim yönüyle bakan kuramcılar arasında yerini almaktadır (Yeşilyaprak, 2000: 211). Super'e (1957) göre, bireyin mesleki eğilimlerinin oluşmasında ailenin sosyal ve ekonomik düzeyi, bireyin zihinsel gücü, kişisel nitelikleri ile karşısına çıkan fırsatlar ve yaşantıların belirginleştirdiği bireyin “benlik” kavramı ile, yaşam için özümlediği “roller” önemli görülmektedir. Super mesleki gelişimi “yaşam boyu” bir bütünlük içinde, belirli dönemlere ayırmıştır (Özgüven, 2001: 155). Bunlar özetle;

- Büyüme ve gelişme (0-14 yaş),
- Keşfetme ve deneme (14-24 yaş),

- Kararlılık (25 ve 44 yaş),
- Koruma ve olgunluk (45 ve 64 yaş),
- Değişme ve uyum (65 ve ötesi) dönemleridir.

3.4.1.3. Holland'ın Kişilik Kuramı

Kişilik kuramını geliştiren Holland (1959), bireylerin meslek seçiminde bulunurken, kişilik özelliklerine uyumlu olan ve bireysel yaşantıları ile bağlantılı olan meslekleri seçme yönünde eğilimlerinin bulunduğunu belirtmiştir. Mesleklerin belirli ve az değişken olan özellikleri bireylerin meslek seçiminde ve mesleki kararlarında etkili olmaktadır. Meslek seçimi ve kişilerin benlik tasarımı arasında yakın bir ilişki ve tutarlık bulunmaktadır. Holland, bireylerin sahip oldukları ortak ve benzer niteliklerine göre altı kişilik tipi olduğunu ve bunlara uygun meslek çevreleri, meslek türleri olduğunu ifade etmiştir (Özgüven, 2001: 156). Holland'ın kuramında bulunan kişilik tipleri şunlardır (Akın, 2008; Yılmaz, 2003:328-329).

- **Gerçekçi Tip:** Nesnelere, araçları ve makineleri kullanmaya önem vermektedirler. Soyut düşünemezler, para, güç ve statüyü önemsemektedirler. Geleneğe bağlılığı, utangaçlığı, pratik ve iç görüşü zayıf olan bireylerdir. Gerçekçi tipler elektrik ve mekanikle ilgili olan eşyaları onarmaktan, teknik resimle alakalı dersler almaktan ve çalışırken açık havada bulunmaktan zevk duymaktadırlar. Matematik, geometri ve fen bilimleri dersleri dikkatlerini çekmektedir.
- **Araştırmacı Tip:** Fiziksel, sosyal olayları kontrol etmekten ve soyut kavramlardan hoşlanmaktadırlar. İkna ve sosyal ilişkilerden hoşnut olmamaktadırlar. Meraklı, bağımsız, dakik ve analitik düşünceye sahip olan bireylerdir.
- **Gelenekçi Tip:** Verilerle ilgilenmekten, büro işleri, hesaplama ve kayıt tutmaktan hoşlanmaktadırlar. Düzenli, boyun eğen ve hayal gücü kısıtlı olan bir yapıya sahip bireylerdir.
- **Sosyal Tip:** Başka insanları bilgilendirme, eğitme ve geliştirmeye yönelik bireylerdir. Makine ve düzenli, sistemli işlerden hoşlanmamaktadırlar. Başkalarına yardım etme ve ikna kabiliyetleri yüksektir. Bu tipler en fazla girişimci tiplere yakındır. Sosyal tipler bireylerle ve toplumla ilgilenmekten, onları eğitmekten haz duymaktadırlar. Sosyal bilimlerle ilgilenmektedirler. Sosyal tip özelliği gösteren bireyler hukuk, eğitim, siyaset, psikoloji gibi meslek alanlarını seçebilmelidirler
- **Girişimci Tip:** Ekonomik çıkar elde etmeyi, liderliği ve kişiler arası iletişimi tercih etmektedirler. Bilimsel yeteneklerden yoksun bireylerdir. Hırslı, enerjik ve kendilerini göstermeye merakları bulunmaktadır. Liderlik özellikleri bulunmaktadır. İnsanları etkisi altına alacak şekilde konuşabilmektedirler. Avukatlar, pazarlamacılar, idareciler, işletmeciler ve radyo-televizyon sanatçıları bu gruba giren davranışları sergilemektedirler.
- **Sanatçı Tip:** Serbest faaliyetlere yönelerek, sistemli ve düzenli işlerden kaçınmaktadırlar. Karmaşık, düzensiz ve hayal güçleri zengin bireylerdir.

Holland, insanların kişilik örüntülerinin, kişilik tiplerindeki profile benzediğini kabul etmekle birlikte, bir insanın bir tipe yakın özellikler göstermesiyle birlikte diğer farklı tiplere de benzerlik gösterebileceğini ve böylelikle farklı kişilik örüntülerinin meydana çıkabileceğini ifade etmektedir. Kişilik tiplerini ölçmek üzere geliştirdiği bazı ölçekler ile (örneğin Mesleki Tercih Ölçeği, Kendini Keşfetme Ölçeği gibi) her bir

kategoriden alınan puanlara göre bir altıgen üzerinde bireyin kişilik örüntüsünün görülebileceğini ileri sürmüştür. Uygulanan ölçekten alınan en yüksek iki kategorinin (tip) puanları yerleştirilerek oluşturulacak altıgen, insanların kişilik profili örüntülerinin tutarlı olup olmadığını da belirlemektedir (Yeşilyaprak, 2000:213).

3.4.1.4. Roe'nun İhtiyaç Kuramı

Gerek Holland'ın, gerekse de Roe'nun kuramı kişilik temelli yaklaşımlar sınıfında bulunmaktadır. Holland ve Roe meslek seçiminin kişiliğin bir ifadesi olduğunu kabul etmektedirler. Roe kuramını Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayandırmıştır (Yeşilyaprak, 2000: 215). Bireylerin mesleki gelişim süreci doğrudan çocukluk yaşlarında geliştirilen ilgi alanlarına ve bu ilgi alanlarının temelinde bulunan ihtiyaçların hangi yollarla karşılandığına bağlıdır. Bu bilgiler doğrultusunda, çocuk-ebeveyn ilişkileri, ilgi ve ihtiyaçlar ve bunların gelişim, doyum düzeyleri vb. meslek seçiminde ilk belirleyiciler olarak kabul görmektedir. İhtiyaç kuramının hipotezleri şöyle ifade edilebilir (Kepçeoğlu, 1996: 68).

- Başarıdaki güdülenme derecesini gösteren temel belirleyiciyi ihtiyaçların şiddeti oluşturmaktadır.
- Bireylerin bilinçaltı güdü kaynaklarının geliştirilmesine ihtiyaçların normal olarak doyurulması engel olur.
- Doyurulmamış ihtiyaçlar eğer yüksek düzeydeki bir ihtiyaç ise silinmiş gibi görünür, alt düzeyde bulunan doyurulmamış ihtiyaçlar da üst düzeydeki bu ihtiyacın hissedilmesine engel olur. Meslek seçiminde doyurulmamış bu ihtiyaçlar önemli bir belirleyici etkiye sahiptir.
- Birey tarafından hissedilmesine rağmen karşılanması geciktirilmiş ihtiyaçlar bilinç-altı güdü kaynakları haline gelirler.

3.4.2. Türkiye'de Mesleki Rehberliğin Gelişimi

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda eğitime oldukça önem verilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında (19 Temmuz- 10 Eylül 1924) ABD'li eğitimci-düşünür John Dewey Türkiye'ye davet edilerek Türk eğitim sistemini incelemesi istenmiş ve bu çalışma neticesinde hazırlanan raporları ilgililere sunmuştur. İlerleyen yıllarda ülkenin ihtiyaçları göz önünde tutularak Köy Enstitüleri ve Halkevleri açılmıştır. Köy Enstitüleri ve Halkevleri, Türkiye'nin ihtiyacı olan yurttaş bilincine ve bilgisine sahip, demokratik değerlere uygun kişilikte bireylerin eğitilmesi çalışmalarında etkin rol oynamışlardır. Bu dönemlerde rehberlik kavramı eğitim uygulamalarında adı geçen ve kullanılmakta olan bir kavram olmamakla beraber bu okullarda yapılan uygulamalarda bireysel eğitimin, bireyin gücünü ortaya çıkarmaya ve bireyi aktif kılmaya yönelik varlığını hissettirmeye başladığı görülmektedir. Rehberlik kavramından dolayı bir biçimde 1939 tarihli bir ilkokul programında, öğretmenin öğrencilere "kılavuzluk" etmesi olarak bahsedilmiştir. Bu yıllarda öğrencilerin öğrenme biçimleriyle ilgili olarak; kendi kabiliyet, ilgi ve ihtiyaçları çerçevesinde öğrenip gelişmesi gerektiği düşüncesi yaygın durumdadır (Poyraz, 2006). Öğrenciler arasında kişisel farklara önem verilmesi ve onların ilgi ve yeteneklerine uygun biçimde en üst seviyeye çıkarılmalarına kılavuzluk edilmesi yönünde rehberlik anlayışının 1950'lerde gelişmeye başladığı görülmektedir. O yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin ülkemize askeri ve ekonomik gelişmemiz için başlatmış olduğu yardımlar çerçevesinde eğitim sistemimizin de yenileştirilmesi yolunda planlar hazırlanmış ve bu planların bir gereği olarak bir taraftan

Amerikalı eğitim uzmanları eğitim sistemimizi incelemek amacıyla ülkemize gelirken, bir taraftan da uzmanlaşmak amacıyla bazı eğitimcilerimizin Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmesine başlanmıştır (Kuzgun, 2009: 12).

Batı ülkelerinde yetişkin eğitimi rehberlik uygulamaları konusunda daha örgütlü ve sistemli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Danimarka, Fransa, İtalya, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç, İngiltere, İrlanda ve Almanya'da daha çok yetişkin eğitimi kurumları aracılığıyla yetişkinlere yönelik rehberlik hizmetleri verilmektedir. Türkiye'de ise televizyonlar, radyo, basın kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilen yetişkin rehberlik hizmetleri programlı ve sistemli değildir. Sistemli olarak bu programlar çoğunlukla Halk Eğitim Merkezi tarafından yürütülmektedir (Güneş, 1996: 143-146). Türkiye'de rehberlik hizmetlerini yürütecek elemanların yetiştirilmesi yolunda ilk girişim olarak 1953 ve 1954 yılı ders dönemlerinde Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji ve Özel Eğitim şubelerinde rehberlik dersinin eğitim psikolojisinden ayrı bir ders halinde okutulmasına başlanmış ve bazı kitaplar, broşürler yayın hayatına girmiştir. 1960'lı yıllardan sonra planlı bir kalkınma sürecine girmiş olan ülkemizde rehberliğin gerekli olduğu bilgileri kalkınma planlarında da yer bulmaya başlamıştır. Hazırlanan beşer yıllık kalkınma planlarında da toplumda gelişmekte olan ekonominin gereksinimlerini karşılayacak, insan gücünün dağılımını gerçekleştirecek ve her bireyin verimi en fazla olan birer üretici olarak yetiştirilmesini sağlayacak bir yol olarak rehberlik çalışmalarına değer verildiğini görmekteyiz (Kuzgun, 2009: 12-13). Türkiye'de son yıllarda kariyer gelişimi ve danışmanlığı denilen daha kapsamlı bir yapı içerisinde ele alınmaktadır. Kariyer gelişimi, yaşamın genelini kapsayan ve insan gelişiminin bir boyutunu oluşturan süreç olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin meslek seçimi ve kariyer gelişimi üzerinde etkisi bulunan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin önemini farklı şekillerde açıklayan mesleki gelişim kuramları ortaya konmuştur. Bu kuramlar içinde ön plana çıkanlar gelişim ve kişilik tabanlı modeller olmuştur (Yazıcı, 2005, 105).

3.4.3. Avrupa Ülkelerinde Mesleki Rehberliğin Gelişimi

Mesleki rehberlik ve meslek danışmasının temeli, bireyin uygun bir meslek seçme ve o meslekte ilerleme hakkına sahip olduğu demokratik görüş ve yaşam felsefesine dayanır. Demokratik bir toplumda herkes, kendi mesleğini kişisel ilgi ve tercihleri doğrultusunda serbestçe yapar (Özgüven, 2001: 146). 1900'lerde Boston okullarında mesleki rehberliğe ağırlık veren ilk rehberlik uygulamaları ve bu uygulamaların örgütlenmesi çalışmalarına başlanılmıştır. Bu çalışmalara paralel olarak aynı dönemde Michigan okullarında da benzeri uygulamaların başlatıldığı bilinmektedir. Bu yıllarda, ilk defa bazı personellerin danışman olarak okullarda rehberlik alanıyla ilgili görevlerde buldukları görülmektedir (Kepçeoğlu, 1996). Mesleki rehberlikle ilgili olan temel kavramları Parsons, 1909 yılında hazırlamış olduğu "Meslek Seçimi" (Choosing a Vocation) adlı kitabında açıklamıştır. Genellikle rehberlik hareketinin "babası" olarak gösterilen Parsons, "mesleki rehberlik" kavramını ilk defa kullanarak; bu kavramı, bir mesleğe yönelik hazırlık çalışmalarında, mesleğe girebilme yollarının aranmasında, mesleği seçmede, başarılı ve etkisi olan bir meslek insanı haline gelmede genç bireylere yönelik yardımda bulunma süreci olarak tanımlamıştır (Kepçeoğlu, 1996). Parsons Mesleki Büro'yu kurduktan sonra, Fransa'da Lahy 1910 yılında, İtalya'da Gemelli 1912 yılında meslek büroları kurmuşlardır. Bu çalışmalar Belçika'da 1912 yılında, İngiltere'de ise 1915 yılında başlamıştır. Hizmet vermeye başlayan bu kuruluşlar da Parsons'un Meslek Büro'sunda olduğu gibi, bir

yerleştirme merkezi olarak çalışmayla beraber, okullarla iş birliği yapma yoluna gitmişlerdir. Öğrencilere mesleklerle ilgili bilgi verme hizmetleri Avrupa ülkelerinde çoğunlukla okulların dışında yapılmakta olup bazı ülkelerde ise örneğin Almanya’da olduğu gibi Çalışma Bakanlığına bağlı iş kurumlarınca mesleki bilgi verme hizmetleri yapılmaktadır. (Kuzgun, 2009: 8).

Avrupa’da bilgiyi temel alan toplumlar, yaşam boyu öğrenme yoluyla insanları ve ekonomik koşulları ilerletmeye kendilerini adanmış olduklarından dolayı, vatandaşlar, kendilerine uygun eğitim ve kariyer tercihleri yapmak ve sosyal çevrelerine başarılı bir biçimde uyum sağlamak amacıyla doğru bilgi ve beceriler kazanmak için rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanına daha çok ihtiyaç hissetmektedirler. Politika koordinasyon sistemleri rehberlikte ya da rehberlik için ulusal forumlarda kesinlikle yakın tarihte bir icat değildir. Devamlı değişen bir evrende insanların rehberlik hizmetlerinin koordinasyonuna ve yönlendirilmesine olan ihtiyacının varlığı uzun süreden beri kabul edilmektedir. 1980’lerde ve 1990’ların başlarında bu yöndeki ilk yapılar Danimarka Mesleki Rehberlik Ulusal Konseyi, Birleşik Krallık Rehberlik Konseyi ve rehberlik konusundaki gayri resmi Finlandiya bakanlık çalışma grupları bir araya getirilmiştir (<https://abdigm.meb.gov.tr> adresinden 18.08.2018 tarihinde erişilmiştir). İlk mesleki rehberlik kongresi 1910 yılında Boston’da yapılmıştır. Ulusal düzeyde mesleki bir örgüt kurmanın ilk temelleri bu kongre yoluyla atılmış olup, bunun ardından “Ulusal Mesleki Rehberlik Derneği” (National Vocational Guidance Association) kurulmuştur. Mesleki rehberlikle ilgili olarak 1912’de New York’ta ikinci ulusal kongre 1913’te Michigan eyaletinde üçüncü kongre düzenlenmiştir. Psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları tüm boyutlarıyla 1958’de kabul edilen “Ulusal Savunma Eğitim Yasası” ile (National Defense Education Act of 1958) federal hükümet tarafından parasal desteğe kavuşturulmuştur. Bu parasal destek uygulamaların yaygınlaşması ve uzman personel yetiştirilmesi bakımlarından psikolojik danışma ve rehberlik alanının gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur (Kepçeoğlu, 1996). İlk zamanlarda Amerika’da mesleki rehberlik çalışmaları şeklinde devam ettirilen rehberlik uygulamaları kısa sürede eğitsel rehberlik, kişisel rehberlik ve sosyal rehberlik konularını da bünyesinde toplayarak bugün var olan geniş kapsamlı durumuna ulaşmıştır. Rehberlik alanı 1950’li yıllarla birlikte kendini genişletmiş, psikolojik danışma hizmetlerine daha çok önem vermek koşuluyla günümüze kadar gelmiştir (Bilgin, 2013). Buradan da anlaşıldığı gibi mesleki rehberlik çalışmaları gelişmiş ülkelerde insan yaşamının her evresi için önemli görülmekte olup ve bu hizmetler devamlı bir biçimde sunulmaktadır. Mesleki rehberlikle ilgili hizmetlerin Türkiye’de eğitim sistemimiz içinde henüz olması gereken statüde bulunduğunu söylemek oldukça zor görünmektedir. Mesleki rehberlik çalışmalarının tam anlamıyla uygulanamaması neticesinde ise günümüzde üniversitelerde yerleşmiş oldukları programlardan mutlu olmayan ancak öğrenimlerini sürdürme zorunluluğu bulunan öğrencilerin oranının küçümsenmeyecek kadar yüksek olduğu görülmektedir. Bununla beraber öğrencilerin üniversite eğitimlerinin ikinci veya üçüncü yıllarında elde ettikleri bilgileri ve deneyimleri kullanarak tercih ettikleri yükseköğretim programıyla ilgili kararlarını bir kez daha gözden geçirip, öğrenimlerini yarıda bırakarak, tekrar en başından farklı alanlarda eğitim-öğretim sürecine devam etmekte oldukları da bir gerçektir (Yelda Bektaş ve Demir, 2016).

3.4.4. Ortaöğretimde Mesleki Rehberlik Çalışmaları

Öğrenciler bireysel yeteneklerini, kendilerinin güçlü ve zayıf taraflarını, hayatlarını sürdürdükleri toplumun mevcut olan özelliklerini, beklentilerinin neler olduğunu bilmek ve öğrendikleri bilgilerin aydınlığında kendileri için en uygun olan kararları vererek buldukları topluma uyum göstermek durumundadırlar. (Ercan, 2001). Ortaöğretim kurumlarında mesleki rehberlik çalışmaları ilköğretimdeki mesleki rehberlik çalışmalarından daha farklıdır. Gencin, ergenlik dönemini kapsadığı varsayılan 15-18 yaşları ortaöğretim dönemine denk düşmektedir. Dolayısıyla genç, hem içinde bulunduğu gelişim özelliklerinin getirdiği farklılaşmalarla baş edecek, hem geleceğini şekillendirecek olan meslek seçimi için doğru bir karar vermeye çalışacak, hem de geleceğini tamamen etkileyecek olan üniversite sınavı için çalışıp bu sınavı kazanacaktır. Ortaöğretim kurumlarının tüm bu durumların dikkate alması ve ihtiyaçların karşılanması için öğrencilerin gelişim özelliklerini de dikkate alarak mesleki rehberlik çalışmalarını gerçekleştirmesi gerekmektedir (Coşkun, 2006). Ergenlik dönemindeki bir bireyin, toplumsal açıdan sorumluluklarını öğrenebilmesi ve davranışlarıyla ilgili olarak rehberlik edecek değerleri kazanması konularına yönelik yardıma ihtiyacı bulunmaktadır (Yavuzer, 2001: 288). Bununla birlikte, lisede eğitim-öğretim sürecini tamamladıktan sonra iş hayatına başlama konumunda olan bireylerin ilgilerine, maharet ve kabiliyetlerine uygun olan çalışma alanlarına yönlendirilmesi ve yerleştirilmesi işlemlerinde profesyonel bir yardıma ihtiyaç vardır (Yüksel-Şahin, 2008). Lise öğreniminde genç kendisine sunulan branş/ dalı kendi ilgi ve yeteneklerine uygun olanlar arasından seçmek durumundadır. Seçtiği bu branş/ dal kendisini bir üst öğrenime hazırlayacaktır. Dolayısıyla önce kendi ilgi, yetenek ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olacak, kendini tanıyacak, ayrıca bireysel ilgi, kabiliyet, nitelik ve şartlarına uygun üst öğrenim seçenekleri konusunda bilgi edinecektir. Bu sağlam ve geçerli veriler ışığında geleceğini şekillendirecek olan bir mesleği tercih edebilecektir (Coşkun, 2006).

Ortaöğretimde mesleki rehberlik ve danışmanın ağırlığı, öğrencilerin bir meslek alanına girmesi için daha kararlı planlamalar yapabilmesine bir yardımdır. Doğal olarak belirli olan amaç, gencin kendisini daha ayrıntılı ve kapsamlı olarak tanımasını ve anlamasını, gireceği meslek hakkında daha etraflı bilgiye sahip olmasını ve meslekte çalışarak yakından görgü kazanmasını ve bu amaçla danışmanla programlar yapmasını gerektirir. Bu aşamada mesleki rehberlik ve danışma, gencin iş yerine yapacağı ziyaretler ve bizzat çalışma yoluyla iş hakkında görgü ve yaşantı kazanması çok önemlidir. Gencin, meslek planına göre kendisini hazırlaması ve geliştirmesi, gerekli bilgi ve becerileri artırması konusuna önem verilir (Özgüven, 2001: 146). Başka bir yönden ise gençlerin genel olgunluk göstergelerinden biri onun meslek seçimiyle baş edebilmesidir. Bireyler, mesleki gelişim dönemlerinin her birini başarı ile tamamladıkça mesleki olgunluğa da gelişmektedir. Fakat, okul öncesi eğitim döneminden başlanarak öğrencilerin içinde buldukları bir mesleki gelişim evresinden başka birine başarı ile geçmesi, kendileriyle ilgili beklenen mesleki olgunluğa erişebilmesi, ilköğretim, ortaöğretim ve lise yıllarında kendisinden beklenen mesleki gelişim görevlerinin sorumluluğunu alması ve bunları başararak mümkün olmaktadır (Yeşilyaprak, 2000: 247). Ergenlik döneminde gençler yetişkin bireylerin otorite kavramıyla uyumsuzluk içinde bulduklarından dolayı, yetişkinlerin gençleri olduğu gibi kabullenmesi ve genç bireylere yönelik şartlara bağlı olmayan bir anlayış ve saygıyı ifade etmeleri gerekmektedir. Yetişkinlerin oluşturduğu dünya ve yakın çevreleri ergenlere özgür davranabilme imkânı vererek, onun kendisine güven duymasını ve dayanmasını sağlayıp, kararlarını kendi kendine vermesine fırsat oluşturabilecek yaşantılar

geçirmelerine itina gösterilmelidirler. Okul rehberlik örgütlerinin bireyin kendi kabiliyetlerini keşfetmesine yönelik önemli katkıları olacağından dolayı ortaöğretimdeki rehberlik hizmetlerinin, öğrencilere etkili bir yardım yapılabilecek seviyede planlanması gerekmektedir. Bu rehberlik hizmetleri için gerekli planlamaların yapılması ve yürütülmesi aşamalarında ise yine en önemli görev rehber öğretmenlere düşmektedir (Ercan, 2001).

3.4.5. Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberliğin Amaçları

Mesleki rehberlikle ilgili yürütülen çalışmaların genel hedefi öğrencilerin bireysel özelliklerine, ilgi alanlarına, kabiliyetlerine, tutumlarına ve gelecekte beklenilenlere göre mesleki seçimler yapmalarına yardımcı olabilmektir. Belirlenen bu amaç çerçevesinde yürütülen mesleki rehberlik faaliyetlerinde, öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin ve mesleki olgunlukla ilişkisi olduğu düşünülen farklı değişkenlerin dikkate alınarak, programların buna göre hazırlanması ve uygulamaya koyulması meslek seçiminin daha etkili yapılmasında yardımcı olmaktadır (Çoban, 2005). İnsanlar yaşamları boyunca bazı kararlar alıp, aldıkları bu kararlara göre hayatlarını düzenlemektedirler. Alınan bu kararların en önemli olanlarından biri ise meslek seçimidir. İnsan yaşamında meslek seçimi ile ilgili karar verme süreci ergenlik dönemine rastlamaktadır. Bu gelişim sürecindeki birey kabiliyetleri, ilgi alanları, değer yargıları, tutumlarıyla ilgili daha gerçekçi olan bilgilere sahip olmaya ve bu bilgilerle meslekler konusunda elde ettiği bilgileri bir araya getirerek meslek veya meslek dallarıyla ilgili karar vermeye uğraşmaktadır (Yelda Bektaş ve Demir, 2016). Bu nedenle lise yıllarında ergenlere yapılacak olan mesleki rehberlik çalışmalarının aşağıda bulunan açılardan onların mesleki gelişim sürecine yardımcı bulunacağı beklenmektedir (Yeşilyaprak, 2000: 250).

- Ortaöğretimin mevcut programları içerisinde öğrencilerin kendilerine uygun branşı/alanı seçmeleri, kişisel ilgi ve yetenek alanlarına uygun olan seçmeli dersleri ve ders dışı yapılan etkinlikleri tercih etmeleri,
- Kişisel ilgi, kabiliyet, nitelik ve şartlarına uygun yüksek öğrenim seçenekleri konusunda bilgi almaları,
- Kişisel ilgi, kabiliyet, nitelik ve şartlarına uygun meslek/iş seçenekleri ve şartları hakkında sağlam ve geçerli bilgiler edinmeleri,
- Kendine uygun bulma ve uygulanabilir olma açısından eğitsel kararlarını ve mesleki kararlarını gerçekçi bir şekilde değerlendirebilmeleri,
- Meslek alternatifleri ve düşünülen yüksek öğrenim bakımından güçlü taraflarının ve sınırlı olan yönlerinin farkında olmaları,
- Bireysel değerlerin (önceliklerin) mesleki karar aşamasındaki önemini kavramaları,
- Mesleki karar verme sürecinde bireyi sınırlandıran faktörleri (ülkedeki eğitim-iş olanakları, bölgesel farklılıklar, bireysel özellikler vb.) göz önünde bulundurmaları,
- Yükseköğretim sınavlarına yönelik hazırlanmaları,
- Lise eğitimini tamamladıktan sonra çalışma yaşamına başlayacak olanlar için iş olanakları hakkında bilgi toplamaları, çalışmaya başlamaları,
- Meslek seçimi ve tercih edilen meslekle ilgili alınan kararları gerçekleştirmede kişisel mesuliyetlerini onaylamaları ve üstlenmeleri,
- Mesleki yükümlülüklerin getirebileceği stresleri, çalışma hayatının zorluklarını anlamaları,

- Mesleki kararlar alınırken bu kararlara ailenin de dahil olmasına çalışma, ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemeye ve ortak bir noktada buluşmalarına yardım etmektedir.

3.5. Türkiye’de Yükseköğretime Giriş Sistemi

Toplumdaki değişmelerin eğitim sistemimize, yükseköğretimin yapısına yansması ve etkileri önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Cumhuriyet dönemiyle birlikte, modern düzeyde şekillendirilmeye çalışılan yükseköğretim sistemiyle ilgili olarak üniversitelere ilişkin oluşturulan temel yasalar; 1933 yılında yayınlanan 2252 sayılı kanun, 1946 yılında çıkan 4936 sayılı Üniversiteler kanunu ile 1960’da çıkarılan 115 ve 119 sayılı kanunlar, 7.7.1973 tarihli 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ve 6.11.1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’dur (Özoğlu, 1988: 13). Türkiye’de Cumhuriyet döneminden başlayarak 1960’lı yıllara varıncaya kadar lise düzeyinden mezun olan öğrencilerin sayısı yetersiz olduğu için çoğu fakülte, bu mezunlar içerisinde kendisine başvuran öğrencileri sınavsız almıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde kontenjanlarından daha fazla bir taleple karşı karşıya kalan fakültelerin öğrencileri kabul etme işini, en başta; başvuru sırasına göre ve sonrasında ihtiyaç duyulan sayıda adayı kabul etme şeklinde yürüttükleri görülmüştür. Bazen fakülteler kayıtları durdurmuş, bazen de fakültede verilen eğitimin özelliği göz önünde bulundurarak liselerin Fen alanından ya da Edebiyat alanından mezunlar kabul edilmiş ve lise bitirme başarısına göre başvurular sıralanarak öğrenci seçme yöntemlerinden biri takip edilip kayıtlar buna göre gerçekleştirmiştir. Üniversitelerden bazıları 1960’lı yıllarda kendi kurumlarına özel üniversite giriş sınavları yapmaya başlamışlar; sonrasında ise üniversitelerden bazıları bu konuyla ilgili olarak birlikte çalışmayı tercih etmişlerdir. Zamanla üniversitelere yerleşmek isteyen adayların sayısında meydana gelen artış, daha fazla soru sayısı olan ve objektif testlerden oluşan sınavların yapılmasını, sınava başvurma, sınav sonuçlarının puanlanması, öğrenci seçme, bir yükseköğretim programına yerleştirme ve sonuçları açıklama gibi iş ve işlemlerde ise bilgi işlem yöntemlerinden ve araç-gereçlerinden faydalanmayı gerekli kılmıştır (www.osym.gov.tr). Ülkemizde üniversite sınavının yapılışı iki temel nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki üniversitelere mevcut yer ve ihtiyaç durumuna göre öğrenci almaktır. İkinci temel neden ise yüksek öğrenim görmeye hazır olan ve büyük bir olasılıkla en başarılı olabilecek öğrencileri kontenjan durumlarına göre seçmektir. Üniversiteye giriş sınavlarında bu iki faktörün etkileri ağırlığını hissettirmiş çoğu zaman ilgililer tarafından her iki faktörde dikkate değer görülmüştür (Çurğatay, 2010).

Ülkemizde onlarca yıldır uygulanan üniversite sınav sistemi yıllar boyunca çeşitli değişikliklere uğramıştır. 1974-1980 yılları arasında Öğrenci Seçme Sınavı tek aşamalı bir sınav olarak uygulanmıştır. Bu sistemde öğrenciler sabahları Genel Yetenek ve Fen Bilimleri testlerine tabi tutulup öğleden sonraları ise Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil testlerini cevaplamışlardır. Bunu takip eden 1981-1998 yılları arasındaki dönemde ise iki aşamalı sınav yılları başlamıştır. Burada adaylar Öğrenci Seçme Sınavı ve Öğrenci Yerleştirme Sınavı’nda sözel ve sayısal kategorilerden Türkçe ve Sosyal Bilimler sorularıyla Matematik ve Fen bilimleri sorularına cevap vermişlerdir. ÖYS sınavında adaylar Türkçe, Sosyal ve Matematik gibi üçlü kombinasyonlarda sorular cevaplandırarak Türkçe-Matematik gibi kategorilere dahil edilebilmişlerdir (Bircan, 2009: 21-22). 1998 yılından sonra (1999-2005) iki aşamalı sınav terk edilerek tek aşamalı sınava geçilmiştir. Buna gerekçe olarak da iki sınav arasındaki korelasyonun aynı olduğu ve iki sınavın ekonomik olarak pahalıya geldiği öne sürülmüştür. Bu

süreçte sınav ortak müfredata dayalı ve okul türünden bağımsız testlerden oluşmuştur. Bunları Türkçe, Sosyal, Matematik ve Fen Bilimleri testleri oluşturmuştur. Bu süreçte dil sınavı ise ayrı bir günde yapılmıştır (Bircan, 2009: 21-22). Türk eğitim sisteminde 1970'li yıllardan itibaren yaşanan problemlerin en önemlilerinden biri orta öğretim kurumları ve yüksek öğretim kurumları arasında üniversiteye yerleşecek olan öğrencilere yönelik arz-talep dengesinin oluşmamasıdır. Üniversiteye yerleştirme açısından 1971'li yıllara bakıldığında herhangi bir üniversiteye yerleşememiş öğrenci sayısı 12550 iken 1995'li yıllara gelindiğinde üniversiteye girememiş lise mezunu sayısı 392712'ye çıkmıştır (Köse, 1999).

Üniversite öğrenime karşı oluşan yoğun talep neticesinde, son yirmi yılda kamu ve özel üniversitelerin sayısında büyük oranda artış gerçekleşmiştir. Bu artışla birlikte 1992 yılında 25 yeni üniversite; 2006 yılında ise 15 yeni üniversite kurulmuştur (Aysıt, 2013). 2006-2009 yılları arasında sınav sistemi kendi içerisinde bir değişikliğe uğratarak tek aşamada iki aşama mantığı uygulamaya koyulmuştur. Bu sınavla birlikte ortak müfredata ilaveten alan dersleri de sınavlarda yer bulmuştur. Bu sistemde sınavın birinci kısmını Türkçe, Sosyal-1, Matematik-1 ve Fen-1 testleri oluştururken; ikinci kısmını Edebiyat-Sosyal, Sosyal-2, Matematik-2 ve Fen-2 testleri oluşturmaktadır. Yabancı dil sınavı ise ayrı bir günde gerçekleştirilmiştir (Bircan, 2009: 21-22). 2010 yılında üniversite sınav sistemi bir kez daha değiştirilmiştir. Öğrenciler öncelikle bu sınavlardan ilki olan Yükseköğretime Geçiş Sınavı'na (YGS) girip daha sonra Lisans Yerleştirme Sınav'larına (LYS) girmişlerdir. Sınavın içeriğinde, eski sisteme göre değişen bir şey olmamıştır. Bu yeni sınav sisteminde de sorulacak soruları öğrencilerin lisede, dört yıl boyunca gördükleri dersler oluşturmuştur (Çurğatay, 2010). YGS (Birinci Aşama); ortaöğretimden başarıyla mezun olduktan sonra üniversite eğitimi almak isteyen bireyleri seçmekte olan, yüksek öğretime dahil olabilmek için öğrencilerin yeterlik düzeylerinin ölçüldüğü bir sınavdır. LYS (İkinci Aşama) ise üniversite adaylarının dersler bazındaki bilgi, birikim ve kabiliyetlerini ölçerek açık öğretim dışında kalan örgün lisans programlarına öğrenci yerleştirmeye yönelik temel alınacak başarı puan ve sıralamalarını oluşturan sınavlardır. (www.osym.gov.tr adresinden 11.10.2018 tarihinde erişilmiştir).

Bu yıl üniversite sınav sistemi Yükseköğretim Kurumları Sınavı olarak değiştirilmiş ve 18 Nisan 2018 tarihinde güncellenen bilgiler "Yükseköğretim Kurumları Sınavları İlgili Olarak Sıkça Sorulan Sorular ve Cevapları" başlığı altında yükseköğretim kurumu tarafından öğrenciler bilgilendirilmiştir. Temel Yeterlik Sınavı'nda (TYT) öğrencilerin Türkçe ve Matematik alanındaki bilgi düzeylerini ölçmekten ziyade temel yeterliliklerinin ölçülmesi amaçlanmıştır (www.yok.gov.tr adresinden 11.10.2018 tarihinde erişilmiştir). Üniversite adaylarının Türkçeyi doğru telaffuz etme, okuduğu ifadeyi, metni anlama ve yorumlayabilme, kelime hazineleri, temel cümle bilgisi ve yazım kurallarını kullanabilme becerilerini ölçmek maksadıyla Türkçe testinde 40 soru, Sosyal Bilimler Testinin kapsamında bulunan Tarih, Coğrafya, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Felsefe dallarındaki temel kavramları ve ilkeleri kullanabilme yeterliklerini ölçmek maksadıyla bu alanlara yönelik hazırlanan testlerin her birinden beş soru olmak üzere toplam 20 soru, Temel Matematik Testini, Temel Matematik terimlerini kullanabilme ve bu terimleri kullanarak işlemler yapabilme, yine temel matematiksel ilişkilerden faydalanarak soyut işlemler yapabilme, temel matematik ilkelerini ve işlemlerini günlük hayatta uygulama yeterliklerini ölçmek maksadıyla 40 soru, Fen Bilimleri Testinde ise Biyoloji, Fizik ve Kimya dallarına yönelik temel kavram ve ilkeleri kullanabilme yeterliklerini ölçmek maksadıyla toplam 20 soru bulunmaktadır (www.dokuman.osym.gov.tr adresinden 12.10.2018 tarihinde

erişilmiştir). Alan Yeterlik Sınavını (AYT); Türk Dili ve Edebiyatı- Sosyal Bilimler-1 testi (40 soru), Sosyal Bilimler-2 Testi (40 soru), Matematik testi (40 soru) ve Fen Bilimleri testi (40 soru) oluşturmaktadır. Yabancı dil testinde ise 80 soru bulunmaktadır (www.dokuman.osym.gov.tr adresinden 12.10.2018 tarihinde erişilmiştir).

3.5.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ortaöğretim ve Yükseköğretim

Avrupa Birliğini meydana getiren ülkelerin örgün eğitim sistemine bakıldığında, genellikle zorunlu tutulmayan okulöncesi eğitim döneminden sonra ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinden oluştuğu görülmektedir. Avrupa birliği ülkelerinde tüm vatandaşlar için temel eğitim/zorunlu eğitimde lazım olan genel ve ortak bir eğitimin verilmesi amaçlanmakta olup bu kapsamda olan ilköğretim kademesinden sonra ortaöğretim ikinci devre olarak düzenlenmektedir. İkinci devrede bulunan ortaöğretimin iki temel görevi bulunmaktadır. Bu görevlerinden ilki öğrencileri ilgi alanları, istekleri, kabiliyet ve başarıları yönünde bir üst öğrenim programına hazırlamak iken, ikinci görevi ise iş hayatının gerekli hale getirdiği ara nitelikli insan gücünü yetiştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktır. Kendisinden beklenen bu görevlerin gereği olarak ortaöğretim iki farklı eğitim programının uygulanmaya çalışıldığı bir ara eğitim kademesidir. Bu programlardan biri genel akademik eğitim diğeri ise mesleki-teknik eğitimidir (Sağlam, 2004). Mesleki teknik ortaöğretim yönünden hemen hemen her devlette az ya da çok farklılık gösteren taraflar bulunmasına rağmen dünya genelinde nitelikli durumda olan ve genellikle model alınan iki çeşit ortaöğretim sistemi bulunmaktadır. Bu ortaöğretim sistemlerinden ilki Alman sistemidir. Alman sistemine göre mesleki teknik eğitime yönelmiş olan bir kişinin üniversiteye yerleşmesi mümkün olmamaktadır. Alman sisteminde öğrencilerin üniversiteye yerleşebilmesinin temel şartı Gymnasium (Genel Lise) mezunu olmaktır. Diğer ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrenciler yalnızca çok iyi düzeyde bir başarıyla bitirmek şartıyla meslek okullarına ve meslek yüksekokullarına başvuru yapabilmektedirler (Arslan, 2004). Almanya’da lise bitirme sınavları yapılmaktadır. Bu sınavlardan başarılı sonuçlarla ayrılan mezunlara Abitur sertifikası verilmektedir. Abitur sertifikası bir olgunluk belgesi niteliğinde olduğu için öğrenciler bu belgeyle, üniversitelere gidebilmektedirler. Almanya’da öğrenciler tıp gibi bazı bölümlere çok fazla rağbet göstermekte olup, bu programlara yerleşebilmek için öğrencilerin Abitur’da belirli bir asgari puanı veya ortalamayı yakalamaları gerekmektedir (Günay ve Gür, 2009).

Hem Fransa hem de Almanya, temel olarak devlet kurumları tarafından yönetilen yüksek öğrenim sistemlerine sahiptir. Öğrenciler için giriş şartları her iki ülkede de benzerdir. Fransa’da ortaokulun sonunda bakalorya denilen bir sınav yapılmaktadır. Fransa’daki yüksek öğretim ücretsizdir ve bu sınavı geçen tüm öğrencilere açıktır. Geçiş notu öğrencilerin bir üniversitede hazırlık sınıfına kabulünü sağlamaktadır. Bu sınavın başarısı, öğrencilerin Fransa da lisans adı verilen ilk üniversite derecelerine erişene kadar okudukları 3 ya da 4 yıllık üniversitelere girmelerine olanak sağlamaktadır (www.britannica.com). Kıta Avrupa’sında çoğu zaman durum bu şekildedir. İngiltere’de “A-level” seviyesinde belgesi bulunmayanlar üniversitelere başvuru yapamamaktadırlar (Arslan, 2004). İngiltere’de üniversiteler, giriş şartlarını çoğunlukla kendileri oluşturmaktadır. Bunun için yapılan ileri seviye sınavlar üniversitelere yerleşmede en belirleyici etkeni oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma deneyimi, referans mektubu ve niyet mektubu gibi bazı öğelerde birer etken olabilmektedir. Bunlardan farklı olarak üniversiteler başka sınavlar ya da belgeleri talep edebilmektedirler. Örnek olarak, tıp fakültesi veya diş hekimliği fakültelerine başvuru

yapan bir öğrenci için klinik yetenek testi (UKCAT) talep edilmektedir. Öğrencilerin üniversitelere başvuru yapabilmesi UCAS adlı bir kuruluş aracılığıyla (University and Colleges Admissions Service) gerçekleşmektedir. Üniversiteye öğrencilerin kabul edilip edilmeyeceğine dair karar üniversitelere aittir. (Günay ve Gür, 2009). Avrupa Birliği bulunan ülkelerde üniversite öğrenimi almak isteyen bireylerde aranılan kontrol amaçlı veya eleme-seçme amaçlı şartlar fazlasıyla çeşitlidir. Fakat bu şartların, farklı ülkelerde yapılan ve birebir aynı veya benzer özelliklere sahip olan uygulamaları göz önünde bulundurularak bazı başlıklar altında toplanması sağlanabilir (Sağlam, 2004). Bunlardan birincisi "Olgunluk Diplomasıdır". Bazı ülkelerde öğrencilerin üniversiteye girebilmeleri için ortaöğretim kademesinin son sınıfında birtakım derslerden sınava girerek olgunluk diploması almaları zorunlu tutulmaktadır. Fransa, Avusturya ve Almanya gibi ülkelerde yüksek öğrenime girişte bu sistem uygulanmaktadır. Ülkelere göre olgunluk sınavlarının içerdiği ders sayısı ve sınavın yapıma biçimleri farklılıklar göstermektedir.

İkinci sırada "Giriş Sınavı" bulunmaktadır. Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde, ortaöğretimden mezun olan öğrencilerin üniversite öğrenimine geçebilmesi için, genelde kurumların her birinin kendisinin hazırlayıp uyguladığı giriş sınavından başarılı bir sonuç almaları gerekmektedir. Bu tür uygulamaların yapıldığı ülkelere, İspanya, Yunanistan ve Portekiz'i örnek olarak verilebilir. Üçüncü sırada ise "*Ortaöğretim II. Devre Diploması*"nın alınması gerekmektedir. Bazı ülkelerde, yükseköğretime dahil olmayı isteyen bireylerin genel eğitim ya da mesleki eğitim diplomasına sahip olmaları yeterli görülmektedir. Bitirme sınavları neticesinde alınan bu diploma yoluyla öğrenciler, ortaöğretim dönemlerindeki öğrenim alanlarıyla ilişkili olan bir bölüme kayıt yaptırabilmektedirler. Yükseköğretim programının niteliğine göre kurumlar, not ortalaması, giriş sınavı gibi bazı özel şartlar da koyabilmektedirler.

Amerikan sistemi ise ikinci sistemi oluşturmaktadır. Amerikan sisteminde mesleki-teknik eğitim temel olarak eğitim-öğretim süresi iki yıl olan meslek yüksekokullarında sürdürülmektedir. Çağımızda Amerika Birleşik Devletleri 15 milyon olan öğrenci sayısı ile tüm dünyanın en büyük yükseköğretim sistemi olarak görülmektedir. Amerika'da öğrenim süresi iki yıl olan meslek yüksekokullarında ise 7,5 milyon öğrenci bulunmaktadır. Amerika'da daha net ifade edilecek olursa iki yıllık yüksekokul ve meslek yüksekokullarının yükseköğretim içindeki oranı %50'dir (Arslan, 2004). ABD de yüksek öğrenim sisteminde liseden mezun olduktan sonra öğrencilere diploma veya sertifika verilmektedir. Liseyi bitirdikten sonra (12. sınıf), ABD öğrencileri koleje veya üniversiteye gidebilmektedirler. Kolej veya üniversite eğitimi "yükseköğretim" olarak bilinmektedir. Öğrenciler, akademik transkriptlerini, koleje veya üniversiteye kabul edilmek üzere başvurularının bir parçası olarak sunmaktadırlar. Akademik transkriptler akademik çalışmalarının resmi kopyalarıdır. ABD'de bu transkriptler akademik başarılarının ölçümleri olan "notları" ve "not ortalamaları" nı (GPA) içerir. Amerikan yüksek öğrenim sisteminin çok özel bir yanı, öğrencinin eğer isterse ana dalını defalarca değiştirebiliyor olmasıdır. Amerikan öğrencilerinin lisans eğitiminde belli bir noktada ana dallarını değiştirmeleri son derece yaygındır. Çoğu zaman, öğrenciler uzmanlaşacakları ya da zevk alacakları mükemmel bir alan keşfedebilmektedirler (www.britannica.com adresinden 24.10.2018 tarihinde erişilmiştir).

3.6. Türkiye'de Öğretmenlik Mesleği

Eğitim günümüzde bilgi toplumlarının temel mekanizmasını oluşturmakta olup kendine bir yer edinerek direnç ve değer elde etmiştir. Bu bilgi ve teknoloji çağının toplumlarında bireylerde bulunan eğitim özellikleri devletlerin de kalkınma düzeyini ortaya çıkaran bir ölçüt olmuştur. Günümüz bu anlamda değerlendirildiğinde bilgi ve eğitim kavramlarının, ilerlemenin, gelişmenin ve statü sağlamanın en etkili aracı olarak algılandığını görmek mümkündür (Aydın, 2003, 183). İnsanlık tarihinin her dönemine bakıldığında tüm toplumlarda eğitim ve öğretim işinin olduğu ve bu işi yapanların bulunduğu görülmüştür. Eğitim ve öğretim işini yapanlar ise yerine göre anne- baba, yerine göre din adamları, yeri geldiğinde ise o toplumda bilge olarak kabul edilen bireyler olmuştur. Geçmişten bugüne bakıldığında öğretmenlik mesleğinin çeşitli süreçlerden geçtikten sonra profesyonel meslekler içerisinde yerini aldığını görürüz (Bek, 2007: 14). Eğitimin zaman içerisinde bir uzmanlık alanı haline gelmesi öğretmenlik mesleğinin gelişmesini sağlamış, öğretmenleri eğitim döngüsünde önemli bir yere getirmiştir. Yaşanan gelişimler öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışlarla öğretmenin kendisini donatmasını gerekli hale getirmiştir. Öğretmen adaylarının arasından, eğitim sisteminin hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayabilecek ve alanıyla ilgili yeni gelişmeleri takip etme yoluyla kendini geliştirme özellikleri yüksek düzeyde bulunanların seçilmesi büyük önem arz etmektedir (Eraslan, 2004). Çağımızda öğretmenler, yalnızca bilgi aktaran, dersini vererek onu değerlendirip pasif durumda olan bir birey olmaktan çıkmıştır (Yavuzer, 2001: 161). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. Madde'sine göre öğretmenlik mesleği şöyle tanımlanmaktadır: Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir (www.meb.gov.tr/mevzuat/ adresinden 27.10.2018 tarihinde erişilmiştir). Geçmiş yıllardan farklı olarak son zamanlarda, öğretmen modeli, yenilikçiler ve medya yayınları tarafından akıllı, özgürlükçü bir eğitim anlayışından geçmiş ve toplumsal yaşama değer veren profesyoneller olarak adlandırılmaktadır. Bu modeldeki öğretmen bir veya birden fazla bilim dalına sınımsız bağlılık göstermekle birlikte bilgilerin öğrenciler tarafından kolayca erişilebilecek olması ve fayda sağlaması için akıl eksenli çalışmalar yürütmektedir. Bu öğretmen modelinin çizdiği imaj, ilgiler, yetenekler veya içinde bulunulan koşullar ne kadar farklı olsa da tüm öğrencilerin başarması için emek gösteren, çaba sarf etmekte olan bir portre şeklindedir. Ancak bireyler öğretmenlerde, ders içeriklerini öğretme ve öğrencilere birtakım beceriler kazandırmanın dışında daha fazla şeyler aramaktadırlar. Öğretmenler sözleriyle ve davranışlarıyla, işlerinde göstermiş oldukları çalışma becerileriyle, aydın çehreleriyle eğitim görmüş ve erdemli bir hale gelmiş bireyin anlamını topluma göstermektedirler. Toplumdan elde ettikleri izlenimlerin oluşturduğu yönde öğretmenler hem kendilerini hem de öğrencilerini şekillendirmektedirler (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005).

Her bir meslek alanının sahip olduğu belirli değerler ve ölçütler bulunmaktadır. Bir meslek için gerekli olan beceriler ve eğitim içeriği diğer meslek dallarından farklıdır. Batı ülkeleri bir toplumda yetişmiş insan gücüne sahip olmanın ne kadar önemli olduğunu çok iyi bilmektedirler. Batı ülkeleri bu nedenle kendileri için gerekli olan öğretim kadrolarına ulaşmak amacıyla her türlü özveriye göstererek ve her türlü fedakârlığı yapmaktan kaçınmayarak gereken önlemleri alıp öğretmen yetiştirme sistemlerini oluşturmuşlardır. Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği becerilere sahip olan öğretmenlerin yetiştirilmesi gayreti, belirli özelliklere sahip insan yetiştirme sisteminin ana belirleyicisi konumundadır. Gelişmiş ülkeler eğitim sistemlerini ve öğretmen yetiştirme çalışmalarını devamlı sorgulama yoluyla öğretmen yetiştirme sistemlerinin

gelişme çabalarını süreklileştirmiş ve bu doğrultuda olumlu mesafeler almıştır. (Azar, 2011). Bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında yayınlanan Öğretmen Strateji Belgesi'ne göre; öğretmenlik mesleği, sadece belirli amaçlar doğrultusunda elinde bulunan kaynakların örgütlenmesini sağlayarak, öğrenciye rehberliğin yapıldığı teknik bir uzmanlık alanı olarak değil, insanlık tarihi boyunca ulusal ve evrensel değerleri yücelterek yeniden üreten, sosyal ve kültürel değerleri yeni kuşaklara aktararak toplumun birbirine bağlanmasını sağlayan ve saygınlığı olan bir meslek olarak ele alınmıştır. Eğitim ve öğretim çalışmalarının bir toplumda başarılı olması pek çok faktörle birlikte öğretmenlerin başarı durumuyla da yakından ilişkili bulunmaktadır. Bu nedenle her yönden başarılı olan bir eğitim ve öğretim sisteminin oluşması, nitelikleri açısından oldukça yüksek düzeyde olan ve çok iyi bir öğrenim sürecinden geçmiş öğretmenlere sahip olmakla bağlantılıdır. Bu hedefe ulaşabilmek için başarılı olan ve öğretmenlik mesleğine uygun olan öğrencilerin öğretmenlik mesleğini tercih etmelerini sağlayacak önlemler almayla birlikte, bu bireylerin hizmet öncesinde gereken deneyimleri kazanmalarına yardımcı olacak kaliteli bir eğitim sürecinden geçmeleri sağlanmalıdır. Öğretmen Strateji belgesinde sözü edilen gerekliliklerden dolayı iki amaç belirlenmiştir. Bunlardan birincisi “Öğretmen yetiştirmeye yönelik programlarda eğitimleri iyileştirmek”, ikincisi ise “Üniversite mezunları arasından öğretmenlik mesleğine en uygun olanları seçmektir”. Öğretmen Strateji Belgesinde “Öğretmen yetiştirmeye yönelik programlarda eğitimleri iyileştirmek” için bir eylem planı hazırlanmıştır. Bu planda yer alan eylemlerden biri de 2019 yılına kadar gerçekleştirilmesi amaçlanan lisans programı seçiminin yeniden yapılandırılmasıdır. Buna göre; belirli alanlar için öğretmen yetiştirme sürecinde, Eğitim fakültesine girdikten sonra öğretmenlik program tercihinin yapılacağı bir sistemin oluşturulması hedeflenmektedir (oygm.meb.gov.tr adresinden 24.10.2018 tarihinde erişilmiştir).

Türkiye'de 78'i devlet üniversitelerinde ve 17'si vakıf kurumlarında olmak üzere toplam 95 eğitim/egitim bilimleri fakültesi bulunmaktadır. Eğitim fakültelerinde yaklaşık olarak 9144 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Öğretmenlik programlarının sayısı ise 25'tir. Yükseköğretim Kurulu tarafından öğretmenlik lisans programıyla ilgili olarak; eğitimle ilgilenen çalışmacıların katılmasıyla farklı zaman dilimlerinde, farklı şehirlerde, ve farklı üniversitelerde pek çok sayıda çalıştaylar yapılarak; her bir öğretmenlik programına yönelik komisyonlar kurulup, buralarda oluşturulan taslak programlar en başta eğitim bilimleri alanlarında yapılan kongreler olmak üzere üniversiteler arasında tartışılarak, eğitimle ilgili çalışmalar yapan paydaşlardan gelen önerilere göre güncellenmektedir (www.yok.gov.tr adresinden 24.10.2018 tarihinde erişilmiştir). Birçok faktörden dolayı nitelikli öğretmenlerin seçimi oldukça zor olmaya başlamıştır. Öğrencilerin devamlı bir istek içerisinde bulunmalarından dolayı öğretmenlik yapabilecek niteliklere sahip adayları bulmak zorlaşmaktadır (Eraslan, 2004). Günümüz toplumunda öğretmenlik mesleği, toplumsal saygınlığı az olan meslek alanları arasında bulunmakla beraber, insanların çoğu tarafından basit ve hemen hemen herkesin yapabileceği bir iş olarak nitelendirilmeye başlanmış olup, “hiçbir şey olamazsan öğretmen ol” sözü toplum tarafından yaygın olarak kullanılabilir hale gelmiştir (Özsoy, Özsoy, Özkara ve Memiş, 2010). Öğretmenlik meslek alanının kendine has özellikleri sebebiyle öğretmen seçme sürecinin yapılandırılması başka çalışmalardan daha güç ve karmaşık olmaktadır. Son yıllarda, öğretmen adaylarını seçmek için alan sınavının yapılması gündemdedir. Alan sınavında, genel kültür, genel yetenek ve eğitim bilimleri testleriyle birlikte öğretmen adaylarının kendi branşlarıyla ilgili bilgilerinin de ölçüleceği belirtilmektedir (Erdem ve Soylu, 2013). Bu amaçla; öğretmenlik mesleğine kaynaklık eden programlardan mezun olan öğrencilerin Millî Eğitim Bakanlığı'nda

öğretmen olarak göreve başlayabilmelerine yönelik Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS), Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi (ÖABT) ve mülakat gibi çeşitli sınavlar yapılmaktadır. Bu sınavların Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri kapsamında, öğretmen adaylarında bulunması beklenen bilgi, beceri, tutum, davranış ve değerler sisteminin doğru olarak ölçebileceği biçimde yeniden düzenlenmesi öğretmenlik programları mezunları içerisinde en kabiliyetli olanların görevlendirilmesini sağlayacaktır. (oygm.meb.gov.tr adresinden 01.11.2018 tarihinde erişilmiştir).

2013 yılından itibaren Türkiye’de öğretmenlik mesleğine atamaların yapılabilmesi ve öğretmen adaylarının seçimine yönelik uygulanmaya koyulan Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi (ÖABT) öğrenim görülen bir alanda sahip olunan bilgileri ölçmek üzere atılmış önemli bir adımdır. Öğretmenlik Alan Bilgisi sınavının yalnızca test türünde bulunan sorular yoluyla ölçme işlemini yapması ve kapsadığı soruların hem alan bilgisini hem de alan eğitimi içerisine alması açılarından eleştiriye açık bulunmaktadır. Eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmen adayları genellikle alan eğitimi ağırlıkta olan programların takip edildiği dersleri görmektedirler. Örneğin, İngilizce öğretmenliği programından mezun olmuş bir öğretmen adayına dilbilim ve İngiliz edebiyatı alanlarından sorular yönlendirilmesi hem öğretmen adayının mezun olduğu programın edindirdiği yeterliklerle hem de öğretmenlik mesleği için ihtiyaç hissedeceği bilgi ve becerilerle örtüşmemektedir. Günümüzde uygulanmaya devam edilen bu sınavın öğretmenlik mesleğine uygun donanımlarla ve her branşa göre oluşturulan ölçme sistemiyle yapılandırılması gerekmektedir (Akdemir, 2013).

4. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analizine ilişkin bilgilere verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Modeli

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörleri ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarını incelemeyi amaçlayan bu araştırma olgubilim deseninde nitel bir çalışmadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, durumlar, kavramlar, algılar ve yönelimler gibi çeşitli biçimlerde de karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Olgubilim deseni, aslında bildiğimiz fakat açıklamada bulunurken bilimsel bulgulara dayalı olarak net söylemler üretmediğimiz, olguları derinlemesine inceleme fırsatı sunan ve zengin söylemler oluşturarak yorumlamalarda bulunma olanağı veren bir araştırma desendir (Yaman, 2010). Araştırmada bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi nitel araştırmalarda bilgi toplamak için en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Nitel görüşmelerin her çeşidinde, görüşme aracılığıyla, istenilen bilgi veya daha azı toplanabilir (Merriam, 2013: 83-85). Görüşme zaman zaman bireylerin birbirini duymadığı, mesajların yanlış alındığı ve derinliğin çok az bulunduğu sıradan bir konuşmadan çok farklıdır. Nitelikli bir görüşmede, günlük etkileşim ve iletişim sürecinde oluşan, dinleme eksikliği, önyargılar gibi hatalar yapılmaz (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme yöntemi katılımcıların sayısına göre bireysel görüşmeler ve grupça görüşmeler olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir. (Karasar, 1991:166-167).

4.2. Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Kahramanmaraş ilinin Dulkadiroğlu ve Onikişubat ilçelerinde bulunan ve dört farklı lise türünde öğrenim görmekte olan 100 on ikinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Olgubilim deseninde hazırlanan bu araştırmada, örneklemin seçimi amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Buradaki amaç, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:136). Bu araştırmada ise dört farklı lise türünde (Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise ile Fen Lisesi) öğrenim gören öğrencilerin yükseköğretim programı tercihlerini etkileyen faktörler ve öğretmenlik mesleğini tercih etme durumlarına yönelik görüşleri belirlenmeye çalışıldığından dolayı örneklem yapısı maksimum çeşitliliğe uygun görülmektedir. Örnekleme oluşturan öğrencilerin okul türlerine göre dağılımına ait bilgilere Tablo 4.1.'de yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Okul Türleri ve Öğrenci Dağılımı

Okul Adı	N	%
Anadolu Lisesi	40	%40
Mesleki ve Teknik Anadolu lisesi	30	%30
Anadolu İmam Hatip Lisesi	20	%20
Fen Lisesi	10	%10
Toplam	100	%100

Tablo 4.1.de görüldüğü gibi örnekleme yer alan öğrencilerin çoğunun Anadolu Lisesi türünde öğrenim gördüğü, en az sayıda öğrencinin ise Fen Lisesi'nde öğrenim gördüğü belirlenmiştir.

Örnekleme yer alan öğrencilerin demografik değişkenlerine ait betimsel istatistikler Tablo 4.2'de verilmiştir:

Tablo 4.2. Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

Cinsiyet	N	%
Kız	46	%46
Erkek	54	%54
Liseye Yerleşme Puan Aralığı	N	%
100-200	4	%4
201-300	23	%23
301-400	40	%40
401-493	33	%33
Etüt Merkezi	N	%
Etüt Merkezine Devam Edenler	18	%18
Etüt Merkezine Gitmeyenler	82	%82
Özel Ders Alma	N	%
Matematik	6	%6
Kimya	2	%2
Fizik	2	%2
Biyoloji	1	%1
Kimya	2	%2
Özel ders almayanlar	87	%87
Anne öğrenim durumu	N	%
Okumaz-yazmaz	8	%8
Sadece okur-yazar	6	%6
İlkokul	37	%37
Ortaokul	16	%16
Lise	27	%27
Üniversite	6	%6

Tablo 4.2'nin Devamı

Baba öğrenim durumu	N	%
Okumaz-yazmaz	2	%2
Sadece okur-yazar	5	%5
İlkokul	30	%30
Ortaokul	15	%15
Lise	21	%21
Üniversite	27	%27

Tablo 4.2 incelendiğinde, araştırmaya katılan erkek öğrencilerin sayısının kız öğrencilerden fazla olduğu; liselere yerleşme puan aralıklarına göre öğrencilerin en fazla 301-400 puan aralığında liselere yerleştikleri, en az ise 100-200 puan aralığında yerleştikleri; öğrencilerin büyük çoğunluğunun herhangi bir etüt merkezine gitmediği, öğrencilerin çoğunun özel ders almadığı, özel ders alanlardan ise en fazla öğrencinin matematik dersinden aldığı, öğrencilerin annelerinin ve babalarının yarısından fazlasının öğrenim durumunun lisenin altı düzeyinde bulunduğu görülmektedir.

4.3. Veri Toplama Aracı

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörleri ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarını incelemeyi amaçlayan bu araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve görüşme formu kullanılmıştır (Ek-1). Nitel çalışmalar yapan çoğu araştırmacılar veri toplamak amacıyla çeşitli tekniklere başvurmaktadır (Glesne, 2014) Bu çalışmada nitel araştırmalarda veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama araçlarından biridir. Görüşmenin etkili ve verimli bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilmesi için bu yöntemin temel özelliklerini, güçlü ve zayıf yönlerini iyi anlamak, nitel veriye ulaşmayı kolaylaştıracak bir görüşme formunun hazırlanması ve görüşmeyi gerçekleştirme sürecinde dikkate alınması önerilen ilkeleri özümseyerek işe koşmak gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:147). Bu nedenle söz konusu bu araştırmada öncelikle araştırma konusuyla ilişkili alanyazın taraması yapılmış, ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca görüşme formu soruları hazırlanırken yapı, dil ve kapsam geçerliği için Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Bilimleri bölümünden bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandıktan sonra ise üç öğrenciyle pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar pilot çalışmaya başlarken gerçek ölçekteki çalışmalarını yaparken sahip olduklarından farklı bir zihin yapısına sahip olmaktadır. Asıl amaç veri toplamak değil, araştırma süreci, görüşme soruları, gözlem teknikleri ve araştırmacının kendisi hakkında yeni şeyler öğrenmesidir (Glesne, 2014). Pilot çalışma sonrasında bir eğitim uzmanı, iki rehber öğretmen ve bir branş öğretmeniyle durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme neticesinde görüşme formunda yer alan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme sistemine yönelik görüşleri; olumlu, olumsuz ve önerileri şeklinde düzenlenerek görüşme formuna son şekli verilmiştir.

4.4. Verilerin Toplanması ve Çözülmesi

Araştırmanın problemine uygun olan okullar belirlendikten sonra, her okulun genel programına ve on ikinci sınıf öğrencilerinin ders programına uygun olarak

okullardan randevu alınmış, 2018 yılı Mart ve Haziran ayları içerisinde yüz yüze bireysel görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır. Görüşmelerin yapılacağı her bir okul türünde öğrenim gören öğrenciler rastgele belirlenerek, görüşme öncesinde çalışmayla ilgili olarak bilgilendirilmişlerdir. Öğrencilere araştırmanın amacı ve önemi açıklanarak, kendilerine yöneltilecek soruları düşüncelerini ortaya koyacak şekilde yanıtlamalarının, araştırmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerle yapılacak görüşmelerin, okul ortamından kaynaklanan kalabalık, gürültü gibi olumsuz faktörlerden etkilenmemesi için okul idaresinin izni ve onayıyla en uygun olabilecek ortamlarda görüşmelerin sürdürülmesine özen gösterilmiştir. Görüşmeler, araştırmacı tarafından çalışmaya katılan her öğrenciyle bireysel ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın problem cümlesine uygun olarak farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerden veri toplanması nedeniyle grup görüşmeleri yerine bireysel görüşmeler tercih edilmiştir. Ayrıca, her bir öğrenciye daha fazla sorunun sorulup daha derinlemesine bir inceleme yapılması amacıyla da bireysel görüşmeler tercih edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilere, görüşme esnasında ses kaydı ve araştırmacının not alması şeklinde iki yöntemin kullanıldığı ve hangi yöntemin kullanılması gerektiğine katılımcının kararının yön verdiği açıklanarak, öğrencilerin taleplerine göre ses kaydı veya not alma yoluyla çalışma sürdürülmüştür. Görüşme verilerini kayıt etmeye yarayan üç yoldan, en elverişlisi ses kayıt cihazıyla kaydedilmesidir. Bu uygulama, konuşulan her şeyin analiz amacıyla korunmasının garantisini vermektedir. Birçok araştırmacı, görüşmeye başladıktan sonra, eğer kayıt cihazından kaynaklanan bir olumsuzluk yoksa sesinin kayıt altına alındığını unutabilmektedir. İkinci yolu ise, görüşmeler sırasında araştırmacının not alması oluşturmaktadır. Araştırmacılar, görüşmeler sırasında katılımcıların söyledikleriyle birlikte beden tepkilerini de kayıt altına almak istemelerinden dolayı bu yönteme başvurabilmektedirler (Merriam, 2013).

Görüşmeler her bir öğrenciyle ortalama 15-20 dakika aralığında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kaydı yoluyla yapılan görüşmeler eksiksiz olarak metin haline dönüştürülmüş ve araştırmadan elde edilen tüm verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde araştırmacılar sosyal iletişim ürünlerini incelemektedirler (Berg ve Lune, 2015:384). İçerik analizi yöntemi, bir takım nicel veya nitel göstergelerden hareketle, mesajdan elde edilen psikolojik, sosyolojik, tarihsel, ekonomik ve benzer türden bilgilerin ötesinde bazı sonuçlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Analizci, tıpkı bir arkeolog gibi, dokümanlarda bulunduğu izler üzerinde çalışmaktadır. Bu izleri ise çeşitli durumların ve olguların işaretleri oluşturmaktadır. Görünen işaretler sayesinde keşfedilebilecek bazı şeylerin varlığıyla birlikte analizci, mantıksal bir biçimde tündengelim veya çıkarım sayesinde mesaj, kanal, mesajın vericisi ve alıcısı hakkında birtakım bilgiler edinebilmektedir (Bilgin, 2014). Olgubilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bunun yanında verilerden ortaya çıkan temalar çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada içerik analizi yöntemiyle kodlara ve temalara ulaşılmıştır. Araştırmanın her sorusu için belirlenen temalar ve ulaşılan kodlar tablolar haline dönüştürülmüştür. Ayrıca bulguların daha açık ve anlaşılır olması amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Kodlayıcılar arasındaki benzerlik oranı verilerin güvenilirliğinin bir göstergesidir (Baltacı, 2017). Görüşme formu ile elde edilen verilerin güvenilirlik analizi için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik analizi formülünden yararlanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \text{Görüş birliği sayısı} \div (\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}) \times 100$$

Araştırmacı ve görüşü alınan uzman, görüşme verileri üzerinde 402 kod ile görüş birliği sağlarken, 24 kodda ise görüş ayrılığı yaşamışlardır. Elde edilen kod sayıları formülde yerine konulduğunda;

$$\text{Güvenirlilik} = 402 \div (24 + 402) \times 100$$

$$\text{Güvenirlilik} = .94 \text{ olarak hesaplanmıştır.}$$

İç tutarlılığı gösteren bu değerin en az .80 olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002). Buna göre görüşme verilerinin güvenilir olduğu görölmektedir.



5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanı veri toplama aracından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

On ikinci sınıf öğrencilerinin kişisel özelliklerinin, yetenek ve ilgi alanlarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik bulgular Tablo 5. 1’de verilmiştir.

Tablo 5.1. On ikinci sınıf öğrencilerinin kişisel özellikleri, yetenek ve ilgi alanlarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans	Program Tercihi
Bireysel özelliklerin etkisi	Adaletli olma	11	Hukuk
	Dil öğrenme	9	İngilizce Öğretmenliği
	Sportif beceriler	8	Beden Eğitim Öğretmenliği
	Gözlem becerisi	7	Makine Mühendisliği
	Fiziksel yapı	6	Polis Meslek Yüksekokulu
	Liderlik	5	Milli Savunma Üniversitesi
	Canlılara ilgi	5	Tıp Fakültesi
	Tamir yapma	5	Elektrik-Elektronik Müh.
	Yardım etme	4	Tıp Fakültesi
	Dini duygular	4	İlahiyat Fakültesi
	Maket yapma	3	Dış Hekimliği Fakültesi
	Mutfak becerileri	2	Turizm ve Otelcilik
	Baristalık	2	Turizm ve Otelcilik
	Bilgisayar becerisi	2	Bilgisayar Mühendisliği
	İnşaat ilgisi	2	İnşaat Mühendisliği
	Çizim Yapma	2	Mimarlık
	El becerisi	2	Hemşirelik
	Dinlemeyi sevme	2	Psikolojik D. ve Rehberlik
	Yalnız kalma	1	Yazılım Mühendisliği
	İkna Edebilme	1	Beslenme ve Diyetetik
	İletişim becerisi	1	Psikoloji
	Kararlılık	1	Genetik Mühendisliği
	Çocukları sevme	1	Sınıf Öğretmenliği
	Müzik dinleme	1	Müzik Öğretmenliği
Ticari özgeçmiş	1	Pazarlama	
Girişimcilik	1	Uzay ve Havacılık Müh.	
Sabırlı olma	1	Sınıf Öğretmenliği	
Resim yapma	1	Resim Öğretmenliği	
Şiir yazma	1	Türkçe Öğretmenliği	
Merhametli olma	1	Özel Eğitim Öğretmenliği	
Araba parçaları	1	Otomotiv Öğretmenliği	
Sert Mizaç	1	Adalet Meslek Yüksekokul	
Özelliklerin etkisizliği	Yeteneksizlik	1	İktisat
	İş kaygısı	1	Program belirtilmedi
	Maddi rahatlık	1	Program belirtilmedi

Tablo 5.1'in (devamı)

Puan kaygısı	1	Program belirtilmedi
Özgüven eksikliği	1	Program belirtilmedi

Bireysel özelliklerin etkisi: Tablo 5.1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerin tamamına yakını (95/100) kişisel özellik, yetenek ve ilgi alanlarının yükseköğretim programı seçimlerini etkileyeceğini düşünmektedir. Bunların en fazlasını (11/100) adalet duygularının daha baskın olması nedeniyle "Hukuk" programını, yabancı dil öğrenmeye olan ilgi nedeniyle "İngilizce Öğretmenliği" programını (9/100), sportif faaliyetlere olan ilgi ve bu alandaki yeteneklerle ilişkili olarak "Beden Eğitimi Öğretmenliği" programını (8/100), iyi bir gözlemci olduğu kanaatiyle "Makine Mühendisliği" programını (7/100) tercih etmeyi düşünen öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerden bazıları ise (6/100) boy ve kilo şartlarını sağlamaları nedeniyle "Polis Meslek Yüksekokulunu", yönetebilme yetenekleriyle "Milli Savunma Üniversitesi" programlarını (5/100), canlıların anatomik yapısına olan merakla "Tıp" programını (5/100), tamir yapabilme becerileriyle "Elektrik-Elektronik Mühendisliği programını" (5/100), insanlara yardım etmekten mutlu oldukları için yine "Tıp" programını (4/100), dini konulara olan ilgileri nedeniyle "İlahiyat Fakültesi" programlarını (4/100), farklı araç-gereçlerden maketler yapabilme becerileriyle "Dış Hekimliği" programını (3/100), yemek yapma becerileriyle ilgili olarak "Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulu'nu" (2/100), içecek hazırlama becerisiyle yine "Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulu'nu" (2/100), bilgisayarların mekanizmasına olan merakla Bilgisayar mühendisliği programını (2/100), inşaatlara duyulan ilgi nedeniyle "İnşaat Mühendisliği" programını (2/100), çizim yeteneklerinden dolayı "Mimarlık" programını (2/100), el becerilerinin iğne ve pansuman yapmaya yatkın olması nedeniyle "Hemşirelik" programını (2/100), insanları dinlemekten hoşlanmaları nedeniyle Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik programını (2/100) seçimlerinde bulunduracaklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerden bir kısmı ise yalnızlığı sevdiği ve bu mesleğin yalnız insanlara göre olduğunu düşündüğü için "Yazılım Mühendisliği" programını, insanları ikna edebildiği için "Beslenme ve Diyetetik" programını, iletişim kurma becerileriyle "Psikoloji" programını, kişiliğini kararlı bulduğu için "Genetik Mühendisliği" programını, çocukları sevdiği için "Sınıf Öğretmenliği" programını, müziğe duyulan ilgiden dolayı "Müzik Öğretmenliği" programını, iş deneyimi nedeniyle "Pazarlama" programını, girişimci kişilik özelliğiyle "Uzay ve Havacılık Mühendisliği" programını, kendini sabırlı bulduğu için yine "Sınıf Öğretmenliği" programını, resim yapma becerisiyle "Resim öğretmenliği" programını, şiir yazdığı için "Türkçe Öğretmenliği" programını, merhametli bir insan olduğu düşüncesiyle "Özel Eğitim Öğretmenliği" programını, araba parçalarını söküp takabilme becerisiyle "Otomotiv Öğretmenliği" programını, sert bir mizaca sahip olduğunu düşündüğü için "Adalet Meslek Yüksekokulu'nu" seçimlerinde bulunduracaklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Haksızlık karşısında dayanamıyorum ve adil olanı hemen uygulamak istiyorum."
(Hukuk)

"İngilizce öğrenmekten çok hoşlanıyorum, aynı zamanda farklı bir kültürü de öğretiyor. Bu nedenle İngilizce öğretmeni olmak istiyorum." (İngilizce öğretmenliği)

“Liderlik benim ruhumda var ve bence bir askerin sahip olması gereken en önemli duygulardan biri.” (Milli Savunma Üniversitesi)

“İnsanların hayatını kurtarmak için bir şeyler yapmaya çalışmanın çok özel bir duygu olduğuna inanıyorum.” (Tıp Fakültesi)

“Makinelerin ve bilgisayarların içerisindeki parçaları çok merak ediyorum ve bunları söküp takmak, tamirini yapabilmek çok hoşuma gidiyor.” (Elektrik-Elektronik Mühendisliği)

“Dini konulara çok ilgim var, hadis, fıkıh, tefsir öğrenmeyi seviyor ve dinimi yaymaya çalışarak bu konudaki yanlışları çürütmek istiyorum.” (İlahiyat Fakültesi)

“Çok güzel içecekler hazırlıyorum, yazın çalıştığım otellerde hazırladığım kokteyller çok beğeniliyor.” (Turizm ve Otelcilik)

“Özel gereksinimi olan insanlara karşı çok merhametliyim ve onlar için eğitim alıp hayatlarına yardımcı olmak istiyorum.” (Özel Eğitim Öğretmenliği)

“Sert bir mizacı var, çevremdeki insanlar da benim için aynı şeyi düşünüyor, mizacıma Ceza İnfaz Koruma Memurluğunun çok uygun olacağını düşünüyorum.” (Adalet Meslek Yüksekokulu)

Özelliklerin etkisizliği: On ikinci sınıf öğrencilerden bir kısmı (5/100) ise kişisel özellik, yetenek ve ilgi alanlarının yükseköğretim programı seçimlerini etkilemeyeceğini düşünmektedir. Böyle düşünen öğrencilerin gerekçeleri ise; kendini hiçbir alanda yetenekli bulmama, geleceğe yönelik iş bulabilme kaygısının çok yüksek olması, şu an sahip oldukları maddi olanaklarının iyi düzeyde olması, yükseköğretim programı tercihinin kendi isteklerine değil sınav sonrası elde edecekleri başarı sıralamasına bağlı olması ve kendine güvenmeme şeklindedir. Bu öğrencilerden yalnızca biri yükseköğretim seçiminde “İktisat” programını tercih edeceğini belirtirken diğer öğrenciler ise tercihinin belirtmemiştir. Öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Kendimi hiçbir alanda yetenekli görmüyorum bu nedenle iktisat programını tercih etmeyi düşünüyorum.”

“Önemli olan iş bulabileceğin bir alanda eğitim almak, yeteneklerin iş bulmaya hiçbir katkısı yok.”

“Benim ailemin de akrabalarımın da maddi imkanlarının eğer ileride değişmezse şimdilik çok iyi olduğunu söyleyebilirim, fabrikalarımız var, sadece üniversite okumuş olmak için tercih yapacağım.”

“Üniversite sınavına girdikten sonra başarılı sıralamam ne olursa, kaç puan alabilirsem ona göre tercih yapacağım bu yüzden neyi daha iyi yapabileceğime ve ne okumak istediğime henüz karar veremedim.”

“Benim kendime özgüvenim hiç yok bence. Özgüvensizim, arkadaşlarım çoktan ne yapmak istediklerine karar verdi ben hala bilmiyorum.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin ailelerinden kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik bulgular Tablo 5.2'de verilmiştir.

Tablo 5.2. On ikinci sınıf öğrencilerinin ailelerinden kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Ailelerin etkisiz olması	Kişisel yaşam	23
	Karara saygı duyma	15
	Ailenin desteği	12
	Eğitim alma arzusu	5
	Ailede güven	5
	Öncelikli ilgi alanları	3
	Kararlarda özgürlük	2
	Kişisel sınıra saygı	2
Ailelerin etkileri	Ailenin doğruları	11
	Ebeveyn istekleri	7
	Tıp eğitimi	4
	Maddi imkanlar	2
	Öğretmen olma	2
	Prestij sağlama	2
	Seçenek sunma	1
	Hemşire olma	1
	Şehir seçme	1
	Cinsiyet faktörü	1
	Yurtdışı eğitim	1

Ailelerin etkisiz olması: Tablo 5.2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerin çoğu (67/100) yükseköğretim programı seçimlerinde ailelerinin etkili olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenleri ise; hayatı, geleceği ilgilendiren bir kararın kişinin kendi yaşamıyla ilgisi olduğu için öğrencinin bu kararı kendisinin vermesi gerektiği (23/100), ailelerinin kendi verecekleri kararlarına saygı duyacağı (15/100), ailelerinin her durumda kendilerine yalnızca destek olacağı (12/100), okumuş, eğitilmiş insan olma arzusunun ailenin isteklerinin dahi önüne geçtiği (5/100), ailelerinin kendilerine ve kararlarına güvendiği (5/100), yetenekli olduğuna inanılan ve ilgi duyulan program tercihinin daha önemli olduğu (3/100), bireyin kararlarında özgür olduğu (2/100), inançla ve hayatla ilgili bazı kararlarda ailenin dahi kişisel sınırların gerisinde durması gerektiğidir (2/100). Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Benim hayatım ve ben yönlendirmeliyim, erişkin bir bireyim artık on sekiz yaşındayım.”

“Herkes kendi hayatını yaşayacak, aile üyelerim beni kararımdaya etkileyemezler.”

“Ailem bana ve kararlarıma saygı duyan insanlardan oluşuyor.”

“Ne karar verirsem vereyim fark etmez ailem her zaman bana destek olur.”

“Üniversite eğitimi almak en büyük hayallerimden biri, bu nedenle ailem dahi olsa beni etkilemez.”

“Eğitilmiş, kültürlü, okumuş bir insan olmak istiyorum.”

“Kararlarımda özgür olduğumu düşünüyorum artık 18 yaşına gireceği ve kendi hayatımı planlayabilirim. Ailem imam olmamı istiyor ancak ben tercih etmeyeceğim, dediğim gibi özgür bir bireyim artık.”

Ailelerin etkileri: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinden bazıları (33/100) ise yükseköğretim programı seçimlerinde ailelerinin etkili olacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenleri ise; her konuda en doğru kararı yalnızca ailelerinin verebileceği (11/100) inancı, ailenin kültürel yapısında babanın isteklerinin daha ön planda olması (7/100), özellikle tıp eğitimi alınmasına yönelik ailenin psikolojik baskısı (4/100), maddi zorluklar nedeniyle en makul, daha az masraflı yerlere yine ailenin karar verebileceği (2/100) düşüncesi, ailenin öğretmenlik mesleğine yönlendirmesi (2/100), ailede prestij önemszenmesi ve kararın buna göre verilmesinin öğrenciden istenmesidir (2/100). Öğrencilerden bir kısmı ise; yükseköğretim programı tercihlerini ailesinin oluşturacağını, iş bulma kolaylığı nedeniyle ailesinin hemşirelik programını istediğini, üniversite okunacak şehir ve beraberinde hangi programın okunacağına yine ailesinin karar vereceğini, ailesinin tek erkek evladı olduğunu bu nedenle riskli mesleklere izin vermeyeceklerini ve yurt dışında okuma isteğinin ailesinin onayına bağlı olduğunu belirtip, ailelerinin seçimlerinde etkili olacağını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Babamın istekleri önemli, benim için gelecekte iyi olanı o daha iyi bilir.”

“Zaten şu an okuduğum bölüme de babamın zoruyla geldim, yine onlar ne isterse onu seçeceğim.”

“Ailem tıp okumamı istiyor benim ne istediğimin bir önemi yok.”

“Maddi olarak iyi koşullarımız olmadığı için parayı onlar harcayacak kararı da ona göre verecekler.”

“Ailenin tek erkek çocuğu benim bu yüzden program seçimime onlar karar verecekler, ben istiyorum ancak ailem polis ya da asker olmamı istemezler.”

“Yabancı bir ülkede eğitim almak istiyorum ancak bu aileme bağlı.”

“Sağlık alanında daha kolay iş bulabilirim diye ailem bana tercih yaptığım zamanında hemşirelik yazdıracak.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin arkadaşlarından kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı tercihlerine etkisine ilişkin bulgular Tablo 5.3'te verilmiştir.

Tablo 5.3. On ikinci sınıf öğrencilerinin arkadaşlarından kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Arkadaşları etkisiz bulma	Kararlı olma	27
	Kişisel yaşam	13
	İlgi alanı	6
	Arkadaşlık ilişkileri	6
	Umursamazlık	5
	Ailenin önceliği	4
	Özgürlük	4
	Saygı duyma	4

Tablo 5.3'ün (devamı)

	Güven duymama	2
	Hedefe odaklanma	2
	Arkadaş vizyonu	2
	Tecrübesizlik	1
	Kapasite yetersizliği	1
	İş olanaklarının önceliği	1
Arkadaşların etkileri	Aynı şehir	8
	Motivasyon	5
	Mantıklı bulma	2
	Zeki olma	2
	Kız arkadaş	2
	Kararsızlık	1
	Arkadaşlık bağları	1
	Aynı program	1

Arkadaşları etkisiz bulma: Tablo 5.3'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğu (78/100) yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarının etkili olmayacağı görüşündedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenleri; kendilerini kararlı bulmaları ve gelecekleriyle ilgili kararı da yalnızca kendilerinin verebileceği inancı (27/100), yükseköğretim programı seçiminin yalnızca kendi hayatlarını ilgilendirdiği düşüncesi (13/100), ilgi duyulan ve yetenekli olduğuna inanılan alanda eğitim alma isteği (6/100), seçimlerini etkileyebilecek samimi arkadaşlık bağlarının olmaması (6/100), rahat ve umursamaz bir karaktere sahip olunması (5/100), yükseköğretim programı seçiminde, ailenin, kararlarına katılımda arkadaşlarından öncelikli olması (4/100), kararlarında özgür olduklarını düşünmeleri (4/100), arkadaşlarının, verecekleri kararı saygıyla karşılayacağı (4/100), arkadaşlarına güven duymamaları (2/100), gelecek için belirledikleri hedefe ulaşmanın arkadaşlardan daha fazla önemsenmesi (2/100) ve arkadaşlarının gelecek için herhangi bir vizyonu, planı olmayan kişilerden oluşmasıdır (2/100). Bu öğrencilerden bir kısmı ise arkadaşlarını tecrübesiz bulmaları, kapasitelerini yetersiz görmeleri ve seçecekleri yükseköğretim programının iş olanaklarına öncelik verecek olmaları nedeniyle yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarının etkili olmayacağını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Kendi kararlarımı ben verebilecek kadar büyüdüm, arkadaşım dahi olsa beni etkileyemez.”

“Herkes kendi hayatını yaşar, kararlarımda sonuçları da beni ilgilendirir.”

“Benim hayatım beni ilgilendirir.”

“Umursamaz bir insanım kimseyi takmam, kendi bildiğimi okurum.”

“Arkadaşlarıma pek güvenmem, bugün var yarın yoklar hayatımda.”

“Kısa bir süre önce bir arkadaşımın yanışını gördüm ve bütün arkadaşlarımı sildim. Bu nedenle böyle önemli bir kararda kimseden etkilenmem.”

“Arkadaşlarım üniversite okumayı dahi düşünmüyorlar, gelecekle ilgili planları da fikirleri de pek yok.”

"Hayat tecrübesi benim için çok önemli, arkadaşlarımın da benim gibi pek tecrübeleri yok bu nedenle gelecekle ilgili onlardan etkilenmem doğru olmaz."

Arkadaşların etkileri: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinden bazıları (22/100) ise yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarının etkili olacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenleri; arkadaşlarıyla aynı şehirde üniversite okuma isteği (8/100), arkadaşlarının kendilerine olumlu motivasyon sağlamada katkısının olacağı düşüncesi (5/100), arkadaşlarını mantıklı ve zeki bulmaları (2/100) ve kız arkadaşıyla aynı programda okuma isteğidir (2/100). Bu öğrencilerden bir kısmı ise; kendisinin kararsız bir insan olması nedeniyle arkadaşının kararını önemseyeceğini, arkadaşlık bağlarının çok güçlü olduğunu ve arkadaşlarıyla aynı programda okumak istediğini belirterek yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarının etkili olacağını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Sevdiğim arkadaşlarımla aynı üniversiteyi kazanırsam eğer farklı bölümlerde okusak da ev tutup bir arada kalmak istiyoruz, bence çok eğlenceli bir üniversite hayatımız olur."

"Arkadaşlarım beni motive ediyor, onlarla vakit geçirmeyi seviyorum."

"Zeki arkadaşlarım var beni hep iyiye yönlendiriyorlar."

"Mantığına güvendiğim arkadaşımın kararı benim için önemlidir. Çünkü ben biraz duygusalım ama arkadaşım beni iyiye yönlendiriyorsa niye dikkate almayayım ki"

"Kız arkadaşım var, aynı yerleri ve aynı bölümleri yazacağız."

"Ben çok kararsızım arkadaşlarım bana yol gösterecekler."

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş imkanlarının ve maddi kazancın yükseköğretim programı tercihlerine etkisine ilişkin bulgular Tablo 5.4'te verilmiştir.

Tablo 5.4. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş imkanlarının ve maddi kazancın yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular

Tema	Programlar	Frekans
İş ve kazancın etkileri	Hukuk	9
	Tıp	8
	İngilizce Öğretmenliği	6
	Makine Mühendisliği	6
	Beden Eğitimi Öğretmenliği	4
	Milli Savunma Üniversitesi	3
	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	3
	İlahiyat Fakültesi	3
	Polis Meslek Yüksekokulu	2
	Dış Hekimliği	2
	Turizm ve Otelcilik	2
	Yazılım Mühendisliği	2
	Bilgisayar Mühendisliği	2
	İnşaat Mühendisliği	2

Tablo 5.4'ün (devamı)

	Mimarlık	2
	Hemşirelik	2
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	1
	Sınıf Öğretmenliği	1
	Beslenme ve Diyetetik	1
	Psikoloji	1
	Genetik Mühendisliği	1
	Müzik Öğretmenliği	1
	Pazarlama	1
	Uzay ve Havacılık Mühendisliği	1
	Resim Öğretmenliği	1
	Türkçe Öğretmenliği	1
	Otomotiv Öğretmenliği	1
	Adalet Meslek Yüksekokulu	1
İş ve kazancı etkisiz bulma	Severek yapma	9
	Manevi doyum	5
	Mutlu olma	4
	İtibar kazanma	2
	Bilişsel doyum	2
	Yeteneklerle uyumlu	2
	Kendini geliştirme	2
	Ahlaklı olma	2
	Faydalı olma	1
	Vatana hizmet	1

İş ve kazancın etkileri: Tablo 5.4'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğu (70/100) yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayacağı iş imkânı ve maddi kazancın yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olacağını düşünmektedir. Öğrencilerin kendilerine iş ve maddi kazanç sağlayacağını düşündükleri yükseköğretim programlarının en başında Hukuk Fakültesi (9/100) yer alırken, özellikle maddi kazancının fazla olması nedeniyle tercih nedeni olan Tıp Fakülteleri (8/100) bunu takip etmektedir. Öğrenciler; Makine Mühendisliği (6/100) programını teknolojinin gelişmesiyle birlikte makinelerin artması ve iş alanının çok olması, İngilizce öğretmenliği (6/100) ve Beden Eğitimi Öğretmenliğinin devlet kurumları dışında da çalışma alanlarının bulunması (4/100), Milli Savunma Üniversitesinde (3/100) okunacak her programın devlet işi garantili olması, Elektrik-Elektronik Mühendislerine olan ihtiyacın artık hayatın her alanında kullanılan teknolojik cihazlardan dolayı artması (3/100), İlahiyat Fakültesi programlarından mezun olanların günümüzde iş bulmasının daha kolay olması (3/100), Polis Meslek Yüksekokulu mezunlarının işlerinin hazır ve devlet garantili olması (2/100), Dış Hekimliği programının sağlığı ilgilendirdiği için her zaman iş olanaklarının fazla olması (2/100), Turizm ve Otelcilik programının otellerde yüksek maaşa çalışma imkanı sunması (2/100), Yazılım Mühendisliği (2/100) ve Bilgisayar Mühendisliğinin yine teknoloji gelişimiyle iş olanaklarının artması (2/100), İnşaat mühendisliği (2/100) ile Mimarlık programlarının yeni tasarımcılara kapı aralaması (2/100), Hemşirelik programından mezun olanların ise sağlık alanında kolay iş bulması (2/100) nedeniyle yükseköğretim seçimlerinde bu programlara yer vereceklerini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği,

Beslenme ve Diyetetik, Psikoloji, Genetik Mühendisliği, Müzik Öğretmenliği, Pazarlama, Uzay ve Havacılık Mühendisliği, Resim Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Otomotiv Öğretmenliği programlarına iş olanakları ve maddi kazanç sağlayacağını düşündükleri için yükseköğretim programı seçimlerinde yer vereceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Neden önü kapalı bir programa gideyim ki, akrabam Edebiyat Öğretmenliğini bitirdi ve KPSS’ den doksan üzerinde bir puan aldı ancak atanamadı ve şu an çobanlık yapıyor.”

“Zaten mezun olunca kolay iş bulmak ve çok para kazanmak için Tıp istiyorum.”

“Mühendislerin maddi kazancı fazla ve babamın buna uygun çevresi de var ileri şirket kurup iyi tasarımlar yaparsam çok para kazanabilirim.”

“Turizm işinde çok para var bir genel müdürün maaşı on beş binden aşağı değil.”

“İnsandan çok arabalar ve makineler var iş imkânı bu nedenle çok fazla.”

“Günümüzde diyet yapan insan sayısı gittikçe artıyor bu işten iyi para kazanabilirim.”

“Psikolog olursam kendi ofisim, kariyerim ve param olur.”

İş ve kazancı etkisiz bulma: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinden bazıları (30/100) ise bir yükseköğretim programının mezunlarına sağlayabileceği iş imkânı ve maddi kazancının yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenlerini ise; bir mesleği severek, isteyerek yapmanın paradan daha önemli görülmesi (9/100), hangi iş ya da ne kadar kazancın değil, manevi doyumun sağlanmasının değerli bulunması (5/100), mutlu bir insan olarak yaşamının maddi güçten ve iş bulmaktan daha değerli algılanması (4/100), toplumda itibarlı bir insan olarak yaşamının ön plana çıkması (2/100), kişinin mesleğinde öncelikle bilişsel doyumunu yaşaması gerektiğine dair inancı (2/100), bireyin yeteneğinin olduğu alanda yaptığı her işin anlamlı bulunması (2/100), kendini geliştiren insanların iş veya maddi kazanç noktasında hiçbir zaman problem yaşamayacağı düşüncesi (2/100) ve ahlaklı olan insanların zaten iş ve kazanç kaygılarının da olmayacağı (2/100) yönündeki görüşleri oluşturmaktadır. Öğrencilerden bir kısmı ise tüm insanlığa faydası olabilecek işler yapmanın önemli olduğunu, ülkesine, milletine hizmet götürebilecek her işin, türüne ya da kazanç miktarına bakılmaksızın yapılabileceğini, bu nedenle yükseköğretim program seçimlerinde iş olanaklarının ve maddi kazancın etkili olmayacağını görüşlerinde belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Parayı hiç düşünmüyorum, isterse ayda on bin lira versinler, önemli olan severek bir işi yapmam.”

“Severek yapabileceğim bir iş olsun ömrümün sonuna kadar yaparım.”

“Ölümlü bir dünyada yaşıyoruz ve ölümlü insanlarız bu nedenle manevi doyum daha önemli benim için.”

“Maneviyat önemli şey çünkü herkes kendi rızkını yer, ne kadar çalışırsan zaten o kadar para kazanırsın.”

“Eğitim aldığım alanda en iyisini yapmak ve kendini geliştirmek daha önemli.”

“Beni yaptığım işin motive ve mutlu edebilmesini isterim. Mutlu olmayacağım bir işte çalışmak hayatı çekilmez kılar herhalde diye düşünüyorum.”

“Meslek ahlakı ve iş ahlakına sahip olmak paradan daha değerli benim için.”

“Vatana, millete hizmet etme yolu sağlaması önceliğimdir. İş edinmek ya da para kazanmak sorun değil benim için.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim (Erasmus vb.) gibi olanaklarının yükseköğretim programı tercihlerine etkisine ilişkin bulgular Tablo 5.5'te verilmiştir.

Tablo 5.5. On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim (Erasmus vb.) gibi olanaklarının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular

Tema	Olanaklar	Kodlar	Frekans
Üniversite olanakları	Erasmus	Dil öğrenme	9
	Burs	Maddi imkanlar	8
	Erasmus	Kültürleri öğrenme	4
	Burs	Rahat yaşam	4
	Burs	Öğrenci hayatı	4
	Gezi	Sosyalleşme	4
	Erasmus	Nitelikli eğitim	3
	Erasmus	İş imkânı	3
	Yurt	Rahat yaşam	3
	Yurt	Güvende olma	3
	Yurt	Ulaşım kolaylığı	3
	Gezi	Kendini geliştirme	3
	Sportif faaliyet	Sporu sevme	3
	Erasmus	Arapça öğrenme	2
	Erasmus	Vizyon sağlama	2
	Yurt	Maddi şartlar	2
	Gezi	Yaşam kalitesi	2
	Gezi	Kültürlenme	2
	Bilimsel çalışma	Grup toplantıları	2
	Sosyal kulüp	Eğlenmeyi sevme	2
	Sosyal kulüp	Rol oynama	2
	Erasmus	Tecrübe kazanma	1
	Erasmus	İletişim kurma	1
	Erasmus	Nitelikli özgeçmiş	1
	Erasmus	Makale okuma	1
	Erasmus	Güncel bilgiler	1
	Burs	Kendini geliştirme	1
	Burs	Sosyalleşme	1
	Yurt	Tecrübe kazanma	1
	Bilimsel çalışma	AR-GE çalışması	1
	Sportif faaliyet	Futbol oynama	1
	Sosyal kulüp	Yardımlaşma	1
Olanaklar önemsizliği		Hedeflenen program	6
		Kaliteli eğitim	4
		İmkanlarla yetinme	4
		İş imkânı	3

Tablo 5.5 (devamı)

Şehir önyargısı	1
İlgi duymama	1

Üniversite olanakları: Tablo 5.5'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğu (81/90) yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim vb. olanaklarının etkili olacağını düşünmektedir. Öğrencilerin seçimlerini etkileyecek üniversite olanaklarını ise; yurt dışında dil öğrenme isteği, farklı kültürleri daha yakından tanıma, nitelikli bir eğitim özgeçmişine sahip olma, iş imkanı, Arapça öğrenme, vizyon kazanma gibi faktörlere bağlı olarak Erasmus (28/100), maddi koşulların yetersizliği, daha konforlu bir üniversite hayatı geçirebilme, öğrencinin paraya ihtiyacının her zaman olacağı kanaati ve kaynaklar alıp kendini geliştirebilme gerekçeleriyle burs (18/100), daha rahat yaşamak, kendini güvende hissetmek ve üniversiteye kolay ulaşımı sağlamak gibi etkenler nedeniyle yurt (12/100), toplumda sosyalleşebilmek, farklı yerleri gezerek kendini geliştirmek, kültür seviyesini yükseltebilmek gibi faktörlere bağlı olarak gezi programları (11/100), müzik, tiyatro alanında kendini yetenekli bulma ve yardım etmeyi sevme duygularıyla ilgili olarak sosyal kulüpler (5/100), spor yapmayı sevme ve özellikle futbol oynama becerisiyle sportif faaliyetler (4/100), öğrenim alanıyla ilgili kongre ve sempozyumlar düzenlenmesi, AR-GE çalışmalarının yapılması beklentisiyle bilimsel çalışmalar (3/100) oluşturmaktadır. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Yurtdışına gitmek istiyorum hem birçok yabancı insan tanırım hem de yabancı dilimi ilerletir ilerde orada çalışmayı bile düşünebilirim."

"Babamın işi yok köyde oturuyoruz, hayvanlarımız var bunlar da benim ihtiyaçlarımı karşılamaya yetmez. Bu nedenle burs alabilmek benim için oldukça önemli olacak."

"Üniversitenin sağlayacağı yurt imkânı başka şehirde okuyacağımdan güvende olmamı sağlar."

"Benim çocukluğumdan beri bazı hayallerim var. Köydeki okulları boyayıp, çocuklara yardım etmek istiyorum."

"Mekke ve Medine'ye giderek hem maneviyatı tatmak hem de Arapçamı ilerletmek istiyorum."

"Üniversitelerin sosyal etkinlikleri çok önemli. Mesela İlber Ortaylı gibi alanında ünlü kişiler üniversiteye davet edilmeli."

"Üniversite hayatımda gezmek, ülkemizin farklı turistik yerlerini ben de görmek istiyorum, bu nedenle gezi kulüplerine katılacağım."

Olanakların önemsizliği: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin bazıları (19/100) ise yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim gibi olanaklarının etkili olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenlerini ise; hedeflenen bölümü kazanıp okumanın daha çok önemsenmesi (6/100), önceliğin üniversitenin eğitiminin nitelikli ve kaliteli olmasına verilmesi (4/100), mevcut imkanlarla yetinmenin doğru olacağı düşüncesi (4/100), üniversitenin mezunlarına iş imkânı sağlamasının daha önemli bulunması (3/100) oluşturmaktadır. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; imkanları dahilinde istediği her

türlü çalışmaya dahil olabileceği, Kahramanmaraş dışında olan her yerin kendisi için makul olabileceği ve üniversite imkanlarının dikkatini çeken bir durum olmadığı düşüncesiyle üniversitelerin olanaklarının seçimlerinde etkili olmayacağını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Üniversitede ne olduğu önemli değil önemli olan kazanmayı hedeflediğim programda eğitim almak.”

“Üniversitenin verdiği eğitimin kalitesi olanaklarından daha önemli bence.”

“Ben kendi kendime keşfetmeyi, kendim bir şeyler öğrenmeyi seviyorum. Üniversitenin imkanları beni bağlamaz.”

“Kahramanmaraş olmasın da neresi olursa olsun, ne imkânı olursa olsun okurum yeter ki burası olmasın.”

“Üniversitede okurken nelerin olup bittiğinin bir önemi yok bence. Önemli olan mezun olduktan sonra aldığım eğitimle ilgili bir iş bulabilmem.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular Tablo 5.6'da verilmiştir.

Tablo 5.6. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının yükseköğretim program seçimlerine etkisine yönelik bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Statünün etkileri	Özgüven duyma	10
	Saygınlık kazanma	9
	Mutlu olma	5
	Gurur duyma	4
	Değerli olma	4
	Ego artışı	3
	Üstün olma	3
	Tanınma	3
	Aile saygınlığı	3
	Emir verme	2
	Kariyer yapma	2
	Makam edinme	2
	Kültürlenme	2
	Kimlik kazanma	2
	Ağırbaşlı olma	2
	Otorite olma	2
	Öğretmen olma	1
	Geniş vizyon	1
	Maddi güç	1
	Din adamı olma	1
	Milli duygular	1
	Verimli çalışma	1
Hayranlık uyandırma	1	
Statünün önemsizliği	Kişisel istekler	7

Tablo 5.6'nın (devamı)

Severek yapma	5
Fayda sağlama	5
İnsani değerler	3
Mutlu olma	2
Hayale ulaşma	2
Ruhsal doyum	2
Karakterli olma	2
Hedefe ulaşma	2
Zamana bırakma	1
Öğretmenlik mesleği	1
Yön verme	1
Milli duygular	1
Umursamaz olma	1

Statünün etkileri: Tablo 5.6'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin yarısından fazlası (65/100) yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olacağını düşünmektedir. Böyle düşünen öğrencilerin toplumda statü, imaj ya da saygınlık kazanmaları neticesinde kendilerine katacaklarını düşündükleri kazanımların en fazlasını özgüveni olan bir birey olmak (10/100) ve toplumda saygın bir insan haline gelmek (9/100) oluşturmaktadır. Statü, imaj ya da saygınlığın öğrenciler üzerindeki diğer kazanımları ise mutlu bir birey olarak hayata devam etmeyi sağlama (5/100) bulunduğu konumla gurur duyma (4/100), değerli bir insan olduğunu hissetme (4/100), egonun statüye bağlı olarak artması (3/100), toplumda diğerlerine nazaran üstünlük duygusu oluşturma (3/100), birçok kişi tarafından tanınan, bilinen biri haline gelme (3/100), yaşadığı çevrede ailesinin saygınlığını yükseltme (3/100), emir verme yetkisine sahip olma (2/100), kariyer yapmayı sağlama (2/100), belirli bir makama gelme (2/100), kültür seviyesi yüksek bir birey olma (2/100), statüyle birlikte kimlik kazanma (2/100), toplumda ağırbaşlı, oturaklı bir insan olma (2/100), her konuda sözü dinlenen, otorite kabul edilen olma (2/100) şeklindedir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise statünün ve imajın öğretmen ya da din adamı olup toplumda saygınlık kazanmaya, ileride kazanacakları statü ya da saygınlığın, daha geniş vizyonu olan bir insan olmaya, parasal açıdan çok güçlü olmaya, vatan ve millet duygularını güçlendirmeye, topluma, insanlığa faydalı, verimli çalışmalarda bulunmaya ve çevrede konumuyla hayranlık duyulan bir insan olmaya katkı sağlayacağını görüşlerinde belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Özgüveni yüksek, kendinden emin bir insan olurum.”

“Annemin bir ortama girdiğinde benim oğlum okudu mühendis oldu ya da doktor oldu demesi var. Annemin ezilmesini istemem. Mesela biz şimdi motor bölümünde okuyoruz ancak toplum, çevre bizim motor bölümünü, sanayi eşrafını hor görüyorlar, tepeden bakıyorlar.”

“Kendimi markalaştırmış olurum.”

“Akrabalarımın biri doktor ve bir ortama geldiğinde büyükler bile kalkıp ona selam veriyor. Makam olunca insana insan muamelesi yapılıyor.”

“Çevremde ilahiyat okuyanlara ayrı bir saygı duyuluyor, ilahiyat okuyup bu saygıyı görmek hoşuma gider.”

“Çevremdeki insanlar adam olmuş derler bu da beni mutlu eder.”

Eğer okursam ve bir makamım olursa ben de etrafımdaki çalışanlara emir verebilirim, onları yönetebilirim.”

“Öğretmen olmayı istiyorum, ailem de beni bu konuda destekliyor. Çünkü öğretmenlerin toplumda saygı gören insanlar olduğunu düşünüyorum”

Statünün önemsizliği: Araştırmaya katılan on ikinci öğrencilerden bazıları ise (35/100) yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenleri ise; bir yükseköğretim programını ileride sağlayabileceği statü, saygınlık gibi faktörlere bağlı olarak tercih etmenin doğru bulunmaması, kişinin hayatında kendi isteklerini gerçekleştirmesinin daha doğru bir seçim olacağı (7/100), eğitim alınmak istenilen programın ve ileride sağlayacağı mesleğin sevildiği, istenildiği için tercih edilmesi gerektiği (5/100), topluma fayda sağlayacak, ileriye taşıyacak çalışmalar yapmanın çok önemli olduğu ve bunun da üniversite okumaya bağlı olmadığı (5/100), insani değerlere sahip olmanın statü, saygınlık kazanmaktan çok daha değerli olduğu (3/100), hayatta mutlu bir insan olabilmenin daha çok önemsenmesi gerektiği (2/100), kişinin hayatındaki seçimlerini yalnızca hayallerine ulaşmak için yapması gerektiği (2/100), tercih edilecek programdan ve ileride icra edilecekten meslekten ruhsal doyum almanın önemsenmesi (2/100), düzgün bir karaktere ve kişilik özelliklerine sahip olmanın her türlü statüden daha değerli bulunması (2/100) ve insanların asıl olarak yaşamdaki ideallerine, hedeflerine ulaşması için uğraş vermesi gerektiği inancıdır (2/100). Bu öğrencilerden bir kısmı ise, hayatta her şeyi zamana bırakmak gerektiğini, öğretmenlik mesleğini günümüzde statüsü olmasa da tercih edeceğini, topluma yön verebilecek işler yapmanın daha önemli olduğunu, vatani ve milleti için hizmet etmenin tüm statülerin üstünde bir değere sahip olduğunu ve umursamaz kişilik yapısıyla bağlantılı olarak toplumsal statüleri de önemsemediğini belirterek yükseköğretim programı seçimlerinde statü, saygınlık, imaj gibi faktörlerin etkili olmayacağını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“İstediğim alanda eğitim almayı daha çok önemserim kimin ne dediğinin benim için bir anlamı yok.”

“Başkasının övgüsüne layık olmak için üniversite okumam. Bin kere daha gelsem bu dünyaya mutlu olmak için okurum.”

“Ben okuduğum programı ve sonrasında yapacağım işi seviyorsam kimin ne dediği umurumda olmaz.”

“Öğretmenlik istiyorum ve toplum bu mesleğe değer vermiyor. Ancak bana göre değerli bu nedenle öğretmenliği tercih edeceğim.”

“İnsanlar için faydalı olmak önemli olan, statü sahibi olmuşsun ancak insanlara hizmet etmiyorsun benim için bir anlamı yok.”

“Kişilik sahibi, edepi bir insan olabilmek, hayatını buna göre yaşayabilmek en güzel şey. Makam sahibi olunmakla adam olunmaz.”

“Dünyada insan olabilmek ve insan olarak hayatını sürdürebilmek hiçbir makamın karşılayamayacağı bir duygudur.”

“Kimin ileride yapacağım meslekle ilgili ne dediği, bana saygı duyup duymadığı umurunda bile olmaz. Zaten umursamaz bir insanım, kimseyi kafama takmam. Hani bir laf vardır ya milletin ağız torba değil ki büzesin.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun yükseköğretim programı seçimlerine etkisine bulgular Tablo 5.7'de verilmiştir.

Tablo 5.7. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun yükseköğretim program seçimlerine etkisine yönelik bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Aranan Nitelikler	Bilgili	10
	Tecrübeli	7
	Öğretici	6
	Cana yakın	6
	Profesör	5
	Başarılı	5
	Zoramayan	4
	İleri görüşlü	3
	Yönlendirici	3
	İlgili	3
	Tanınmış	3
	Vicdanlı	3
	Yaşlı	2
	Önyargısız	2
	Adaletli	2
	Kişilikli	2
	Nitelikli	2
	Alanında uzman	2
	Uyumlu	2
	Örnek insan	1
	Mantıklı	1
Diksiyonu düzgün	1	
Eğlenceli	1	
İyi niyetli	1	
Niteliklerin önemsizliği	Eğitimin içeriği	6
	Üniversitenin tanınmışlığı	4
	Hedefini kazanma	3
	Beklentisiz olma	3
	Üniversite benzerliği	2
	Bakış açısı	1
	Üniversite sayısı	1
	İlgi duymama	1
	İleri görüşlü olma	1
	Çalışma prensibi	1

Aranan nitelikler: Tablo 5.7’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğu (77/100) bir yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun seçimlerinde etkili olacağını düşünmektedir. Böyle düşünen öğrencilerin akademik kadroda en fazla aradıkları niteliklerin başını hocaların alanında bilgili, donanımlı olması (10/100) oluştururken bunu belirli bir tecrübeye sahip olunması gerektiği düşüncesi (7/100) takip etmektedir. Alanıyla ilgili bilgileri öğrencinin seviyesine uygun, öğretici bir şekilde anlatabilmesi (6/100), cana yakın bir karaktere sahip olması ve öğrenciye bu yönüyle yaklaşması (6/100), tercih edilecek program kadrosunun çoğunluğunu profesörlerin oluşturması (5/100), öğretim üyelerinin bilimsel çalışmalarla başarısını kanıtlamış olması (5/100), öğrencilere derslerde, sınavlarda, notlarda zorlayıcı davranmaması ve gerekli esnekliği göstermesi (4/100), vizyon sahibi, tüm fikirlere açık bir insan olması (3/100), öğrencileri hem akademik hem de yaşamla ilgili konularda yönlendirme özelliğine sahip olması (3/100), öğrencilerine yardıma ihtiyaçları olduğu her konuda gerekli ilgiyi göstermesi (3/100), alanındaki çalışma ve başarılarıyla toplum tarafından tanınan, bilinen bir kişi olması (3/100), vicdanlı bir kişiliğe sahip olması (3/100), tecrübe ve deneyiminin daha fazla olacağı kanaatiyle yaşlı olması (2/100), tüm fikirlere açık, ön yargısız bir insan olması (2/100), tüm öğrencilerine eşit davranan adaletli bir kişilik özelliğine sahip olması (2/100), olgun bir kişiliğinin olması (2/100), birçok yönden kendini geliştirmiş, nitelikli bir insan olması (2/100), alanında uzman olması (2/100), kolayca iletişim kurulabilecek uyumlu bir kişiliğinin olması (2/100) öğrencilerin akademik kadroda aradıkları nitelikler arasındadır. Araştırmaya katılan öğrencilerden bir kısmı ise akademik kadronun; kendisine örnek alabileceği özelliklere sahip kişilerden oluşması, mantık çerçevesinde hareket eden insanlar olması, düzgün bir diksiyona sahip olması, öğretim üyelerinin derslerinin de kişiliğinin de eğlenceli olması ve iyi niyetli davranmaları aradıkları özelliklerdendir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Hocaların bilgi birikimi beni etkiler. Eski ve güçlü kadrosu olan üniversiteleri tercih ederim. Yeni, zayıf, doçent sıkıntısı olan yerleri tercih etmem.”

“Bir futbolcu transfer olmadan önce oranın teknik heyetine baktığı gibi hocanın başarılarına bakarım önceden”

“Hacettepe ve Çapa’da hocaların öğrencileri çok zorladığını duyuyorum. Hocaların zorlamayan kişilerden oluşması için önceden araştırırım.”

“Üniversite hocası bilgisini aktarmayı, öğretmeyi iyi düzeyde yapabilmelidir. Bilip de aktaramayanlardan, öğretemeyenlerden olmamalıdır.”

“Devlet üniversitelerinde hocaların öğrencisiyle ilgilenmediğini duyuyorum. Öğrencisiyle ilgilenecek hocaların olduğu yeri tercih edeceğim.”

“Bizim okulda ders anlatmak yok hocalar sessiz olun ne yaparsanız yapın diyor. Üniversitede hocalar böyle olmamalı, öğrenciyi araştırmaya, öğrenmeye sevk etmeli.”

“Ben üniversite tercihi yapacağım zaman üniversitenin web sayfasından akademisyen kadrosuna bakıp ona göre tercih yapacağım. Eğer kadroda yaşlı hocalar varsa benim için idealdir. Çünkü daha tecrübeli olur.”

Niteliklerin önemsizliği: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerden bazıları ise (23/100) yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenlerinden en fazlasını üniversitelerde

verilen eğitimin içeriğini yeterli bulmaları (6/100) oluştururken, bunu tüm Türkiye’de başarıyla tanınan, bilinen bir üniversitede eğitim almanın öncelikli bulunması takip etmektedir (4/100). Öğrencilerden bazıları hedeflerinde olan programı kazanmayı ve okumayı yeterli bulurken (3/100), üniversite eğitiminden hiçbir beklentiye sahip olmamaları (3/100) ve tüm üniversitelerde aşağı yukarı aynı özelliklere sahip öğretim üyelerinin olduğu kanaati (2/100) yükseköğretim programı seçimlerinde akademik kadronun yine etkili olmama nedenleri arasındadır. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; öğrencilerin eğitime bakış açısının ve verim alabilmesinin yalnızca kendisine bağlı olduğunu, üniversitelerin sayısının ve buna bağlı olarak öğretim üyesi sayısının fazla olmasının bilgi sahibi olmayı zorlaştırdığını, akademik kadronun üniversite eğitiminde dikkate alınacak, üzerinde durulacak kadar ilgiye ve dikkate değer bir konu olmadığını, vizyonu zengin ve geleceği iyi öngören bir öğrencinin akademik kadroya bağlı kalmayacağını, prensipli çalışma becerisinin öğretim üyelerine bağlı bulunmadığını belirterek yükseköğretim programının ve buna bağlı akademik kadronun seçimlerinde etkili olmayacağını görüşlerinde ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Benim için gideceğim üniversitenin hocalarının özelliklerinin bir anlamı yok. Önemli olan üniversitenin bilinen, kaliteli kurumlardan biri olması.”

“Üniversitenin kendine has bir eğitim sistemi zaten olacak. Bu nedenle dört yıl boyunca alacağım eğitimin içeriği, kalitesi ve beni geliştirmesi daha önemli, hocaların kim olduğunun bir önemi yok.”

“Kazanmayı hedeflediğim bölümü kazanıp, okuyup bitirirsem bana yeter. Üniversitenin illa ki bir hoca kadrosu olacak.”

“Çok fazla üniversite ve hoca var ve bu da benim haklarında bilgi edinmemi oldukça zorlaştıracak.”

“Okuyacağım üniversitedeki akademisyenlerin özellikleri tercihlerimde etkili olmaz. Çünkü ben hayat felsefeme göre; her insanın verim alınacak bir yönü olduğuna inananlardanım.”

“Öncelikle üniversite sınavını kazanmam gerekiyor. Ben üniversiteyi kazanıp orda da derslerimi başarıyla geçebilmek için gerekli çalışmaları yaptıktan sonra hocanın nasıl olduğunun bir önemi yok.”

“Türkiye’de şu an birçok üniversite açıldı. Hangisini kazanırsam kazanayım hocalara göre eğitimin değişeceğini düşünmüyorum.”

“Açıkçası benim üniversite konusunda biraz kafam karışık. Durumumu açıklayacak olursam henüz ne okumak istediğime pek karar veremedim, çünkü puanıma göre hiç aklımda olmayan bir bölümü bile yazabilirim. Bu nedenle üniversite eğitimden beklentilerim yok düzeyde diyebilirim.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine ilişkin bulgular Tablo 5.8'de verilmiştir.

Tablo 5.8. On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı seçimlerine etkisine yönelik bulgular

Tema	Kodlar	Frekans	Kazanımlar
Şehrin etkileri	Büyükşehir	9	Yaşam kolaylığı
	Ekonomik şartlar	8	Maddi rahatlık
	Sosyal aktivite	8	Sosyalleşme
	Yaşam standartları	7	Konfor
	Tanıdık olma	6	Tanıdık sağlama
	Deniz bulunma	6	Bakış açısı
	İnsan kalitesi	4	Güvenilir ortam
	Kolay ulaşım	4	Zaman tasarrufu
	Güvenli olma	3	Rahat yaşam
	Gezi mekanları	3	Renkli yaşam
	Nüfus azlığı	2	Sakin hayat
	Eğitim seviyesi	2	Kişisel gelişim
	İleri görüşlülük	2	Özgürlük
	Özgür yaşam	2	Huzur
	Sakin yapı	2	Stressiz hayat
	Kültür seviyesi	2	Tecrübe
	Tanıdık olmayan	2	Hayatı öğrenme
	Yaşanılan şehir	2	Aile yaşamı
	Muhafazakar	1	Kişilik gelişimi
	İnternet altyapısı	1	Rahat iletişim
	Eğlenceli	1	Hayata bakış
	Turistik	1	Sosyal yaşam
	Siyasi görüş	1	Uyumlu yaşam
Ilıman iklim	1	Motivasyon	
Yurt imkânı	1	Maddi katkı	
Etkisizlik Nedenleri	Eğitim alma	4	
	Kaliteli üniversite	2	
	Hedefe ulaşma	2	
	Programın türü	2	
	Farklı şehir	1	
	Maddi durum	1	
	Uyumlu kişilik	1	
	Umursamaz olma	1	
Sınav puanı	1		

Şehrin etkileri: Tablo 5.8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğu (85/100) yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitenin bulunduğu şehrin etkili olacağını düşünmektedir. Öğrencilerin üniversite okumak istedikleri şehrin; daha rahat yaşamak ve bir çok imkana ulaşmak kazanımıyla büyükşehir olmasına (9/100), maddi olarak rahat bir üniversite hayatı geçirme kazanımıyla öğrenciye uygun, ucuz bir şehir olmasına (8/100), çevre edinme ve sosyalleşmeyi sağlama düşüncesiyle sosyal aktivite açısından zengin bir yer olmasına

(8/100), konforlu bir öğrencilik hayatı geçirebilmek için yaşam standartları açısından gelişmiş bir şehir olmasına (7/100), yabancı bir şehirde tanıdık insanların olmasının iyi geleceği düşüncesiyle akrabaların olduğu bir şehir olmasına (6/100), bakış açısı, vizyonu gelişmiş bir insan olmaya katkı sağlayacağı kanaatiyle deniz kenarında bir şehir olmasına (6/100), kendini güvende hissedilmek için yardımsever, iyi niyetli insanların çok olduğu bir şehir olmasına (4/100), kendini daha mutlu hissedilmek için ve rahat yaşayabilmek için Türkiye'nin batısından bir yerin olmasına (4/100), zamanı verimli kullanabilmeyi, yönetebilmeyi sağlama düşüncesiyle ulaşım imkanları gelişmiş bir yer olmasına (4/100), rahat hareket edebilmek maksadıyla güvenilir bir yer olmasına (3/100), üniversite yaşamına hareket, renk katabilmek için gezilip-görülecek tarihi, turistik mekanların fazla olduğu bir şehir olmasına (3/100), kalabalıktan, gürültüden uzak, kafa dinleyebilecek, sakin bir şehir olmasına (2/100), kişisel gelişimi sağlayabilmek için eğitim seviyesi yüksek bir şehir olmasına (2/100), düşüncelerini özgürce ifade edebilmek ve buna göre yaşayabilmek amacıyla ileri görüşlü insanların çok olduğu bir yer olmasına (2/100), huzurlu bir eğitim hayatı sürdürebilmek için özgürlüklerin olduğu bir şehir olmasına (2/100), stresten uzak kalabilmek için sakin, gürültünün, insan ve araç yoğunluğunun az olduğu bir yer olmasına (2/100), hayat tecrübelerinden faydalanabilmek için kültürlü insanların yaşadığı bir şehir olmasına (2/100), kendi ayakları üzerinde durup, hayatla baş edebilmeyi öğrenebilmek düşüncesiyle akrabaların, tanıdıkların olmadığı bir şehir olmasına (2/100), aileden ayrı kalmamak için Kahramanmaraş'ın öncelikli olmasına (2/100) dikkat edeceklerini ve seçimlerini buna göre yapacaklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; kişilik gelişimine katkı sağlayacağı düşüncesiyle muhafazakar olan, iletişim kolaylığı sağlaması açısından internet alt yapısı güçlü olan, hayata bakışını değiştirebileceği inancıyla eğlenceli olan, hareketli, sosyal bir yaşam oluşturmak hedefiyle turistik olan, şehirdeki insanlarla uyumlu yaşayabilmek için aynı siyasi görüşü savunan, motivasyonu ve morali yüksek bir insan olmak için ılıman bir iklimi olan, aile ve kendi bütçesine katkı sağlamak amacıyla yurt imkanları oldukça gelişmiş olan şehirlere üniversite seçimlerinde yer vereceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Büyükşehirde yaşamak imkanları açısından çok iyi olur. Hem hayatımı kolaylaştırır hem de kendimi geliştirmemi sağlar.”

“İnsanları yardımsever olursa kendimi güvende hissederim, okula gidip gelirken bir şey mi olacak diye korkmam.”

“Üniversiteden mezun olduktan sonra çevreye bir İstanbul üniversitesinde ya da Gazi de okudum demek var bir de KSÜ' de okudum demek var. Bence büyükşehirde okuduğunu söylemek beni gururlandırır.”

“Üniversite okuyacağım yerin insanları ileri görüşlü olmalı. Ben Antalya'dan buraya geldim. Orada turistlerle bile çok rahat iletişim kurarken burada normal insanlarla iletişim kuramadım, beni dışladılar.”

“Ekonomik açıdan ucuz bir şehir okumak istiyorum. Çünkü ailemin bana göndereceği parayı yalnızca eğitim masraflarım için harcamak zorunda kalmam, sahilde, kafeteryada arkadaşlarımla güzel vakit geçirebilirim.”

“Kendi şehrimde yani Kahramanmaraş'ta okumak istiyorum. Memleketimde okursam aileme hasretlik çekmemiş olurum, ruhsal olarak da kendimi huzurlu hissederim.”

"İstanbul'da okumak istiyorum, çok büyük bir şehir, hatta dünya şehri diyebilirim. Her milletten insan yaşıyor ve bence bu da oraya müthiş bir renklilik katıyor. Eğer orada yaşarsam çok eğlenceli, renkli bir yaşamım olur."

Etkisizlik nedenleri: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinden bazıları (15/100) yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitenin bulunduğu şehrin etkili olmayacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerin böyle düşünme nedenleri ise; bir üniversitede eğitim almanın çok önemli görülmesi ancak hangi şehirde olduğunun bir anlam ifade etmemesi (4/100), üniversitenin akademik alandaki çalışmalarıyla, başarılarıyla kalitesini ispatlamış olmasının önem arz etmesi ancak kaliteyi yakalayan bir üniversitenin hangi şehirde olduğunun önemsiz görülmesi (2/100), önceliğin, hangi şehirde olduğuna bakılmaksızın hedefteki yükseköğretim programını kazanmaya verilmesi (2/100), yükseköğretim programının türü, içeriği, ileride sağlayabileceği iş olanakları açısından değerlendirilmesi bu nedenle de bulunduğu şehrin dikkate değer görülmemesidir (2/100). Bu öğrencilerden bir kısmı ise; Kahramanmaraş'ın olmadığı her üniversiteye seçiminde yer vereceğini, maddi imkanlarının zayıf olması nedeniyle şehri dikkate alamayacağını, uyumlu bir kişiliğe sahip olduğunu, bunun için de her şehre uyum göstereceğini, umursamaz kişilik yapısından dolayı nerede eğitim alacağını önemsemediğini ve sınavdan alacağı puana göre seçimini yapacağını belirterek, yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitenin bulunduğu şehrin etkili olmayacağını görüşlerinde ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmının görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Önemli olan ileride meslek hayatına başladığımda üniversite eğitimi almış ve bir alanda diploması olan, biri olmak yeterli bence, nerede aldığına ne önemi olabilir ki ben okuduktan sonra."

"Kazanmak istediğim üniversite her şeyiyle kaliteli olsun benim için yeterli. Nerede olursa olsun fark etmez."

"Dünyada her sene isim yapan üniversiteleri duyuyoruz. Türkiye'de de başarılı olanlar var. Eğitimimi başarıyla isim yapmış, çok kaliteli bir yerde almak gelecekteki kariyerime çok katkısı olur."

"Ben burayıym. Üniversite tercihlerimde kesinlikle Kahramanmaraş üniversitesine yer vermeyeceğim. Burada okumayı asla istemem. Çünkü lise eğitimimden bir farkı olmaz. Burası olmasın yeter."

"Maddi durumumuz iyi olmadığından dolayı, okuyacağım üniversite benim için en uygun koşulları sağladıktan hangi şehir olursa gitmeyi düşünüyorum. Zaten annem ve babam bu konuda karar verecekler."

"Çok uysal, uyumlu bir insanım. Bulduğum koşullara hemen ayak uydurabiliyorum. Bu nedenle neresi olsa orada yaşarım."

"Oldukça umursamaz bir kişiliğe sahibim. Başka insanlar gibi her olayı düşünüp, kafamı yormam, hatta arkadaşlarımla bence küçük şeylere üzülmelerine bazen şaşırıyorum. Nerede olsam orada okurum ve de yaşarım."

On ikinci sınıf öğrencilerinin özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermelerine ilişkin bulgular Tablo 5.9'da verilmiştir.

Tablo 5.9. On ikinci sınıf öğrencilerinin özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermelerine yönelik bulgular

Tema	Kodlar	Frekans	Üniversite ve Program
Tercih etmeme	Maddi imkanlar	54	
	Burs kesilmesi	4	
	Başarı duygusu	4	
	Devlet imkanları	4	
	Polis olma	2	
	Paralı eğitim	2	
	Samimiyetsizlik	2	
	Devlet kalitesi	2	
	Para tuzağı	1	
	Mantıksız bulma	1	
	Reklam amaçlı	1	
	Önyargılı olma	1	
	Arkadaş bulamama	1	
	Tercih nedenleri	Burs kazanma	6
Puan sıralama		4	Avrasya-İngiliz Dili Edebiyatı Belirsiz- Havacılık Yönetimi Bahçeşehir- Yazılım Müh. Bahçeşehir- Tıp Fakültesi
Kaliteli eğitim		3	Sabancı- Tıp Fakültesi Bahçeşehir-Uluslararası İleş.
Büyük Şehir		2	H.Kalyoncu- Hukuk Aydın- Genetik Mühendisliği
Tıp eğitimi		2	Aydın- Tıp Fakültesi Belirsiz- Tıp Fakültesi
Yüksek puan		1	Koç- Tıp Fakültesi
Tanıdık sağlama		1	Aydın- Psikoloji
Lüks şartlar		1	Sabancı-Resim Öğretmenliği
İş imkânı		1	Bilkent- Mimarlık

Tercih etmeme: Tablo 5.9'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğu (79/100) özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermeyi düşünmemektedir. Öğrenciler; ailelerinin maddi imkanlarının, ekonomik koşullarının özel üniversitede öğrenci okutmak için yetersiz olduğu (54/100), özel üniversitede belirli sayıda dersten kalındığı takdirde bursun kesileceği ve böyle bir durumda ödemeleri karşılamakta çok zorlanacakları (4/100), özel üniversiteyi kazanmanın ve eğitimine burada devam etmenin “kendim başardım”

duygusu oluşturmayaacağı (4/100), devlet üniversitelerinde her türlü imkanın mevcut olduğu, bu sebeple özel üniversiteye gerek olmadığı (4/100), polislik mesleği düşünüldüğü için özelde okumaya gerek kalmadığı (2/100), paralı eğitim görmenin hayat felsefelerine ters düştüğü ve eleştirdikleri bir konu olduğu (2/100), özel üniversitelerde insanlar arası ilişkileri yapay ve samimiyetsiz buldukları (2/100) ve devlet üniversitelerinde verilen eğitimin özellerde verilen eğitimden daha kaliteli olduğu (2/100) kanaatleri neticesinde özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; özel üniversiteleri çok fazla paranın gereksiz harcandığı bir yer olarak gördüğünü, özelde eğitim almanın mantığına aykırı olduğunu, özel kurumların işinin yalnızca reklam yapmak olduğunu, insanların özelde okuyanlara ön yargıyla baktıklarını ve özel üniversitedeki öğrencilerin çok zengin çevreden olmasının arkadaş bulmakta kendini zorlayacağını belirterek bu okulların programlarına seçimlerinde yer vermeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Biz maddi olarak çok iyi şartlara sahip değiliz. Ailemin durumu zaten yok, onları bir de özel üniversite yazarak zorlamak istemem.”

“Özel üniversiteleri kazanan öğrencilerin çoğuna insanlar ön yargıyla bakıyor. Bu, zengin, bilgisiz, kafası çalışmıyor da ancak baba parasıyla üniversite okumaya çalışıyor diye.”

“Üniversitede paralı eğitimi doğru bulmuyorum, benim yaşam felsefeme aykırı. Çünkü belli bir yaşa gelmiş öğrencinin velinin desteğiyle bir yere gelmesi yanlış kendi çabasıyla gelmeli.”

“Özel üniversitelerin ortamını samimiyetsiz ve yapay buluyorum. Çünkü buradaki eğitim için herkes bir bedel ödüyor. Bedeli olursa sevgi olmaz, öğrenciyi öğrenci görmez müşteri gibi görür.”

“Özel üniversiteler devlet üniversiteleri gibi kaliteli değil, hocalardan kaynaklı ortamı iyi değil, parayı alıp yatıyorlar ders anlatmıyorlar.”

“Bana göre özel üniversiteyi kazanmak sanki hayatında hiçbir şey başaramayan insan olma duygusunu oluşturuyor. Hayatta hiçbir şey başaramamışsın üniversiteyi bile paralı okuyorsun. Bu duyguyla yaşamak isteyeceğimi sanmıyorum.”

“Eğer paralı bir okul yazar da kazanırsam arkadaş bulmakta zorlanırım. Çünkü bu okullara gelen öğrencilerin çoğu zengin ailelerden, ben doğal olarak onlara uyum gösteremem.”

Tercih nedenleri: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinden bazıları (21/100) ise yükseköğretim programı seçimlerinde özel üniversitelerin programlarına yer vereceklerini belirtmişlerdir. Burslu kazanabilmeyi başarabildikleri takdirde (6/100), bir öğrenci Aydın üniversitesi Hukuk Fakültesi, iki öğrenci Yeditepe üniversitesi Tıp Fakültesi, başka bir öğrenci Hasan Kalyoncu üniversitesi İngilizce Öğretmenliği, üniversiteye henüz karar vermemiş öğrencilerden biri Tıp Fakültesi, diğeri ise Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik programına seçimlerinde yer vereceklerini belirtmişlerdir. Sınavdan yeterli puanı almalarına (4/100) bağlı olarak, bir öğrenci Avrasya üniversitesi İngiliz Dili Edebiyatı, bir öğrenci Bahçeşehir üniversitesi Tıp Fakültesini, başka bir öğrenci aynı üniversitesinin Yazılım Mühendisliğini, henüz üniversite kararını vermeyen bir öğrenci ise Havacılık Yönetimini tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Üniversite eğitiminin kalitesine (3/100) önem veren öğrencilerden biri

Sabancı üniversitesi Tıp Fakültesi, diğeri Bahçeşehir üniversitesi Uluslararası İlişkiler, yine henüz üniversiteye karar vermemiş bir öğrenci de Makine Mühendisliği programlarına seçimlerinde yer vereceklerini ifade etmişlerdir. Üniversite eğitimini imkanları açısından geniş olan büyükşehirde (2/100) almak isteyen bir öğrenci Hasan Kalyoncu üniversitesi Hukuk Fakültesini, bir öğrenci ise Aydın üniversitesi Genetik Mühendisliğini tercih edeceğini belirtmiştir. Tıp fakültesini kazanabildikleri (2/100) takdirde özel üniversiteyi tercih edeceklerini belirten öğrencilerden biri Aydın üniversitesini seçeceğini belirtirken diğeri öğrenci ise henüz hangi üniversitede okumak istediğine karar vermediğini ifade etmiştir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; sınavdan çok yüksek puan alırsa Koç üniversitesi Tıp Fakültesine, tanıdık sağlamak için Aydın üniversitesi Psikoloji programına, lüks eğitim olanaklarına sahip olması nedeniyle Sabancı üniversitesi Resim öğretmenliğine, mezun olduktan sonra açıkta kalmamak için Bilkent üniversitesi Mimarlık programına seçimlerinde yer vereceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Üniversite sınavında alacağım puan bu okullardan birini burslu kazanmaya yeterse eğer kesinlikle tercih etmeyi düşünüyorum”

“Burslu kazanırsam eğer tercih edeceğim, diğeri türlü çok fazla masraflı gelir aileme. Hem okulun parasını ödeyecek hem de benim harçlığımı verecek kadar imkanlarımız müsait değil.”

“Bahçeşehir Üniversitesini çok beğeniyorum. Hem yerleşim yeri olarak güzel hem de takip ettiğim kadarıyla başarılarıyla ön planda olan bir kurum. Eğitim kalitesiyle kendini kanıtlamış böyle bir üniversiteden mezun olmak isterim.”

“Sınavdan çok yüksek bir puan alabilirsem eğer özel üniversitelerin Tıp programını tercih edeceğim. Çünkü bu okullar içerisinden duyduğum ve kazanan arkadaşlarımdan öğrendiğim kadarıyla çok iyi düzeyde tıp eğitimi verenler var.”

“Şimdilik henüz sınava girmediğim için bu konuda kesin bir kararım yok. Ancak sınavdan sonra alacağım puana ve başarı sıralamasına göre değerlendireceğim durumumu bana uygun bir özel üniversite yazacağım.”

“Üniversite denilen yer ortamıyla, imkanlarıyla lüks şartlara sahip olmalı. Böyle bir üniversitede eğitim almak beni çok mutlu eder. Büyük ihtimalle bu yüzden özeller tercihlerimde olacak.”

“Üniversiteyi bitirdikten sonra işsiz kalmak, açıkta dolaşmak istemiyorum. Bilkent mimarlık bitirenler duyduklarım eğer doğruysa açıkta kalmıyor hemen iş buluyorlarmış. Bu yüzden ben de orayı tercih edeceğim.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programları seçimleri sırasında öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarına ilişkin bulgular Tablo 5.10'da verilmiştir.

Tablo 5.10. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programları seçimleri sırasında öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarına ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Öğretmenliği tercih etmeme nedenleri	Öğrencilerle uğraşma	10
	Anlatma becerisi	9
	Sabırsız olma	6

Tablo 5.10'un (devamı)

	Mesleki zorluk	5
	İlgi alanı	4
	Kişilik özellikleri	3
	Atanma zorluğu	3
	Çocukları sevmeme	2
	Saygınlık	2
	Mesleki özellikler	2
	Arkadaş davranışları	2
	Kol dövmesi	1
	Aile baskısı	1
	Baba mesleği	1
	Maaş miktarı	1
	Kendini geliştirme	1
	Dinleme becerisi	1
Öğretmenliği tercih etme nedenleri	Öğretmeyi sevme	12
	Çocukları sevme	7
	İnsan yetiştirme	3
	Hedefe ulaşamama	3
	Sporu sevdirmeme	3
	İş imkanları	3
	Mesleki koşullar	2
	Öğrenciyle iletişim	2
	Dinlemeyi sevme	2
	Eğitim sistemi	2
	Yardım etme	2
	Vicdanlı olma	1
	Çocukluk hayali	1
	Hiçbir şey olamama	1
	Düzenli kazanç	1
	Sabırlı olma	1

Öğretmenliği tercih etmeme nedenleri: Tablo 5.10'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin yarısından fazlası (54/100) yükseköğretim programı seçimlerinde öğretmenlik mesleğini tercih etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin öğretmenlik mesleğini tercih etmeme nedenlerinin başını öğrencilerle uğraşmanın, onlara davranış kazandırmaya çalışmanın çok zor ve emek isteyen bir eylem olması (10/100) oluştururken bunu anlatma becerilerini zayıf bulan ve aynı konuları her sınıfta tekrar anlatmanın da çok zor olduğunu belirten öğrenciler (9/100) takip etmektedir. Öğrenciler; öğretmenlik mesleğinin sürekli sabır ve hoşgörü isteyen bir meslek olduğunu ancak kendi kişiliklerinin sabırsız ve tahammülsüz olduğunu (6/100), sürekli eğitim-öğretimle uğraşmanın, sorumluluklarının fazla olmasının mesleği zorlayıcı ve yapılamaz hale dönüştürdüğünü (5/100), ilgi duydukları meslekler içerisinde öğretmenliğin yer olmadığını (4/100), sinirli, agresif kişilik özelliklerinin bu mesleği icra etmeye uygun olmadığını (3/100), öğretmenlerin atanmalarının çok zor olduğunu ve atanmak için bekleyen öğretmen adaylarından biri olmak istemediklerini (3/100), çocuklarla birlikte vakit geçirmekten, paylaşımlarda bulunmaktan zevk almadıklarını (2/100), öğretmenlik mesleğinin toplumdaki eski saygınlığını değerini ve artık yitirdiğini (2/100), öğretmenlik mesleğinin sakin ve stabil

özelliklerinin çekici gelmediğini (2/100), okulda, arkadaşlarının öğretmenlerine karşı saygısız davranışlarına kendilerinin de öğretmen olup maruz kalmak istemediklerini (2/100) belirterek, öğretmenlik programlarını tercih etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; kollarında dövme bulduğu için memur olmayacağını, ailesinin öğretmen olması yönünde baskısı olduğu için bu mesleği istemediğini, babasının öğretmen olması nedeniyle bu mesleğin çok zor olduğunu öğrendiğini, öğretmenlerin maaşının az olduğunu ve bu parayla geçinemeyeceğini, öğretmenlik mesleğini seçtiği takdirde kendini geliştiremeyeceğini ve insanları dinlemeyi sevmediğini belirterek tercihlerinde öğretmenliğe yer vermeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Öğrencilerle uğraşmayı sevmiyorum, kendi sınıfıma bakıyorum da içimden öğretmenlerimize Allah yardım etsin diyorum. Çünkü yaklaşık otuz kişinin her birinden, her kafadan ayrı bir ses çıkıyor.”

“Anlatma becerilerim çok zayıf. Eğer öğretmen olursanız aynı konuları her yıl benzer sınıflarda anlatmak gerekiyor. Birilerine bir şeyler anlatmak, her sınıfta aynı şeyleri tekrarlamak çok zor olsa gerek. Ben bunu yapamam.”

“Gelişen dünyada bu mesleğin artık değerini, saygınlığını yitirdiğini düşünüyorum. Sınıfta öğretmene öğrenciler kendi arkadaşımı gibi her lafı söyleyebiliyor. Toplumun saygı duymadığı bir mesleği yapmak isteyeceğimi sanmıyorum. Öğretmenle öğrenci arasındaki bağlar toplum ve sosyal medya nedeniyle koptu.”

“Öğretmenlik perişanlık. Gecelerini gündüze katıyorlar bizim için ama bizim umurumuzda değil. Dayımda öğretmen hayatı perişan, yüzüne küfreden mi ararsınız ne ararsanız var.”

“Benim babam öğretmen ve öğrencilerini sevmiyor. Eve gelince çok sinirli oluyor ben de onun gibi olmak istemem.”

“Şu an öğretmenlerin öğrenci karşısında saygınlığı yok. Bu da ülkemizin eğitim politikalarından kaynaklanıyor. Türkiye’de en alttaki kişiyi de en üst makamdakini de öğretmen yetiştiriyor ama değeri bilinmiyor.”

“Öğretmenlik mesleği bana göre çok tek düze. Her gün aynı şeyleri yapıyor, aynı yere gidiyor ve aynı davranıyorsunuz. Benim meslek hayalimde bu yok. Ben daha hareketli, aktif çalışabileceğim meslekler tercih edeceğim.”

Öğretmenliği tercih etme nedenleri: Araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin yarısına yakını (46/100) ise öğretmenlik programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vereceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin, öğretmenlik mesleğini tercih etme nedenlerinin en fazlasını öğrencilere bir şeyler öğretmekten mutlu olma duygusu oluştururken (12/100), bunu çocukları sevme, onlarla birlikte vakit geçirmekten hoşlanma duygusu (7/100) takip etmektedir. Öğrenciler; insan yetiştirmenin, onu aydınlatabilmenin çok kutsal olduğunu (3/100), hedeflerinde olan yükseköğretim programını kazanamadıkları takdirde tercihlerinde öğretmenlik programlarına da yer vereceklerini (3/100), Beden Eğitimi öğretmeni olup, öğrencilere sporu, spor yapmayı sevdirmek istediklerini (3/100), öğretmenlik programlarından herhangi birini okudukları takdirde işsiz kalmayacaklarını (3/100), öğretmenlik mesleğinin koşullarının ve üç ay boyunca tatilinin kendilerine cazip geldiğini (2/100), öğrencilerle bir arada olmanın özellikle lise öğrencileriyle iletişim kurmanın eğlenceli olacağını (2/100), insanların acılarını, dertlerini dinlemekten hoşlandıklarını ve

öğretmen olunca bol miktarda öğrencilerini dinleme imkanı bulabileceklerini (2/100), ülkemizde eğitim sisteminin gidişatının iyileşmesine katkı sağlamak istediklerini (2/100), insanlara yardım etmeyi sevdiklerini ve öğretmenlik mesleğinin öğrencilere her konuda yardımcı olmak için fırsatlar oluşturabileceğini (2/100) belirterek yükseköğretim programı seçimlerinde öğretmenlik programlarını tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise; vicdanlı bir insan olmasının öğretmenlik mesleğiyle örtüştüğünü, çocukluğundan beri öğretmen olmayı hayal ettiğini, eğer hiçbir şey olamazsa öğretmen olma düşüncesinde olduğunu, her ay düzenli bir kazanca sahip olmak istediğini ve kendini sabırlı bulduğunu belirterek, yükseköğretim programı seçimlerinde öğretmenlik programlarını tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Ülkemizde eğitim iyi verilmiyor, eğer iyi verilseydi her gün haberlerde şiddet, taciz olayları olmazdı. Ben öğretmen olup iyi gidişata katkı sağlamak istiyorum.”

“Ben öğretmeyi, anlatmayı seviyorum. Şu an ki öğretmenlerimiz akıllı tahtadan bize motor parçalarını gösteriyorlar. Aslında bizim o motor parçalarını dokunarak, söküp-takarak öğrenmemiz lazım. Ben öğretmen olursam böyle yapmayacağım, öğrencilerime hem pratik hem teorik bilgi vereceğim.”

“Öğrencilerle içli dışlı olmak, onlarla iletişim kurmak hoşuma gidiyor. Öğretmenlerimle sohbet etmeyi çok seviyorum. Ben de lise de öğretmen olmak istiyorum çünkü daha da eğlenceli olur, lise kafası başka.”

“Aynen toplumda söylendiği gibi düşünüyorum bu konuda. Eğer tıp, mühendislik gibi bölümleri yazmaya puanım yetmezse yani hiçbir şey olamazsam öğretmen olmayı düşünüyorum.”

“Bizi anlayan öğretmen çok az, bu durumdan rahatsızım, bir öğrenciyi yerin dibine sokmak değil, karşıma alıp dertleşmek isterim.”

“Beden Eğitimi öğretmeni olmak istiyorum. Çünkü günümüzde çocuklar pek sportif faaliyetlere katılmıyor. Bu nedenle çocuklara spor yaptırmak, onlara sporun her dalını sevdirmek istiyorum.”

Öğretmen olmak çocukluk hayalim diyebilirim. Bu hayalimi gerçekleştirmek için elimden geleni yapacağım. Sınava iyi çalışıp yeterli puanı alabilirsem eğer öğretmenlik ilk tercihlerimde yer alacak.”

Farklı lise türlerinde (Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve teknik lise, Fen lisesi) öğrenim görmekte olan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim program tercihleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular Tablo 5.11’de verilmiştir.

Tablo 5.11. Farklı lise türlerinde (Anadolu lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, mesleki ve teknik lise, Fen lisesi) öğrenim görmekte olan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim program tercihleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular

Okul Türü	Program Tercihi	Frekans
Anadolu Lisesi	İngilizce öğretmenliği	9
	Tıp Fakültesi	5
	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	5

Tablo 5.11'in (devamı)

	Hukuk Fakültesi	4
	Makine Mühendisliği	3
	Diş Hekimliği	3
	Mimarlık	2
	Polis Meslek Yüksekokulu	2
	Milli Savunma Üniversitesi	2
	Beslenme ve Diyetetik	1
	Sınıf Öğretmenliği	1
	Hemşirelik	1
	Yazılım Mühendisliği	1
	Psikoloji	1
Mesleki ve Teknik Lise	Beden Eğitimi Öğretmenliği	8
	Turizm ve Otelcilik	4
	Hukuk Fakültesi	4
	Polis Meslek Yüksekokulu	3
	Makine Mühendisliği	2
	İnşaat Mühendisliği	2
	Otomotiv Öğretmenliği	1
	Adalet Meslek Yüksekokulu	1
	Pazarlama	1
	Sınıf Öğretmenliği	1
	Müzik Öğretmenliği	1
	Milli Savunma Üniversitesi	1
	Tercih Belirtmeyen	1
İmam-Hatip Lisesi	İlahiyat Fakültesi	4
	Hukuk Fakültesi	3
	Milli Savunma Üniversitesi	2
	Diş Hekimliği	1
	Polis Meslek Yüksekokulu	1
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	1
	İktisat	1
	Hemşirelik	1
	Özel Eğitim Öğretmenliği	1
	Resim Öğretmenliği	1
	Türkçe Öğretmenliği	1
	Tercih Belirtmeyen	3
Fen Lisesi	Tıp Fakültesi	4
	Bilgisayar Mühendisliği	2
	Makine Mühendisliği	2
	Uzay ve Havacılık Mühendisliği	1
	Genetik Mühendisliği	1

Tablo 5.11'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinden Anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin çoğu yükseköğretim programı seçimlerinde İngilizce öğretmenliğine yer vereceklerini (9/40) belirtmişlerdir. Bunu; Tıp Fakültesi (5/40), Elektrik-Elektronik Mühendisliği (5/40), Hukuk Fakültesi (4/40), Makine Mühendisliği (3/40), Diş Hekimliği (3/40), Mimarlık (2/40), Polis Meslek

Yüksekokulu (2/40) ve Milli Savunma Üniversitesi (2/40) programları takip etmiştir. Öğrencilerden bir kısmı ise yükseköğretim programı tercihlerinde Beslenme ve Diyetetik, Sınıf Öğretmenliği, Hemşirelik, Yazılım Mühendisliği ve Psikoloji programlarına yer vereceklerini belirtmişlerdir. Mesleki ve Teknik liselerde öğrenimlerine devam etmekte olan öğrencilerin çoğu yükseköğretim programı tercihlerinde Beden Eğitimi Öğretmenliğini tercih edeceklerini (8/30) belirtmişlerdir. Bunu; Turizm ve Otelcilik (4/30), Hukuk Fakültesi (4/30), Polis Meslek Yüksekokulu (3/30), Makine Mühendisliği (2/30) ve İnşaat Mühendisliği (2/30) programları takip etmiştir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise yükseköğretim programı tercihlerinde Otomotiv Öğretmenliği, Adalet Meslek Yüksekokulu, Pazarlama, Sınıf Öğretmenliği, Müzik Öğretmenliği ve Milli Savunma Üniversitesinin programlarına yer vereceklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerden yalnızca biri ise yükseköğretim programı tercihini belirtmemiştir. İmam-Hatip Liselerinde öğrenimlerine devam etmekte olan öğrencilerin çoğu yükseköğretim programı tercihlerinde İlahiyat Fakültesine yer vereceklerini (4/20) belirtmişlerdir. Bunu; Hukuk Fakültesi (3/20) ve Milli Savunma Üniversitesi (2/20) takip etmiştir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise yükseköğretim programı tercihlerinde Dış Hekimliği, Polis Meslek Yüksekokulu, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, İktisat, Hemşirelik, Özel Eğitim Öğretmenliği, Resim Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği programlarına yer vereceklerini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazıları (3/20) ise yükseköğretim programı tercihlerini belirtmemişlerdir. Fen liselerinde öğrenimlerine devam etmekte olan öğrencilerin çoğu (4/10) yükseköğretim programı seçimlerinde Tıp Fakültesini tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Bunu; Bilgisayar Mühendisliği (2/10) ve Makine Mühendisliği (2/10) programları takip etmiştir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise yükseköğretim programı tercihlerinde Uzay ve Havacılık Mühendisliği ve Genetik Mühendisliği programlarına yer vereceklerini belirtmişlerdir.

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumlu düşüncelerine ilişkin bulgular Tablo 5.12’de verilmiştir.

Tablo 5.12. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumlu düşüncelerine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Olumlu düşünceler	Temel Yeterlik Testi zamanı	24
	Yeni sistem	15
	Soru sayısı	12
	Sınav aralıkları	10
	Sınav süresi	9
	Kolaylık öngörüsü	8
	180 barajı	7
	Sınav ücreti	3
	Puanın geçerlik süresi	3
	Puan türleri	2
	Katsayı eşitliği	2
	Yaş sınırı	2
	Genel kültür sağlama	1
	Devlete vefa borcu	1
	Örnek soruların yayınlanması	1

Olumlu düşünceler: Tablo 5.12’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumlu düşüncelerinin en çoğunu (24/100) önceki sistemde Mart ayı içerisinde yapılan ilk sınavın yeni sınav sisteminde Haziran ayına alınmış olması oluştururken, bunu öğrencilerin bu yıl yeni bir sınav sisteminin uygulanacak olması nedeniyle sisteme dair olumlu kanaatlerinin var olması (15/100) takip etmektedir. Yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olarak öğrenciler; soru sayılarının hem Sosyal alanında hem de Fen alanında azaltılmasının doğru bir karar olduğunu (12/100), sınavın birer gün arayla yapılacak olmasının öğrenci psikolojisini rahatlatacak bir uygulama olacağını (10/100), sınavın ikinci aşamasındaki sürenin uzatılmasının doğru cevap verme olasılıklarını yükseltebileceğini (9/100), bu yıl itibarıyla ilk kez uygulanacak bir sınav olmasının kolaylık öngörüsü oluşturduğunu (8/100), 180 barajını geçenlere ön lisans tercih hakkı verilmesini tercih döneminde değerlendirebileceklerini (7/100), sınava başvuru ücretini makul, ödenebilir bulduklarını (3/100), sınavın ilk aşamasında alacakları puanı iki yıl kullanma hakkını, iyi bir puan aldıkları takdirde değerlendirebileceklerini (3/100), puan türlerinin on sekizden dört puan türüne indirilmesinin tercih aşamasında kafalarının karışmasını önleyeceğini (2/100), tüm sorularda katsayıların eşit olmasının herkesin kendi alanına yönelmesini sağlayacağını (2/100) ve her yaşta her meslek grubundan insanlara istedikleri zaman sınava girme hakkının verilmesinin çok demokratik bir uygulama olduğunu (2/100) görüşlerinde belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise sınav sisteminin olumlu yönleriyle ilgili olarak; sınava yönelik ders çalışmanın kendisine genel kültür kazandırdığını, öğrencilerin sınavlarda başarılı olmasının kendilerine uzun yıllar boyunca emek harcayan devlete karşı vefanın bir gereği olduğu ve örnek soruların önceden yayınlanmasının faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Sınavın bu yıl Haziran ayına alınması çok iyi oldu. Çalışacak epeyce bir zaman sağladı. Mart ayından sonra herkes çalışmayı bırakırdı, şimdi herkesin bir ümidi var. Düşük puan alırsam bir sonraki seneye yeniden hazırlanırım olasılığını da böylelikle ortadan kaldırdı.”

“Sınav sisteminde soru sayılarından, puan türlerine hatta sınav tarihine varıncaya kadar birçok değişiklik yapıldı. Lise son sınıf öğrencileri olarak ilk kez uygulanacak olan bu sınavın kolay sorulardan oluşacağını tahmin ediyoruz.”

“Bu yıl sınavın ilk aşamasında 160 olan soru sayısı 120’ye düşürüldü. Soru sayılarının bu kadar azaltılması zamanı kullanma açısından bence çok avantaj sağlayacak. Zamanımız öbür türlü yetmezdi.”

“Eğer istersek ilk sınavdan alacağımız puanı gelecek yıl kullanabilecektik. Bu çok doğru bir uygulama olmuş, çünkü konularım azalır ve sadece ikinci aşamaya çalışmış olurum.”

“Eski sınav sisteminde çok fazla puan türü vardı. Hangi bölüm, hangi testi çözerek, hangi puan türüyle tercih edilebiliyor gibi konularda kafamızı karışıyordu. Bildiğim kadarıyla şimdi dört tane puan türü olacakmış.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumsuz düşüncelerine ilişkin tema, kodlar ve frekanslar Tablo 5.13’te verilmiştir.

Tablo 5.13. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumsuz düşüncelerine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Olumsuz düşünceler	Değişikliklerin sıklığı	20
	Sistemin olumsuzluğu	18
	Soru sayıları	12
	Oturum aralıkları	10
	Yeni uygulama	7
	Matematik sorusu	6
	Temel Yeterlik Testi zamanı	5
	Konu fazlalığı	5
	Sınav süresi	4
	Çalışma süresi	3
	Sınav alternatifleri	3
	Uygulamada plansızlık	2
	Sistemin eşitsizliği	2
	Sınav yeri	1
	Yabancı dil soruları	1
Ek puan	1	

Olumsuz düşünceler: Tablo 5.13'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumsuz düşüncelerinin en çoğunu (20/100) sınav sisteminin yıl içerisinde çok sık bir şekilde değiştirilmesi oluşturmakta iken bunu sınav sisteminin kendisinin yanlış bir uygulama olduğunu ifade eden öğrenciler (18/100) takip etmektedir. Öğrenciler tarih, coğrafya ve fen grubu derslerinde soru sayılarının azaltılmış olmasını doğru bulmadıklarını (12/100), sınav oturumlarının arka arkaya yapılacak olmasının heyecan düzeylerini arttırabileceğini ve öğrencinin psikolojisini olumsuz yönde etkileyebileceğini (10/100), ilk kez uygulanacak olmasının sorularda ve puanlarda belirsizlik oluşturabileceğini (7/100), sözel ya da dil alanından da olsa her öğrencinin matematik sorusu cevaplamak zorunda olmasının doğru olmadığını (6/100), Temel Yeterlik Testi zamanının ertelenmesinin hem gevşekliğe hem de sürekli aynı konuları çalışmaya yol açtığını (5/100), konuların soru sayılarına göre çok fazla olduğunu (5/100), sınavın ilk aşamasındaki sürenin yetersiz olduğunu (4/100), sınav sisteminin sürekli çalışma gerektiren bir duruma yol açtığını (3/100), sınav sisteminin alternatifsiz bir uygulama olmadığını ve bunun yerine mülakatlar yapılabileceğini (3/100), bu yıl yapılacak olan sınavın oldukça plansız bir şekilde hazırlanıp kendilerine sunulduğunu (2/100) ve Meslek liseleri ile Fen liseleri öğrencilerinin aynı sınava tabi tutulmasının eşit bir uygulamadığını görüşlerinde ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise sınav sisteminin olumsuz yönleriyle ilgili olarak; kendi okulundan farklı bir okulda sınava girmenin doğru olmadığını, yabancı dil sorularının herkese ortak sorulması gerektiğini ve meslek liselerine ek puanın kaldırılmasının yanlış olduğunu görüşlerinde belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir.

“Sürekli sınav sistemini bize sormadan değiştiriyorlar, özellikle de bu yıl iki üç kere değiştirdiler. Dönem içinde değişmesi tam da biz ders çalışmaya başlamışken moralimizi bozuyor.”

“Soru sayıları çok az. Sosyal ve fen derslerinde çok az soru soracaklarmış. Ancak bizi sorumlu tuttukları konu sayısı çok fazla. Bir sürü konu çalışıyoruz sadece beş tane soru soruyorlar.”

“Fen lisesindeki öğrenciler Fizik, Kimya dersini her yıl görüyorlar. Biz meslek lisesi öğrencileri ise bu dersleri onlar gibi görmüyoruz. Ama onlarla aynı sınava giriyoruz. Bu haksızlık bizim için. Meslek liselerinin sınavı ayrı olmalı.”

“Hukuk okumak istiyorum ancak Matematik cevaplamak zorundayım. Bu alanda yetenekli olduğumu düşünüyorum ama Matematik sorusu çözemiyorum.”

“Temel Yeterlik Testinin tarihini Mart ayından yaza aldılar ve bu bizim için hiç de hoş olmadı. Sürekli her iki sınavın derslerini aynı anda çalışmak zorunda kalıyoruz.”

“Meslek liselerine ek puan uygulamasının yeniden getirilmesini istiyoruz. Biz burada o alanlarla ilgili dersler görürken, sınavda hiç bu dersleri görmeyen öğrencilerle puan açısından aynı potaya koyuluyoruz.”

“Bulduğum okulda sınava girmeliyim, neden başka bir okula gönderiliyorum ki. Kendi okulumda daha başarılı olurum.”

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili önerilerine ilişkin bulgular Tablo 5.14’te verilmiştir.

Tablo 5.14. On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili önerilerine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	Frekans
Sistemle ilgili öneriler	Yetenek ölçütü	20
	Soru sayıları	14
	Temel Yeterlik Testi süresi	8
	Eski sisteme dönüş	7
	Oturum zamanları	6
	Konuların azaltılması	6
	Planlı değişim	4
	Meslek liseleri	3
	Paragraf uzunluğu	2
	Yabancı dil	2
	Giriş koşulları	2
	Ek puan	2
	Otoriteye bırakma	1
	Ortalama alınması	1
	Açık uçlu soru	1
	Mülakat sistemi	1
	Puan hesaplamaları	1
Sınav sistemi önerisi bulunmama		19

Sistemle ilgili öneriler: Tablo 5.14’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili önerilerinin en çoğunu (20/100) sınav sisteminin öğrencilerin ilgi, yetenek ve becerilerini ölçecek şekilde planlanması ve uygulanması oluşturmaktadır. Öğrenciler

yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olarak; özellikle ilk sınavdaki (TYT) soru sayılarının bazı derslerde beş soru gibi çok az miktarda olduğunu ve artırılması gerektiğini (14/100), TYT süresi olan 135 dakikanın soruları yetiştirmekte kendilerini zorlayacağını bu nedenle sürenin uzatılmasının olumlu olacağını (8/100), sınav sisteminin bundan önceki YGS-LYS formatına yeniden dönüştürülmesi gerektiğini, çünkü soru sayılarının ve puan türlerinin daha fazla olmasının avantaj oluşturacağını (7/100), sınav oturumlarının birer gün arayla olmasının yorgunluk, stres ve kaygı düzeylerini arttıracığını bu sebeple oturumların daha uzun aralıklarla planlanması gerektiğini (6/100), soru sayılarına nazaran özellikle tarih, coğrafya, fen grubu derslerinde konuların çok fazla olduğunu ve tıpkı soru sayılarında olduğu gibi konularında azaltılması gerektiğini (6/100), sınav sisteminde yapılacak değişimlerin yıllara yayılacak şekilde her aşamasının planlanması gerektiğini (4/100), meslek liselerinde ve fen liselerinde eğitim gören öğrenciler için sınav içeriğinin eğitimin türüne göre hazırlanması gerektiğini; çünkü meslek liselerinde eğitim gören öğrencilerin okul hayatında sınırlı gördükleri fizik, matematik gibi derslerden soru çözmekte çok zorlandıklarını (3/100), Türkçe’de bazen bir sayfa olabilen paragrafları okuyup unuttuklarını ve yeniden başa dönmek zorunda kaldıklarını, bu nedenle paragrafların kısaltılmasının olumlu olacağını (2/100), yabancı dil sorularının sınavda herkesin cevaplaması gereken zorunlu sorular arasında yer alması gerektiğini (2/100), sınava giriş için güvenlik kapsamında yer alan bozuk para bulundurmama gibi bazı insani ihtiyaçlarla ilgili tedbirlerin kaldırılması gerektiğini (2/100) ve meslek liselerine ek puan uygulamasının yeniden yürürlüğe koyulması gerektiğini (2/100) önerilerinde belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden bir kısmı ise yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olarak; yaşamındaki otorite kaynaklarının kendisiyle ilgili vereceği her kararı doğru bulduğunu, her iki sınavın ortalamasının alınıp tercihlerin bu puana göre yapılması gerektiğini, açık uçlu sorulara sınavlarda bir daha yer verilmemesi gerektiğini, öğrencilerin yükseköğretim programlarına sınav yerine mülakat yapılarak alınması gerektiğini, sınavda dört yanlışın bir doğruyu götürmesi kuralının artık kaldırılması gerektiğini önerilerinde belirtmişlerdir.

“Öğrencilerin kişisel özelliklerini ilkokuldan itibaren ortaya çıkaracak bir sistem oluşturulursa eğer öğrenciler lisenin sonunda da ona göre tercih yapardı.”

“Osmanlıda mektebin kapısına burada hiçbir balık uçmaya hiçbir kuş da yüzmeye zorlanmaz yazarmış ama beni bölümümden dolayı sözele yolladılar. Avrupa’da ki gibi çocuklar ilgi alanına göre yönlendirilmeli.”

“Sınavda sorumlu tutulduğumuz konular her sınıf düzeyinden var. Konular azaltılmalı hem 12. Sınıf dersleri hem sınav konuları çok zor çalışması.”

“Bu kadar önemli bir konuyla ilgili değişiklikler bir gecede yapılmamalı, bunu yapanlar zeki insanlar daha uzun süre kafa yormalılar.”

“Sınav kapısına öğrenci geldiğinde çok detaylı aramalar yapıldığını duyuyorum. Bence çok saçma, giriş koşulları değişmeli, bozuk parayla niye sınava girilmesin.”

“Üniversitelere öğrenciler sınavla seçilmemeli. Bunu yerine mülakat yapılarak öğrenciler seçilmeli.”

“Sınavlarda dört yanlışın bir doğruyu götürme kuralının artık değişmesini istiyorum. Netlerimiz daha doğru hesaplanır.”

Sınav sistemi önerisi bulunmama: Araştırmaya katılan öğrencilerin bazıları (19/100) ise sınav sistemiyle ilgili herhangi bir öneride bulunmamışlardır. Öneride bulunmayan bu öğrencilerden bazılarının düşünceleri şunlardır:

“Yeni bir sistem ve ilk defa biz bu sınava gireceğiz. Bu nedenle sonuçlarını görmeden bir öneride bulunmak istemiyorum.”

“Ancak sınavdan sonra nelerin doğru, nelerin yanlış olduğuyla ilgili bir kanaatim oluşabilir.”

“Sınavla ilgili herhangi bir önerim yok, nasıl olsa bize sormadan değiştiriliyor. Önerim olsa da beni dikkate almayacaklarını düşünüyorum.”

“Benim için sınavın nasıl olduğunun bir önemi yok öneride bulunmak hayatımdaki amaçlarımı değiştirmez. Ben sınav nasıl olursa olsun bir üniversite kazanıp okuyacağım.”

“İleride sınav hazırlama konusunda yetkin bir göreve sahip olursam eğer, işte o zaman asıl öneri ve uygulamalarda bulunma fırsatı yakalamış olurum. Bu nedenle şimdilik bir anlam ifade etmiyor benim düşüncelerim, öneride bulunmak anlamsız geliyor sanki.”

“Kendimi böyle konularda karar verecek kadar yeterli tecrübeye sahip görmüyorum. Yaşla beraber tecrübelerim de artarsa, üniversite de mesela. O zaman bazı önerilerde bulunabilirim.”

6. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlara, tartışmalara ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörleri ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarını incelemeye yönelik yürütülen bu araştırmada elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- On ikinci sınıf öğrencilerinin kişisel özelliklerinin, yetenek ve ilgilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde ailelerinin etkisinin az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarının etkili olma ihtimalinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayacağı iş ve maddi kazancın etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim vb. olanaklarının etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde, yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitenin bulunduğu şehrin etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde özel üniversitelerin programlarına yer verme ihtimallerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde öğretmenlik programlarına yer verme ihtimallerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır,
- On ikinci sınıf öğrencilerinden Anadolu liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin yükseköğretim program seçimlerinde, başta İngilizce Öğretmenliği, Tıp fakültesi ve Elektrik -Elektronik Mühendisliği programları olmak üzere çeşitli programları tercih edecekleri; Mesleki ve Teknik liselerde öğrenimlerine devam eden öğrencilerin yükseköğretim program seçimlerinde, başta Beden Eğitimi Öğretmenliği, Turizm ve Otelcilik, Hukuk Fakültesi olmak üzere çeşitli programları tercih edecekleri; İmam-Hatip liselerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin yükseköğretim program seçimlerinde başta İlahiyat fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Milli Savunma Üniversitesi olmak üzere çeşitli programları tercih edecekleri; Fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin ise yükseköğretim program seçimlerinde başta Tıp Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği ve Makine Mühendisliği olmak üzere çeşitli programları tercih edebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

On ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemine yönelik olumlu düşüncelerinden en fazla öne çıkan görüşün, yeni sistemde sınavın ilk aşamasının Mart ayından Haziran ayına alınmasının olduğu, sınav sisteminin sık aralıklarla değişmesinin ise olumsuz düşünceler arasında öne çıktığı görülmektedir. Yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemine yönelik en fazla öneri ise, sınav sisteminin öğrencilerin ilgi, yetenek ve kabiliyetlerini ölçecek şekilde planlanması ve uygulanması üzerine olduğu sonucuna varılmıştır.

6.2. Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre on ikinci sınıf öğrencilerinin tamamına yakınının yükseköğretim programı seçimlerinde kişisel özelliklerinin, yetenek ve ilgilerinin etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin üzerinde en çok yoğunlaştıkları düşünce, kendi kişilik özelliklerinden biri olarak gördükleri adalet duygusuyla Hukuk programı, ilgi ve kabiliyetleri nedeniyle Yabancı Dil ve Beden Eğitimi programları olmuştur. Bunları, yine kişilik özellikleri, ilgi ve kabiliyetlerle bağlantılı olarak tercih edilmek istenen diğer programlar takip etmektedir. Aytekin (2005) meslek seçimini etkileyen faktörlerle ilgili olarak yaptığı çalışmasında, meslek seçiminde en belirleyici faktörün ilgi ve yeteneklere uygunluk olduğu sonucuna ulaşmıştır. Berdan (2008) gerçekleştirdiği çalışmasında, öğrencilerin yetenekleriyle alakalı alanlarda okumalarının ne kadar önemli olduğunun anlaşıldığını ve bununla beraber mesleki rehberlik kavramının ortaya çıktığını ancak öğretmen ve öğrencilerin yeteneklerinin hala ortak bir payda da buluşamadıklarının sonucuna ulaşmıştır. Kaya (1988) tarafından yapılan araştırmada ise meslek seçiminde ilgi ve yeteneklere uygunluğun %68.8 oranında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Borchert (2002) lise öğrencilerinin kariyer seçimini etkileyen faktörlerle ilgili çalışmasında, kişiliğin kariyer seçimini etkileyen üç faktörden biri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çınar (2011) lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi kararında benlik algısının önemiyle ilgili araştırması için gerçekleştirdiği psikodrama çalışmasında, öğrencilerin en beğendikleri oyunun başında, kendileriyle ilgili “kişisel özellik”ler listesinin neresinde durdukları ile ilgili olan oyunun olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çurğatay'ın (2010) yaptığı çalışmada ise, örneklem grubundaki öğrencilerin meslek seçiminde, belirleyici faktör olarak en fazla oranda ilgi ve yeteneklere uygunluğun etkili olduğu gözlenmiştir. Her bireyin birbirinden farklı kişilik özellikleri, ilgileri ve yetenekleri mevcut olduğundan, eğitim süreci bu farklılıkları ortaya çıkarabilecek çalışmalar planlanmalı ve kaliteli bir biçimde yürütülmelidir. Aksi takdirde tüm öğrencilerin yalnızca birkaç alanın potasında değerlendirildiği ve üniversite tercihiyle yanlış seçime dönüşen durumlarla karşılaşılabilir. Yetenek temelli bir eğitim sistemi öğrencinin ilgi duyduğu alanlarda yaratıcılığını destekleyerek, ilerideki meslek hayatında profesyonelliğine ve üretkenliğine katkı sunabilecektir. Burada öğretmenlere öğrencilerini doğru tanıma ve yönlendirmede çok önemli görevler düşmektedir. Bu anlamda, bir öğrencinin bazen çizdiği resim, bazen kaleme aldığı birkaç satırlık yazı ya da kendisinin yaptığı bir oyuncak dahi üzerinde durulacak ipuçları olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada öğrencilerin daha az değindikleri kodlar arasında ise, öğrencinin kendisiyle ilgili olumsuz düşüncesi, gelecekte iş bulma kaygısı vb. bulunmaktadır. Bazı öğrencilerin, kendini tanımak için yeterli düzeyde aile, eğitim ve çevre desteği almamış olması, yine sahip oldukları çevre ve yaşam koşullarının standartları, öğrencilerin yeteneklerini, ilgilerini ve kişilik özelliklerini yükseköğretim programı seçimlerinde göz önünde bulundurmama nedenleri arasında yer alabilir. Bir başka açıdan bakıldığında, bazı

öğrencilerde üniversite eğitiminin bireyin yaşamında meslek edinme, eş seçme, çevre sağlama gibi birçok süreci de beraberinde getirecek olmasının farkındalığı sağlanmamış olabilir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun yükseköğretim programı seçimlerinde ailelerinin etkisinin olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin çoğu, ailelerinin kendilerine yükseköğretim programı seçiminde destek olacağını ve kararlarını etkilemeyecek, verecekleri karara saygı duyacaklarını düşünmektedirler. Bu durum toplumumuzda, geçmiş yıllara göre, çocuğun ve gencin aile içerisindeki durumunun gelişerek, artık bireyin kendini gerçekleştirme fırsatları tanındığı bir aile yapılanmasının oluşmaya başladığının kanıtı olabilir. Ayrıca toplumumuzda yine geçmiş yıllara nazaran eğitimin öneminin her geçen gün daha da anlaşılması ve ailelerin çocuklarını eğitim kurumlarına yönlendirmesi, aileyi baskı faktörü olmaktan çıkarmış ve çocuğuna rehberlik eden konumuna getirmiş olabilir. Her iki durumda da araştırmanın bu sonucu bize aynı zamanda eğitimin tüm aileler tarafından önemsendiğini ve desteklendiğini göstermektedir. Bekleviş (2007) tarafından yapılan ve üniversiteye hazırlık kursunda bulunan öğrencilerin ailelerinin meslek seçimine bakış açısını ele alan çalışmada, ailelerin, bu araştırmanın bulgularında olduğu gibi, öğrencinin kararına saygı duydukları ve onları kararlarında desteklemekte oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Vurucu (2010) tarafından yapılan çalışmada ise, meslek lisesi öğrencilerinin yalnızca %27'sinin meslek seçimlerinde ailelerinin etkili olacağını belirttikleri görülmüştür. Dinç (2008) tarafından yapılan ve meslek seçiminde etkisi bulunan faktörlerin incelendiği çalışmada, yüksek gelir elde etme ve sorumluluk, mesleki kariyer beklentisi, bilgi ve beceri, mesleki tecrübe ve toplumsal statü beklentisinin meslek seçiminde etkili olduğu ancak aile çevresinin öğrenciler üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçiminde ailenin etkisiyle ilgili olarak, ailenin en doğrusunu bildiğine inanma, ailede babanın isteklerinin öne çıkması, ailenin tıp eğitimi yönünde baskısı gibi, ailenin etkili olacağını gösteren daha az sayıda kodlar da ortaya çıkmaktadır. Kolukısa (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, meslek seçiminde ailenin çocuklarını yetenekleri doğrultusunda yönlendirmesinin ve onlara destek vermesinin önemli olduğu sonucu ortaya koyulmuştur. Öğrencilerin yükseköğretim programı seçimlerinde, ailelerin etkisini arttırmaya neden olan etkenler arasında; günümüzde ailelerin çocuklarıyla daha fazla ilgilenmesi, onların geleceği adına kaygı seviyelerinin artması ve üniversitede okunacak programın gerçek yaşamda yerinin ve iş olanaklarının aileler tarafından oldukça önemsenen konular içerisinde yer alması bulunabilir. Çocuğunun ana sınıfı eğitiminden başlayarak liseden mezun oluncaya kadar ve hatta üniversitede okuyacağı bölümün ne olması gerektiğine varıncaya kadar bazı aileler çocuğu adına tüm kararları kendisi alabilmektedir. Buna ailelerin sosyo-kültürel yapısı, ekonomik gücü, yüksek kaygısı veya baskıcı, otoriter tavrı gibi çeşitli etkenler yol açabilmektedir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarının etkisine bakıldığında, öğrencilerin çoğunun seçimlerinde arkadaşlarından etkilenmeyecekleri görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedenleri içerisinde, öğrencilerin kararlı bir kişilik yapısına sahip olduklarını düşünmeleri, kendi yaşamlarını önemsemeleri, ilgi alanlarını dikkate almaları, arkadaşlık ilişkilerine bakış açıları gibi faktörler yer almaktadır. Öğrencilerin böyle düşünmesinde kendi yaşamlarını başkalarını dahil etmenin yanlış sonuçlar doğurabileceğine ilişkin inançlarının yanı sıra, her geçen gün daha da küreselleşen dünyanın beraberinde sosyal ilişkileri zayıflatması, günümüzde özellikle gençler arasında özgür yaşamın ve

özgürce verilen kararların popülaritesinin artmasının da etkileri olabilir. Ayrıca arkadaş kavramının öğrencide karşılığının ne olduğu, hayatında nasıl bir yerde konumlandığı ve ileriye dönük beklentileri de bu sonuçlar üzerinde birer etken olabilir. Çünkü bazen ailelerin kültürel alt yapısının çocuktaki varoluş şekli bazen de arkadaş ilişkilerinde yaşanan güven problemleri tüm hayata yönelik bu kavramdan beklenenleri asgari düzeye indirebilmektedir. Böyle durumlarda ise arkadaş kavramı anlık menfaatler için oluşturulmuş klikler haline dönüşebilmektedir. Çiftçi ve diğerleri (2011) tarafından gerçekleştirilen, üniversite ve meslek tercihlerinde etkili olan faktörlerin incelendiği çalışmada, öğrencilerin yalnızca %2.2'sinin yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşlarından etkilendikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bozgedik (2017) tarafından Temel Lise öğrencileriyle yapılan çalışmada, öğrencilerin %64'ünün lise arkadaşlarının görüşlerinin üniversite ve meslek tercihlerinde etkili olmayacağı kanaatinde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada on ikinci sınıf öğrencileri arasında, yükseköğretim programı seçimlerinde arkadaşların etkisinin olacağı yönünde daha az değinilen kodlar da bulunmaktadır. Bu etkilerden bazılarını, tercih edilecek bölümlerin iş olanaklarıyla ilgili arkadaşlarının fikirlerine güvenme, arkadaşlık ilişkilerini motive edici bulma, arkadaşların mantıklı ve zeki insanlar olarak görülmesi oluştururken; bunun yanı sıra aynı bölümde okumak isteği de arkadaş etkileri içerisinde yerini almaktadır. Kılınç (2007) tarafından yapılan çalışmada ise, üniversite tercihi arkadaşları aynı bölümde okuduğu için yapanların oranı, araştırmaya katılan öğrencilerin %2,6'sını oluşturmaktadır. Öğrenciler, arkadaşlık ilişkilerini sürdürme isteğini, kendileriyle ilgili çok önemli olan bu karara, arkadaşlarını dahil ederek gösterme eğiliminde de olabilirler. Özellikle samimi arkadaşlık bağlarının üniversite eğitimi boyunca sürdürülmek istenmesi ve buna yönelik yapılan planlar (aynı programı yazma, aynı evde kalma vb.) yükseköğretim programı seçimlerinde bazı öğrenciler için arkadaş etkisini güçlendirebilmektedir. Güven kavramının zedelendiği ilişkilerin yanı sıra yalnızca güven kavramı üzerine temellendirilen arkadaşlık ilişkileri de üniversite tercihlerinde etkisini gösterebilmektedir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun yükseköğretim programı seçimlerinde, yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayacağı iş ve maddi kazancın etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler özellikle Hukuk ve Tıp programlarında eğitimin neticesinde oluşan iş imkânı ve maddi kazancın diğer programlara nazaran daha fazla olacağını düşünmektedirler. Yıldız (2001) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, meslek seçiminde iş bulabilme imkanının yüksek olmasının o mesleğin öğrenciler tarafından tercih edilme oranını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yelken (2008) tarafından yapılan çalışmada ise, ortaöğretim son sınıf öğrencilerinin bölüm tercihi etkileyen sebepler içerisinde mesleğin yüksek gelir sağlayıcı olması önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de öğrencilerin yükseköğretim programlarını tercih nedenleri yıllar içerisinde çeşitli faktörlere bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Günümüzden birkaç yıl öncesine kadar mühendislik programları veya öğretmenlik programları öğrencilerin tercihleri arasında hatırı sayılır bir yer tutarken; araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi öğrenciler tarafından artık hukuk, tıp gibi daha güncel konumda bulunan mühendislik programları talep görmektedir. Örneğin; öğrenciler daha önceki yıllarda Bilgisayar mühendisliği programını tercih ederken şimdi birkaç mühendislik alanıyla ilgili eğitim içeriğine sahip olması nedeniyle Mekatronik mühendisliği programını da tercih edebilmektedirler. Ayrıca lisans düzeyinde herhangi bir programda eğitim aşamasında iken veya mezun olduktan sonra daha iyi bir iş sahibi olma ve yüksek kazanç sağlama beklentileriyle ikinci bir üniversite eğitimine başvurular gerçekleştirilebilmektedir. Dünyanın küreselleşmesinin sonuçları, ekonomi,

eğitim, meslek gibi toplumların yapısını oluşturan temel kavramlar üzerinde kendini daha hissedilir hale getirmiştir. Bireylerin eğitimden beklentilerinin de bu değişimlerden etkilendiği söylenebilir. Bu tablonun oluşmasında; kaliteli yaşamın maddi güçle paralel olarak algılanması, toplumda mesleklerin saygınlığının kazancının miktarına göre değerlendirilmesiyle değişime uğraması, ülkemizde genç nüfusun yoğunluğu, teknolojinin baş döndüren hızı gibi daha birçok faktör etken olarak görülebilir. Bu araştırmada on ikinci sınıf öğrencileri tarafından, yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayacağı iş ve maddi kazancın yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olmayacağı kodlarına daha az değinilmiştir. Bu kodlar arasında; mesleği sevmek, manevi duygular, mutlu olma vs. bulunmaktadır. Bazı öğrencilerin bir yükseköğretim programını tercih sebebini, o programın, herkes tarafından görülen ve kabul edilen gerekçeleri oluşturabilirken; bazı öğrencilerin ise hayata bakışı, yaşam felsefeleri, gelecekte beklenenleri tercihlerinde önceliklerine dönüşebilmektedir. Bireylerin yaşam amaçları, yaşamdan beklentileri ve gelecekle ilgili hedefleri üniversite ve yükseköğretim programının seçilmesinde de kendini gösterebilmektedir. Bazı programlar birçok öğrenci tarafından aşağı yukarı aynı nedenlerle tercih edilebilirken aynı gerekçeler başka bir öğrenci için hiçbir anlam ifade etmeyebilmektedir. Böyle durumlarda ekonomik gücün yerini mutluluk, kariyerin yerini maneviyat, saygınlığın yerini topluma hizmet duyguları alabilmektedir. Burada önemli olan öğrenciler tarafından, üniversite eğitimlerine yönelik verecekleri kararı duygusal ve mantıksal gerekçeleriyle doğru tespit edilebilmeleri için kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik çalışmalarının sağlıklı bir biçimde yürütülmesidir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun yükseköğretim programı seçimlerinde, üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim vb. olanaklarının etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu olanaklardan en başında Erasmus programı, burs imkanı, yurt yer alırken; bunu geziler, sosyal kulüpler ve sportif faaliyetler takip etmektedir. Gedikoğlu (2005) ise yaptığı çalışmada, ülkemizde yükseköğretim programlarının Avrupa ülkelerine uyumlu bir hale getirilmesi için Erasmus çerçevesinde başlatılan çalışmaların olduğunu ve bunların halen sürdürüldüğünü ifade etmiştir. Saraçoğlu Aydın (2005) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin, üniversitelerin başarılı öğrencilere sahip olmak için verdikleri başarı burslarının üniversiteler arasındaki rekabeti arttırdığı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Özcan (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin üniversite tercihlerinde, üniversitenin sunduğu sosyal olanakları dikkate aldıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Üniversitelerin bilgi verme özelliğiyle beraber öğrencileri hayata hazırlama işlevinin olduğu, bunun ise sosyal olanakları kullanmakla doğru orantılı olarak geliştiği çalışmanın bulgularında belirtilmiştir. Aktaş, Ofli ve Balaban (2013) gerçekleştirdikleri çalışmada, öğrencilerin üniversiteyi kazandıktan sonra sosyo-kültürel etkinliklere daha sık katıldıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin bir yükseköğretim programına yerleştikten sonra akraba ve komşu ziyaretleri yapmalarının, bayram ziyaretlerinde bulunmanın, dini görevlerin yapılmasının, grup olarak sportif faaliyetlere katılımın, halk oyunlarına katılımın, internet kafeye gitme ve spor müsabakalarını seyretme faaliyetlerini yapma oranlarının azaldığı ; bir diğer yandan ise bara gitme, kişisel spor çalışmaları yapma, dansa etme, fotoğrafçılık, kişisel gelişim (resim, spor, dans,vb.), kütüphaneye gitme, mesleki gelişim kurslarına (bilgisayar kursu, dil eğitimi, vb.) ve öğrenci kulüplerine katılma, sanatçı destek gruplarına katılma, şiir dinletisine katılma, tiyatro kulüplerine katılma, konserlere gitme, sinema ve tiyatroya gitme etkinliklerinin ise sıklıklarının daha fazla arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Üniversite sayısının her geçen yıl artması ve özellikle başarılı öğrencileri kendilerine çekebilmek için bazı üniversitelerin içerisinde

burs, yurt dışı eğitim gibi olanaklarının yer aldığı paket programları sunması, öğrencilerin gözünde cazip hale dönüşebilmekte ve yükseköğretim programı seçimlerini etkileyebilmektedir. Öğrenciler günümüzde üniversitelerin sunmuş olduğu olanaklar hakkında üniversitelerin web sayfaları, tanıtım günleri, tercih günleri, sosyal medya, televizyon reklamları gibi birçok kanal yoluyla bilgi edinebilmektedirler. Öğrenciler bu bilgileri kullanarak üniversiteden beklentilerine, önceliklerine göre tercihlerini oluşturmaktadırlar. Burada öğrencilerin içerisinde buldukları yaşam koşulları da etkili olabilmektedir. Bir öğrenci için üniversitenin yurt olanaklarına sahip olması çok önemli olurken başka bir öğrenci için burs alma, yurt dışı eğitim programına katılma daha önemli olabilmektedir. Öğrencilerin üniversitelerin kendilerine sunduğu imkanları dikkate alarak yaptıkları tercihler, doğru değerlendirdikleri takdirde kendilerini geliştirmek istedikleri alanda birer yetenek eğitimine de dönüşebilir. Örneğin daha önce yurt dışı tecrübesi yaşamamış bir öğrenci için oluşan bu deneyim ileride alanıyla ilgili veya başka konularda yurt dışına gitme ihtiyacı duyduğunda, daha önceki tecrübeleri sayesinde yabancı bir yerde yaşama, kalma gibi tereddütlerini de asgari seviyeye düşürebilir. Bu araştırmada, on ikinci sınıf öğrencileri tarafından yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim vb. olanaklarının etkili olmayacağına yönelik kodlara daha az değinilmiştir. Bu öğrencilerin farklı önceliklerinden dolayı (istediği bölümü kazanma, nitelikli eğitim alma vs.) üniversitelerin mevcut olanaklarını dikkate değer bulmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yükseköğretim programlarının burs, sosyal aktivite gibi birbirinden farklı imkanları o programı tercih etmek isteyen tüm öğrenciler için aynı öneme ve önceliğe sahip olmayabilmektedir. Örneğin, maddi olarak iyi düzeyde bulunan bir öğrenci için üniversitenin burs imkânı sunması hiçbir anlam ifade etmeyebilir veya bulunduğu şehirdeki üniversiteyi kazanan için yurt kavramı anlamsızlaşabilir. Bunların dışında öğrencinin yaşam felsefesinin bir sonucu olarak da üniversiteden ve eğitiminden beklentiler değişebilmektedir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin yarısından fazlasının, yükseköğretim programı seçimlerinde, yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığının etkili olacağı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler yükseköğretim programının sahip olduğu imaj, statü veya saygınlığının kendilerine başta özgüven duygusu olmak üzere, toplumsal saygınlık, mutluluk, gurur duyma, kendini değerli hissetme gibi birtakım kazanımlar sağlayacağını düşünmektedirler. Özcan (2015) tarafından öğrencilerin üniversite tercihinin etki eden faktörlerin araştırıldığı çalışmada, öğrencilerin üniversite tercihinin etkileyen üçüncü derecede önemli faktörün tercih edilecek bölümün imajının iyi olması sonucu olduğu ortaya çıkmıştır. Ercan (2011) tarafından yapılan üniversite seçiminde öğrenci algıları ve Türk üniversitelerinin konumlandırılması çalışmasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin aday-mevcut öğrencilerinin algılarına göre oluşan kriterlerin sırasıyla; üniversitenin toplumdaki ünü, öğretiminin kalitesi, motivasyonu, iş imkanı, öğretim elemanlarının kalitesi, endüstri mühendisliği bölümünün ünü, kariyer, uzman kadro, kampüs hayatı, akademik imkanları, köklü endüstri mühendisliği, dünya üniversiteleri içindeki sıralaması, mezun olan öğrencilerin memnuniyet düzeyleri, sağlık imkanları, üniversite kalitesi ve Türkiye'deki üniversiteler içinde bulunduğu sıra olduğu görülmüştür. Şişli ve Köse (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin kurumsal imaj değerlendirmesinde; Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerin diğer tüm programlarda (İşletme, İktisat, Maliye, Uluslararası İlişkiler) öğrenim görenlere göre kurumsal imaj algılarının anlamlı şekilde daha olumlu, Maliye Bölümünde okuyanların ise söz konusu diğer tüm bölümlerde okuyanlara göre

kurumsal imaj algılarının anlamlı şekilde daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Eryılmaz (2014) tarafından yapılan ve Devir Cıralı İmaj mı?, İtibar mı? konulu çalışmada, öğrencilerin gözündeki fakülte imaj ve itibarının, öğrencilerin gelecekte özel sektörde çalıştıkları takdirde fakülte ile işbirliği yapma niyetlerini etkilediğini, fakülte imajı ya da itibarındaki bir birimlik artışın, fakülte ile işbirliği yapılma olasılığını 3.536 kez arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz (2012) tarafından yapılan çalışmada ise, öğrencilerin üniversite tercihini etkileyen dördüncü sırada önemli kriterin üniversitenin prestiji ve proje başarıları olduğu görülmüştür. Soutar ve Turner (2002) tarafından yapılan çalışmada ise, üniversite tercihini etkileyen faktörlerin üniversitenin saygınlığı ve imajı olduğu görülmüştür. Özellikle günümüzde bazı mesleklerin ve bu meslek elemanlarını yetiştiren üniversite programlarının toplum tarafından bilinirliğinin ve güncelliğinin yüksek oranda olması öğrencilerin tercihlerini etkileyebilmektedir. Dünyada ve ülkemizde her alanda yaşanan gelişim ve değişimlerin yansımaları öğrencilerin bireysel imaj kazanma, statü elde etme ve saygın bir birey olma yolunda arayışlar içerisine girmesine de neden olmaktadır. Toplumda kendine daha güçlü bir yer edinmek isteyen bireyler ise bu isteklerine kapı aralayabilecek tüm seçenekleri değerlendirebilmektedirler. Özellikle lise çağlarında bulunan gençler için; üniversitelerin isimleri, programlarının kariyer ünvanları, mesleki gelişimi için öğrencilere sundukları somut vaatler öğrencilerin yükseköğretim programı seçimlerini bu bilgileri dikkate alarak yapmalarını sağlayabilmektedir. Toplumun “devir imaj devri” şeklindeki hayata bakış açılarının bir özeti niteliğindeki cümleleri de öğrencilerde, üniversitelerin kendilerine saygınlık kazandırması, imaj sağlama gibi beklentilerini daha güçlü ve aranılır hale getirebilmektedir. Araştırma sonuçlarında görüldüğü üzere yükseköğretim programlarının imaj, statü ve saygınlıkları yalnızca tercihler sırasında etkili olmamakta, üniversite eğitimi boyunca çeşitli boyutlarda devam etmekte ve mezun olduktan sonra da iş hayatında kendini gösterebilmektedir. Ülkemizde yükseköğretim program türlerinin fazla olması ve aynı program türünün çoğu üniversitede açılmış olmasının, öğrencilerin özellikle tercihler döneminde toplumda imajı en kuvvetli programı ve üniversiteyi seçmesine fırsatlar oluşturabilmektedir. Bu çalışmada, lise son sınıf öğrencileri tarafından yükseköğretim programlarının statü, saygınlık ya da imajının yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olmayacağına dair kodlara daha az değinilmiştir. Bu kodlardan bazıları ise; kişisel istekler, severek yapma, fayda sağlama, insani değerler ve mutlu olma şeklindedir. Yaşam içinde bazen çoğunluk için çok fazla anlam yüklenen ve olmazsa olmaz hale dönüşebilen kaideler, az sayıda insan için de olsa hiçbir önem ve anlam ifade etmeyebilmektedir. Burada da böyle bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi öğrencilerin çoğu için statü, imaj kavramı çok önemsenen ve üzerinde durulan bir konu iken; bazı öğrencilerin yaşamla ilgili farklı önceliklerinin ve hedeflerinin bulunması nedeniyle bu kavramlar daha az önemli olabilmektedir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun, bir yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olacağı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin akademik kadroda aradıkları bazı nitelikler ise; öğretim üyelerinin alanında bilgili, donanımlı, tecrübeli, bilgiyi öğrencinin seviyesine uygun anlatan, cana yakın ve profesör kadrosunda olması şeklindedir. Ercan (2011) tarafından yapılan çalışmanın mezun öğrencilerin algılarını gösteren bulgularında, öğrencilerin Orta Doğu Teknik Üniversitesi için yakın olan kriterlerden birinin öğretim elemanlarının kalitesi olduğu görülmüştür. Saydan (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin

akademik kadrolardan beklentilerinin boyutları, “ders içi akademik performans”, “öğretim elemanlarının öğrencilerle iletişimi”, öğrencilerin sınıf seviyesi yükseldikçe artan “empati” beklentisi ve yine sınıf düzeyine göre farklılık gösteren “kişisel bakım”dır. Burgaz ve Ergin Ekinci (2007) tarafından gerçekleştirilen Hacettepe Üniversitesi öğrencileri ile yapılan çalışmada ise öğrencilerin “akademik hizmetler ve ilişkiler,” “akademik danışmanlık ve rehberlik” boyutundaki hizmetleri çok önemsedikleri sonucuyla karşılaşılmıştır. Aynı zamanda, öğrencilerin akademik danışmanlık ve rehberlik boyutundaki hizmetlerden memnuniyet düzeylerinin, okudukları fakültelere göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Özcan (2015) tarafından yapılan çalışmanın “Tercih ettiğim üniversitenin akademik kadrosu benim için önemlidir” değişkeni ile diğer değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Köksal (2016) tarafından üniversite ve meslek tercihinin etkileyen unsurlara yönelik 1746 öğrenciyle yapılan çalışmada, bu öğrencilerden 346’sının üniversitenin eğitim imkanlarına (akademik, askerî, spor) göre tercih yapacağı sonucu ortaya çıkmıştır. Polat ve Arslan (2017) tarafından yapılan ve uluslararası öğrencilerin üniversite seçimini etkileyen faktörlerin araştırıldığı çalışmada, üniversitenin akademik eğitiminin ve personelinin kalitesinin öğrencilerin üniversite seçiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversiteye hazırlık düzeyinde bulunan öğrenciler bir yandan sınava yönelik çalışmalarını yürütürken bir yandan da internet, tanıdıklar, sosyal medya ve yorumları aracılığıyla üniversitelerin ve eğitim almak istedikleri programın kadrosunun kimlerden oluştuğuna dair bilgi toplayabilmektedirler. Bu bilgileri her öğrenci kendi süzgecinden geçirmektedir. Çünkü öğrencilerin üniversite kadrosu hakkında kişisel kanaatleri araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi birbirinden farklılık göstermektedir. Bir akademisyenin profesör olması bazı öğrenciler için tercih sebebi olabileceken, bir başka öğrenci ise cana yakın kişilik özelliği aranan nitelikler listesinde başı çekebilmektedir. Akademik kadro, ulusal ve uluslararası düzeyde, üniversiteye hazırlık ve üniversite eğitimi almakta olan öğrencilerle yapılan ve burada yer verilen araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi öğrenciler tarafından önemsenmektedir. Bilgi çağının getirmiş olduğu yeni yaklaşımlarla, öğrenciler üniversite kadrosunun özellikleri ve kendilerinin bu kadrodan beklentileri konusunda daha bilinçli tercihler üretebilmektedirler. Sahada her öğrencinin kendi imkanlarıyla yaptığı küçük alan araştırmaları, akademik kadrolarla ilgili veriler oluşturabilmekte ve öğrencilerin yükseköğretim programı tercihlerine yön verebilmektedir. Bu çalışmada on ikinci sınıf öğrencileri tarafından akademik kadronun yükseköğretim programı tercihlerinde etkili olmayacağını gösteren kodlara daha az değinilmiştir. Bu kodlardan bazıları; eğitimin içeriği, üniversitenin tanınmışlığı, hedefini kazanma ve beklentisiz olma şeklindedir. Öğrencilerin ilerideki eğitim hayatlarıyla ilgili odaklandıkları noktalar birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle bazen bir üniversitenin akademik kadrosu üniversite eğitimi için öğrenci nazarında ilk ele alınacak konular içinde bulunmayabilmektedir. Örneğin, bazı öğrenciler eğitim almak istediği üniversitenin toplum tarafından tanınmışlığının yüksek olmasına dikkat ederken, bazı öğrenciler ise yalnızca kazanmak istedikleri programa odaklanabilmektedirler.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun, üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı seçimlerinde etkili olacağı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin üniversite eğitimi almak istedikleri şehirlerde aradıkları özelliklerden bazıları; büyükşehir olması, öğrenci için uygun ve ucuz bir yer olması, sosyal aktivite açısından zengin olması, yaşam standartları açısından gelişmiş olması ve ulaşım imkanları açısından gelişmiş olmasıdır. Akar (2012) gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin önceden içinde buldukları iklim özelliklerine, beklentilerine

uygun kültürel ve toplumsal çevreye yakın ya da bu özelliklere daha uygun olan şehirlerde bulunan üniversiteleri seçmelerinin beklenen bir durum olduğunu belirtilerek; akademik saygınlıktan sonra üniversitenin yer aldığı konum faktörünün öğrenciler tarafından en çok dikkate alınan faktör olduğunu araştırma sonuçlarında ortaya koymuştur. Mangan ve diğerlerinin (2010) araştırma sonuçları, öğrencilerin üniversite tercihlerinde, üniversitenin bulunduğu coğrafi konumun etkili olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Kozak ve Coşar (2009) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin okulla ilgili algıladıkları eğitim-öğretim seviyesi ne kadar yüksek durumdaysa, şehirle ilgili algılanan hayat kalitesi ve şehrin bulunduğu konum ne kadar yüksek durumdaysa, şehrin ulaşılabilir olma ve aşinalık seviyesi ne kadar olumlu ise, öğrencilerin okul seçiminde yaptıkları tercihten o derece tatmin oldukları ve seçtikleri bu okulu başka kişilere tavsiye etme eğilimlerinin ise o derece yüksek olduğu görülmüştür. Arslan (2016) tarafından öğrencilerin üniversite okudukları şehirle kurdukları sosyal ve ekonomik ilişkilerin araştırıldığı çalışmada, öğrencilerin memnun olmadıkları ve tespit edilen sorunların da üniversite tercihlerini etkileyebilecek boyutlarda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anılan, Çemrek ve Anagün (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin üniversite tercihlerini etkileyen en önemli faktörün üniversitenin bulunduğu şehir olduğu belirtilmiştir. Erol, Yergin ve Mercan (2012) tarafından Hakkari Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerle yapılan çalışmada, Hakkari'nin mesafe olarak uzak olmasının ve burada yaşanan sosyo-politik gerginliklerin bu üniversitenin tercih edilme oranını düşürmekte olduğu belirtilmiştir. Bir şehrin coğrafi konumu, uzaklığı, yaşam kalitesi gibi daha birçok özellikleri, araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi öğrencilerin yükseköğretim programı tercihlerinde etkisini gösterebilmektedir. Öğrenciler yükseköğretim programı tercihlerini oluştururken seçmeyi düşündükleri üniversitenin bulunduğu şehri günümüzde teknolojinin de sunmuş olduğu imkanları değerlendirerek detaylı bir araştırma yapabilmektedirler. Öğrenciler kendi yaşamlarıyla benzer özellikleri taşıyan veya beklentilerine en yakın olan şehirlerin üniversitelerini tercih edebilmektedirler. Ülkemizde hemen hemen her şehirde devlet üniversitelerinin kurulması, bununla beraber yine birçok şehirde vakıf üniversitelerinin açılmış ve açılmaya da devam ediyor olması öğrencilere bu anlamda daha geniş bir yelpaze sunmaktadır. Öğrencilere üniversite eğitimi almak istedikleri şehir konusunda seçeneklerin fazla sunulmuş olması, bu konuda seçici davranmalarına, kendileri için en uygun yaşam ve eğitim koşullarına sahip yerleri tercih edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bazı durumlarda şehir yalnızca üniversite eğitimi almaya uygun şartlar açısından değerlendirilmekle kalmamakta aynı zamanda mezun olduktan sonra sunabileceği iş imkanları nedeniyle de öğrenciler tarafından tercih edilebilmektedir. Eğitim hayatı ve gelecekteki meslek hayatını aynı şehirde sürdürmeyi planlayan öğrenciler daha geniş bir perspektiften konuyu ele alarak üniversite tercihlerini şekillendirmektedirler. Bu çalışmada on ikinci sınıf öğrencileri tarafından, üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı tercihlerinde etkili olmayacağı yönünde kodlara daha az değinilmiştir. Bu kodlardan bazıları; eğitim alma, kaliteli üniversite, hedefe ulaşma, programın türü ve farklı şehirdir. Bazı öğrenciler üniversite tercihlerini yaparken farklı gerekçelere dayalı olarak üniversitenin bulunduğu şehirle ilgili hiçbir ayrıntıyı dikkate almayabilmektedirler. Bu durumun yaşanmasında, öğrencinin sınavdan alacağı başarı sıralaması ve puanı, yalnızca kazanılmak istenilen programın önemsenmesi veya öğrencinin içinde bulunduğu ekonomik koşullar gibi birçok faktörün etkisi olabilir. Bazen de öğrenciler üniversiteyi kazandıktan sonra gidecekleri şehrin nerede olduğu, ulaşım imkanları gibi konularda geç kalmış bir bilgi toplama işlemine başlamaktadırlar. Böyle durumlar ise

zaman içerisinde bulunduğu şehirden memnun kalmayarak, üniversite eğitiminin yarıda bırakılması gibi sonuçları da beraberinde getirebilmektedir.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin çoğunun, özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermeyi düşünmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin özel üniversitelerin programlarına, yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermek istememelerinin en önemli sebebinin, ekonomik imkanlarının elverişsizliği olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin, özel üniversiteleri tercih etmek istememelerinde; bursların derslerden kalınca kesilmesi, özel üniversiteyi kazanmanın kişiye başarı duygusu hissettirmemesi, devlet üniversitelerinin imkanlarının yeterli bulunması, paralı eğitimin doğru bulunmaması ve özel üniversitelerdeki iletişimin yapay bulunması gibi birçok farklı faktörün de etkili olduğu görülmüştür. Ündey ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin %29.7'sinin vakıf üniversitelerinde eğitimin iyi düzeyde verilmediğini düşündüğü, %23.6'sının maddi olanaklarının yetersiz olduğu ve %19.8'inin ise devlete ait olan üniversitelerde öğrenim almayı daha saygın gördükleri için vakıf üniversitesini seçmedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Çatı, İstar ve Özcan (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, araştırmanın katılımcılarından çoğunun (%78.7) devlet üniversitelerini tercih edecekleri sonucu ortaya çıkmıştır. Yükseköğretim Kurulu (2007) tarafından hazırlanan Vakıf Üniversiteleri Rapor'unda, vakıf üniversitelerinin daha düşük puanlı öğrenciler alması nedeniyle, iyi yetiştirilmemiş mezunların oluşmasının ortak kaygılar arasında olduğu belirtilmiştir. Raporda yer alan bu sonuç, bu çalışmanın sonuçları içerisinde yer alan, öğrencilerin başarı duygusunu hissetmek istemeleri ancak özel üniversitelerin bunu sağlayamayacağını düşünmeleriyle de örtüşmektedir. Vakıf üniversitelerinin sayısının artması ve her bir üniversitenin öğrencilere sunduğu burs, barınma, sosyal aktivite gibi olanakları kendi aralarındaki rekabeti de beraberinde getirmektedir. Günümüzde bu üniversitelerin donanımlı sayılabilecek internet sayfaları, liselerde ve farklı platformlarda gerçekleştirdikleri tanıtım programları kendileri hakkında öğrencilerin bilgi edinmesine ve daha fazla tanınmalarına yardımcı olmaktadır. Bu üniversitelerde eğitim-öğretimin belirli bir ücret karşılığında olması öğrenciler tarafından oldukça önemsenmekte ve araştırma sonuçlarına da veriler halinde yansımaktadır. Özel üniversitede eğitim almak isteyen bir öğrencinin, ailesinin maddi imkanlarından başlayarak, ücreti, eğitim süresi, burs şartları gibi daha birçok faktörü değerlendirip buna göre tercihini planlaması gerekmektedir. Çünkü, her bir özel üniversitenin şartları, imkanları, ücretleri vs. birbirinden farklılık göstermekte ve üniversiteyi kazandıktan sonra doğru edinilmemiş her bir bilgi, öğrencinin ciddi sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Zaman zaman özel üniversitelerdeki öğrencilerden bazılarının hazırlık sınıfını geçemediği, dersten kalıp bursu kesildiği, harç ücretlerini ödemekte ailesi çok zorlandığı için öğrenimlerini yarıda kestiklerine rastlanabilmektedir. Bu nedenlerle böylesine önemli bir kararın birçok açıdan ele alınarak değerlendirilmesi kaliteli bir eğitime de kapı aralayabilecektir. Bu çalışmada lise son sınıf öğrencileri tarafından, özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı tercihlerinde yer vermeyi düşünme koduna daha az değinilmiştir. Bu öğrenciler, farklı gerekçelere bağlı olarak (burslu kazanma, Tıp eğitimi almak için, sınavdan yeterli puanı alma vs.) özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı tercihlerinde yer vereceklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin tercih etmek istediği üniversitelerden birkaçı Aydın Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Avrasya Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesidir. Yurt içinde ve yurt dışında bulunan özel üniversitelerin programlarının çoğunun diğer devlet üniversiteleri ile karşılaştırıldığında puanlarının ve başarı

sıralamalarının daha düşük olmasının, öğrencilerin tercihlerinden cazip görülen faktörlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Birkaç yıllık eğitim masrafını ailesiyle küçük bir hesap neticesinde oluşturan öğrenciler, bir daha sınava hazırlanma veya büyük bir şehirde eğitim almanın masraflarıyla karşılaştırarak kendilerine en yakın olan özel üniversiteleri tercih edebilmektedirler. Bazen de meslek sahibi olmanın mezun olduktan sonra garanti gibi görüldüğü bazı programlar, eğitim masrafları birkaç yıllığına aileler tarafından göze alınarak, özel üniversitelerin tercih edilmesine neden olabilmektedirler.

Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin yarısından fazlasının yükseköğretim programı seçimlerinde öğretmenlik mesleğini tercih etmeyeceği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin öğretmenlik mesleğini tercih etmeme nedenlerinden bazıları ise; öğretmenliğin zor bir meslek olarak görülmesi, ders anlatmanın zor bulunması, öğretmenlik mesleğinin sabır ve hoşgörü gerektirmesi, sorumluluklarının fazla olması, öğretmenlerin atanmalarının çok zor olması, öğrencilerin kişilik yapılarını bu mesleğe uygun görmemeleri, öğretmenlik mesleğine ilgi duymamaları ve öğretmenlik mesleğinin toplumda değerini yitirdiğini düşünmeleridir. Öğretmenin rolünün giderek değişmeye başlaması hem beklentilerin hem de uygulanan süreçleri önemli ölçüde etkilemektedir (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2007). Ceviz (2018) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin toplumda mesleklerinin nasıl görüldüğüne ilişkin algılarında, toplumun yaptıkları işten çok, mesai saatlerini ve tatillerini konuştuğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ulutaş (2017) tarafından yapılan öğretmenlik mesleğinin statüsüyle ilgili çalışma sonucunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%87) öğretmenlik mesleğinin statüsünü düşük bulduğu belirlenmiştir. Can Türkdöğen (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğretmenlik mesleğinin özellikle kız öğrenciler tarafından, ekonomik gelir düzeyi açısından düşük veya orta gelirli ailelerin çocukları tarafından; lise mezuniyeti açısından ise akademik liselerin dışında kalan meslek ve sanat okullardan gelen öğrenciler tarafından daha yüksek oranda tercih edilmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güven (2010) tarafından yapılan çalışmada, ülkemizde eğitim harcamalarına bütçeden ayrılan payın yeterli seviyede olmamasının ve istihdam politikalarının hem öğretmenlik mesleği mensuplarını hem de toplum tarafından mesleğin profesyonellik algısını büyük ölçüde şekillendirmekte olduğu belirtilmiştir. Bacanlı (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türk toplumunda erkeklerin üst düzey prestijli meslekleri seçme beklentilerine sahip olmasının, meslek seçimi konusunda ergenler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu ifade edilmiştir. Şahin, Zoraloğlu ve Fırat (2011) tarafından yapılan çalışmada ise, öğrencilerin üniversitelerde okudukları bölümleri tercih etmelerinde rol oynayan en önemli üç etkenin; “okudukları alanı sevme”, “mezun olunca iş bulma kolaylığı” ve “alanın toplumdaki saygınlığı” olduğu görülmüştür. Öğrenciler bu çalışmanın ve bu alanda yapılan diğer araştırmaların sonuçlarında görüldüğü gibi saygınlık, iş bulma zorluğu gibi birçok faktöre bağlı olarak öğretmenlik mesleğini tercih etmeyi düşünmemektedirler. Atanma süreçlerinde yaşanan sıkıntılar ve bu durumun toplumda öğretmenlik mesleğine dair oluşturduğu algı, üniversite tercihi yapacak öğrenciler üzerinde olumsuz bir tesir oluşturabilmektedir. Kişisel özellikleri, ilgi ve yetenekleri öğretmenlik mesleğine çok yakın olabilecek öğrenciler bu ve benzeri sebeplerden dolayı öğretmenlik mesleğine tercihlerinde yer vermeyebilmektedirler. Ayrıca önceki yıllarda Öğretmen liseleri, Anadolu Öğretmen liseleriyle bir nebze olsun öğretmenlik mesleğine lise çağlarından öğrencilerin yönlendirmesi sağlanabiliyorken bu lise türlerinin kaldırılmasıyla bu yöndeki çalışmalar sonlanmıştır. Eğitim fakültelerine öğrencilerin kabul edilmesinin belirli standartlara oturtulması, öğretmenlik mesleğine karşı öğrencilerin ilgisinin oluşmasını, tercih edilme oranlarındaki artışı sağlayabilir. Bununla birlikte öğretmenlik mesleğine idame

ettirenlerin içerisinde bulunduğu her türlü mesleki ve yaşam koşullarının tüm detaylarıyla ele alınarak, gerekli görülen alanlarda müdahalelerin ve iyileştirilmelerin yapılması öğretmenlik mesleğinin eskiden sahip olduğu değerine ulaşmasına yardımcı olabilir. Araştırmada on ikinci sınıf öğrencilerinin yarısına yakını yükseköğretim programı tercihlerinde, öğretmenlik programlarına yer vereceği koduna değinmişlerdir. Bu öğrencilerin öğretmenlik mesleğini tercih etmeyi düşünme nedenlerinden bazıları ise; öğretmekten mutlu olma, çocukları sevme, insan yetiştirmeyi isteme, hedefteki bölümün kazanılamaması durumunda öğretmenliğe yer vermeyi düşünme, sporu sevdirmeyi isteme, işsiz kalmama ve öğretmenlerin üç ay tatilinin cazip gelmesidir. Bu sonuçlarda görüldüğü gibi öğretmenlik mesleğine uygun niteliklerle bağlantılı olarak öğretmenlik programlarını tercih etmek isteyen öğrencilerin yanı sıra yalnızca puanı yeterli geldiği için tercih etmeyi düşünen öğrenciler de bulunmaktadır. Öğretmenlik gibi evrensel teması insan yetiştirmek olan bir mesleğin standartlarının sistemli ve sağlam ayaklar üzerine kurulması ihtimallere bağlı olarak gerçekleşen tercihleri de engelleyebilir.

Araştırma sonuçlarına göre on ikinci sınıf düzeyinde Anadolu lisesinde öğrenimlerine devam etmekte olan öğrencilerin çoğu başta İngilizce öğretmenliği olmak üzere Tıp Fakültesi ve Elektrik- Elektronik Mühendisliği programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vereceklerini belirtmişlerdir. Bunu Hukuk Fakültesi, Hemşirelik ve Psikoloji gibi çeşitli programlar takip etmiştir. Mesleki ve Teknik liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler ise başta Beden Eğitimi Öğretmenliği ve Turizm Otelcilik programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vereceklerini belirtmişlerdir. Bunu Pazarlama ve Milli Savunma Üniversitesi programları gibi çeşitli programlar takip etmiştir. İmam-Hatip liselerinde öğrenimlerine devam etmekte olan öğrenciler başta İlahiyat Fakültesi ve Hukuk Fakültesi programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vereceklerini belirtmişlerdir. Bunu Özel Eğitim Öğretmenliği ve İktisat gibi çeşitli programlar takip etmiştir. Fen lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin çoğu ise yükseköğretim programı tercihlerinde ilk olarak Tıp Fakültesi programına yer vereceklerini belirtmişlerdir. Bunu Bilgisayar Mühendisliği, Uzun ve Havacılık Mühendisliği gibi programlar takip etmiştir. Bu araştırmada Mesleki ve Teknik lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin yükseköğretim programı tercihlerinde kendi alanlarının dışında kalan farklı bölümleri seçmek istemeleri dikkate değer sonuçlar içerisindedir. Bu sonuç bizlere bu okullarda öğrenimlerine devam eden öğrencilerin okullarıyla, bölümleriyle, mevcut iş imkanları ve mesleğin toplumsal kabul şartlarıyla ilgili olarak bazı sorunlarının olabileceğini akıllara getirmektedir. Baltacı, Üngüren, Avsallı ve Demirel (2012) tarafından turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetleriyle ilgili olarak yapılan araştırma neticesinde, turizm programını öğrencilerin bilinçsiz olarak seçtikleri, üst sınıf düzeyindeki öğrencilerin geleceğe yönelik kaygılarının artış gösterdiği ve eğitimden duyulan memnuniyetin ise azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yörük, Dikici ve Uysal (2002) tarafından Türkiye’de mesleki eğitimle ilgili olarak yapılan araştırmada ise meslek liselerinin son yıllarda kan kaybettiği ve bu okulların programlarının bilgi toplumunun teknolojik gelişmeleri ve sanayi ihtiyacı dikkate alınarak esnek bir yapıya kavuşturulması gerektiği belirtilmiştir. Duman, Tepeci ve Unur (2006) tarafından turizm eğitimi görmekte öğrencilerle ilgili olarak yapılan araştırmada ise; diğerlerinden farklı olarak hem lise hem de lisans öğrencilerinin endüstri uyumunu daha iyi değerlendirdikleri ve bu sektörde kariyer yapmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hem Anadolu lisesinde öğrenim gören hem de fen lisesinde öğrenim gören öğrenciler Tıp Fakültesi programlarına yükseköğretim programı tercihlerinde yer vermek istediklerini

belirtmişlerdir. Alper ve Özdemir (2004) tarafından Tıp Fakültesini tercih eden öğrencilerin sosyo-demografik özellikleriyle ilgili olarak yapılan araştırmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Anadolu lisesi, Fen liseleri ve özel liselerden geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bu fakülteye %88.9'nun isteyerek geldiği görülmüştür. Kıran ve Taşkiran (2015) tarafından Eczacılık fakültesi öğrencilerinin meslek seçimine etki eden nedenlerle ilgili olarak yapılan araştırmada öğrencilerin bu fakülteye %52.9'nun Anadolu lisesinden, %15.7'nin ise fen lisesinden geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Akyıldız (2017) tarafından fen lisesi öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerle ilgili olarak yapılan araştırmada en çok tercih edilen mesleklerin başında tıp ve sağlık grubu meslekler ile diş hekimliği ve hukuk olduğu bunu sırasıyla mühendislik, mimarlık, eczacılık ve öğretmenlik gibi programların izlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olumlu düşüncelerinin en fazla bölümünü, önceki sistemde Mart ayı içerisinde yapılan ilk sınavın yeni sınav sisteminde Haziran ayına alınmış olması oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Sosyal ve Fen alanında soru sayılarının azaltılması, sınav aralıklarının bir gün olması, AYT süresinin uzun olması, sınavın ilk kez yapılacak olmasının kolay olma öngörüsü oluşturmaması, 180 barajının ön lisans tercihi sağlaması, katsayıların eşit olması, puan türlerinin azaltılmış olması, yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme sistemine yönelik öğrencilerin olumlu düşüncelerinden bazılarını oluşturmaktadır. On ikinci sınıf öğrencilerinin üniversite sınavına ilk kez girecek olmaları nedeniyle sınavın yapısıyla ilgili olarak henüz bir öngörülerinin bulunmaması olumlu kanaatlerinin oluşmasında bir etken olarak değerlendirilebilir. Ayrıca öğrenciler daha önceki sınav sisteminin katsayı, puan türü gibi etkenleriyle yeni sistemin açıklanan özelliklerini karşılaştırdıklarında yeni sistemin daha kolay olacağı yönünde tahminler yürütmektedirler. Araştırmaya sonuçlarına göre on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili olarak olumsuz düşüncelerinin en fazla kısmını ise; sınav sisteminin yıl içerisinde sık aralıklarla değiştirilmesi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra tarih, coğrafya ve fen grubu derslerinde soru sayılarının azaltılmış olması, sınav oturumlarının iki gün içinde yapılacak olması, ilk uygulamanın sorularda ve puanlarda belirsizlik oluşturabileceği düşüncesi, her alandaki öğrencinin matematik sorusu cevaplamak zorunda olması, TYT'nin yaza alınması, konuların soru sayılarına göre fazlalığı, TYT'nin süresinin yetersiz bulunması ve yeni sistemin öğrenciyi sürekli ders çalışmak zorunda bırakması, öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme sistemine yönelik olumsuz düşüncelerinden bazılarını oluşturmaktadır. Öğrenciler ilk kez sınava girecek olmaları nedeniyle sınava ilişkin en küçük bir değişiklik bu anlamda endişelenmelerine neden olabilmektedir. Araştırma sonuçlarında da görüldüğü sınavla ilgili yapılan değişiklikler öğrencilerin nezdinde henüz sonuçlarıyla karşılaşmalarına rağmen olumsuz izlenimlerin, kaygıların oluşmasına yol açmaktadır. Bu nedenle sınavla ilgili değişiklikler ve yenilikler öncelikle zamanlama açısından ele alınarak ve öğrencilerin psikolojileri üzerindeki karşılığı derinlemesine kafa yorularak planlanmalı ve yürütülmelidir. Araştırma sonuçlarına göre on ikinci sınıf öğrencilerinin, yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili önerilerinin en fazla kısmını sınav sisteminin öğrencilerin ilgi, yetenek ve kabiliyetlerini ölçecek şekilde planlanması ve uygulanması oluşturmaktadır. TYT soru sayılarının artırılması, TYT süresinin artırılması, sınav sisteminin eski YGS-LYS formatına dönüştürülmesi, oturum aralıklarının uzatılması, sınav konularının azaltılması, sınavla ilgili değişimlerin önceden planlanması, okul türüne göre sınav yapılması (Meslek liseleri ve Anadolu liseleri için farklı), soruların

kısıtlanması ve bazı sınav yasaklarının kaldırılması öğrencilerin yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemine yönelik sundukları önerilerden bazılarıdır. Sınav sistemi dahil olmak üzere eğitim sistemiyle ilgili olarak gerçekleştirilecek bütün değişiklikler birbiriyle bütünleşmiş olarak düşünülmelidir. Önceden öğrencilere verilmiş hakları kaldıracak hükümlere yer verilmemelidir. Uygulamalara kademeli olarak geçilmeli, devlete duyulan güven zedelenmemelidir (Kılıcı, 2003). Türkiye’de ortaöğretim kurumlarından mezun durumda olan ve yükseköğretim kurumlarına yerleşmek isteyen öğrencilerin sayıları ile yükseköğretim kurumlarının öğrenci alma kapasitesi arasındaki dengeler son otuz yıldan bu yana oldukça hızlı bir büyüme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla bu büyüme bireylerin ve kurumların problemlerinin büyümesini ve başta gençler olmak üzere tüm aileleri etkisi altına alan bir stres dönemini ifade etmektedir (Ekici, 2005). Bu dönemde sınav sistemiyle ilgili yapılan her değişim hem öğrencilere hem de ailelere süreci ağırlaştırabilmektedir. Özellikle henüz mezun durumunda olmayan öğrenciler, bir taraftan okul derslerini başarmaları bir taraftan da sınava yönelik düzenli ve verimli çalışmaları gerektiği için bu süreçte sınavla ilgili meydana gelen her değişimden olumsuz etkilenebilmektedirler. Kelecioğlu (2002) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin Öğrenci Seçme Sınavı’na hazırlanmasının çalışmaya ayırdıkları zamanı ve derslere devamlarını olumsuz yönde etkilediği; lise 3. sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmının da ÖSS’ye hazırlanmalarının okul derslerindeki öğrenmeleri azalttığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçları içerisinde, öğrencilerin meslek lisesi ve normal liselerin aynı sınavla yükseköğretime öğrenci almaması gerektiğine yönelik önerileri oldukça dikkat çekicidir. Bu konuyla ilgili olarak araştırmanın bulguları içerisinde, meslek lisesinde okuyan öğrencilerin alan derslerinin yoğunluğundan dolayı Fizik, Matematik gibi dersleri çok fazla görmedikleri ancak üniversite sınavında çözmek zorunda kaldıklarına yönelik kaygıları ifade edilmiştir. Çınar Özdemir (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, genel liseyi bitiren bir öğrencinin üniversite sınavına girebilmek için belirli bir kültürel altyapısının olduğu ancak meslek lisesi mezunları için aynı durumun söz konusu olmadığı belirtilerek, meslek lisesi mezunlarının doğru yönlendirilmesi ve iş imkanlarına sahip olması sağlandığında, üniversiteye girmeye çalışan aday sayısının da azalacağı ifade edilmiştir. Üniversite sınav sisteminin yapısal problemleriyle ilgili olarak öğrencilerin, öğretmenlerin, ailelerin görüşlerini ve önerilerini içeren araştırma sonuçlarının ilgili makamlarca dikkate alınması daha profesyonel sistemlerin geliştirilmesine katkı sunabilir. Çünkü sınav sistemi yalnızca öğrencileri değil bütün toplumsal yapıyı uzun vadede etkileyen bir yapıya sahip bulunmaktadır.

6.3. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlara bağlı olarak uygulamaya ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmaktadır.

6.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Bu çalışmada on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde kişisel özellikleri, ilgileri ve yetenekleri etkili bulunduğu için, öğrencilerin yetenek alanlarını keşfetmelerine ve bu alanda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olacak eğitim programlarının eğitimin tüm kademelerinde uygulanması sağlanabilir.
- Bu çalışmada on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerinde, yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş ve

maddi kazanç etkili bulunduğu için; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretimden itibaren meslek kazandırmaya yönelik eğitim içerikleri oluşturulabilir. Ayrıca okul rehberlik servislerinin özellikle mesleki rehberlik çalışmalarında işlevleri artırılabilir.

- Bu araştırmada on ikinci sınıf öğrencileri yükseköğretim programı seçimlerinde üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim vb. olanaklarını etkili bulduğu için; üniversiteler hakkında öğrencilerin daha donanımlı bilgi birikimine sahip olmaları amacıyla Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu Rehberlik Programı daha güncel bilgilerle donatılarak her yıl yeni gelişmeler ışığında güncellenmesine devam edilebilir.
- Bu araştırmada on ikinci sınıf öğrencileri yükseköğretim programı seçimlerinde, yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajı, statü ya da saygınlığını etkili bulduğu için; toplumsal boyutta önemli bir işleve sahip olan ancak öğretmenlik programı gibi çeşitli gerekçelerle statü ve saygınlık kaybı yaşayan mesleklerin ilgili kurumlar tarafından ele alınarak, iyileştirilmesi yoluna gidilebilir.
- Bu araştırmada on ikinci sınıf öğrencileri yükseköğretim programlarının akademik kadrosunu yükseköğretim programı seçimlerinde etkili bulduğu için, bu ve benzeri araştırmaların sonuçları yetkili kurumlar tarafından ele alınarak "öğrencilerin yükseköğretim programlarından ve akademisyenlerden beklentileri" üzerine üniversitelerin kendilerini güncellemesine katkı sağlayacak çalışmalar yürütülebilir.
- Bu araştırma sonuçlarına göre; on ikinci sınıf öğrencileri yükseköğretim programı seçimlerinde öğretmenlik programlarına yer vermeyi düşünmedikleri için, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu'nun işbirliği ile öğretmenlik programlarının öğrenciler tarafından tercih edilmemesine neden olan tüm faktörlerin belirlenmesi ve sorunların çözümü yoluna gidilebilir.
- Bu araştırma sonuçlarına göre; farklı okul türlerinde bulunan öğrenciler içinden özellikle Mesleki ve Teknik liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin, yükseköğretimde kendi alanları dışında başka alanlara yönelmek istedikleri için; Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, sanayi kuruluşları ve ilgili iş mensupları tarafından tüm boyutlarıyla ele alınarak yeniden yapılandırılması yoluna gidilebilir.
- Bu araştırma sonuçlarına göre; on ikinci sınıf öğrencileri yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemiyle ilgili değişikliklerin sık aralıklarla gerçekleştirilmesi gibi bazı çalışmaları olumsuz buldukları için; Yükseköğretim Kurulu tarafından sınav sistemiyle ilgili öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin görüşlerini almaya yönelik bazı çalışmalar yürütülebilir.

6.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma on ikinci sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programı seçimlerini etkileyen faktörleri ve öğretmenlik programlarını tercih etme durumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Aynı çalışma öğrencilerin aileleri ve öğretmenleri ile gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırma yalnızca on ikinci sınıf öğrencilerinin görüşleri ile sınırlandırılmıştır. Ortaöğretimin tüm sınıf düzeylerini kapsayacak şekilde bir araştırma gerçekleştirilebilir.

- Bu araştırma belirli sayıda öğrenciyle ve nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Aynı çalışma daha geniş bir örneklem grubu üzerinde çeşitli ölçekler kullanılarak (Mesleki Karar Verme Yetkinlik Ölçeği, Kariyer Araştırma Öz-yeterliliği Ölçeği, Mesleki Yönelim Envanteri gibi) gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırma Kahramanmaraş ili merkez ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye genelinde farklı okulları kapsayan bir çalışma yapılabilir.
- Bu araştırma yalnızca devlet okullarında yapılmıştır. Ancak bilindiği üzere günümüzde birçok özel lise ve temel lise bulunmaktadır. Aynı çalışma bu okullar dahil edilerek gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırma farklı okul türlerinde bulunan öğrencilerin yükseköğretim program tercihlerini etkileyen faktörlerle sınırlandırılmıştır. Aynı çalışma belirlenen yükseköğretim programlarının öğrenciler tarafından tercih edilme veya tercih edilmeme nedenleri üzerine gerçekleştirilebilir.



KAYNAKLAR

- ABACI, R. (2008). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. A. Akın (Ed.), *Mesleki Rehberlik*, Okutan Yayıncılık, İstanbul.
- AKAR, C. (2012). Üniversite seçimini etkileyen faktörler: *İktisadi ve İdari Bilimler öğrencileri üzerine bir araştırma*. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 97-120.
- AKBAYIR, K. (2002). *Öğretmenlik mesleğine yönelmede ailenin ve branş seçiminde cinsiyetin rolü*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 2002, Van.
- AKDEMİR, A. S. (2013). Türkiye'de öğretmen yetiştirme programlarının tarihçesi ve sorunları. *Electronic Turkish Studies*, 8(12), 15-28.
- AKYILDIZ, M. (2017). *Fen lisesi öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin ve meslek tercihlerinin bulanık Topsis yöntemi ile incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- AKYÜZ, Y. (1994). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e)*, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul.
- ALKAN, C. ve DOĞAN, H. (1976). Mesleki ve Teknik Eğitim için ana plan esasları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9(1), 26-72.
- ALPER, Z. ve ÖZDEMİR, H. (2004). Uludağ üniversitesi Tıp Fakültesini tercih eden öğrencilerin kimi sosyo-demografik özellikleri ve mesleğe bakış açıları, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(2), 93-96.
- ANILAN, H., ÇEMREK, F. ve ANAGÜN, Ş.S. (2008). Ortaöğretim öğrencilerinin meslek seçimi ve üniversite tercihlerine ilişkin görüşleri (Eskişehir örneği). *e-Journal of New World Sciences Academy Social Sciences*, 3(2), 238-249.
- ARSLAN, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin şehirle kurduğu ekonomik ve sosyal ilişkilerden memnuniyet analizi: Sivas Cumhuriyet üniversitesi örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 1103-1120.
- ARSLAN, M. (2004). Eğitim sistemimizin kapanmayan yarası yükseköğretime geçiş. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı*, 16(1), 37-51.
- AYDIN, B. (2003). Bilgi toplumunun oluşumunda bireylerin yetiştirilmesi ve matematik eğitimi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(14), 183-190.
- AYDOĞMUŞ, K., BALTAŞ, A., BATLAŞ, Z., DAVASLIGİL, Ü., GÜNGÖRMÜŞ, O., KONUK, E., KORKMAZLAR, Ü., KÖKNEL, Ö., NAVARO, L., OKTAY, A., RAZON, N. ve YAVUZER, H. (1999). *Ana-baba okulu*, Remzi Kitapevi İstanbul.
- AYSIT, T. (2013). Türkiye'de özel dersaneler: Yeni gelişmeler ve dersanelerin geleceği, Discussion Paper, 17, Turkish Economic Association, Ankara.
- AYTEKİN, A. (2005). *Meslek seçimini etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- AZAR, A. (2011). Türkiye'deki öğretmen eğitimi üzerine bir Söylem: Nitelik mi, nicelik mi? *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 36-38.
- BACANLI, F. (2012). Kariyer karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95.

- BAHAR, H. H. (2002). Eğitim fakültesi, tıp fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin bazı sosyoekonomik özellikleri ile fakülte tercihleri arasındaki ilişki. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 126-144.
- BALAY, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- BALTACI, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*. 3(1), 1-15.
- BALTACI, F., ÜNGÜREN, E., AVSALLI, H. ve DEMİREL, O. N. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin ve geleceğe yönelik bakış açıların belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), 17-25.
- BALTAŞ, A. (1993). *Stres altında ezilmeden öğrenmede ve sınavlarda üstün başarı*. Ankara: Remzi Kitapevi.
- BEK, Y. (2007). *Öğretmenin toplumsal/ mesleki rolleri ve statüsü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Dönem Projesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- BEKLEViŞ, F. (2007). *Öğrencilerin mesleki ilgi alanları ve ailenin meslek seçimine etkisi (Bolu ili özel dersanelerde üniversiteye hazırlık kursu gören öğrenciler üzerinde bir araştırma)*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- BERDAN, İ. E. (2008). *Ortaöğretim kurumlarındaki öğretmen ve öğrencilerin yeteneklerinin alan ve meslek seçimine etkileri*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BERG, B. L. & LUNE H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (çev. H. Aydın), Eğitim Kitapevi Yayınları, Konya.
- BİLGİN, M. (2013). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminde çağdaşlaşma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (6), 1304-8880
- BİLGİN, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- BİRCAN, İ. (Ed.). (2009). *Türkiye'nin 2023 vizyonunda üniversiteye giriş sistemi (Sorunlar, öneriler ve çözümler)*. Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- BORCHERT, M. (2002). Career choice factors of high school students. *A research Paper The Graduate College University of Wisconsin-Sout*, December, 2002.
- BOZGEDİK, A. (2017). *Eğitimde yeni bir model olan temel lise öğrencilerinin üniversite ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- BURGAZ, B. ve ERGİN EKİNCİ (2007). Hacettepe üniversitesi öğrencilerinin bazı akademik hizmetlere ilişkin beklenti ve memnuniyet düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 120-134.
- CAN, G. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlik. H. Yazıcı (Ed.) *Eğitsel ve Mesleki Rehberlik* (74-112). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- CAN TÜRKDOĞAN, S. (2014). *Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde etkili olan faktörlere göre mesleki kaygıları*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- ÇAKIR, M. A. (2004). Mesleki karar envanterinin geliştirilmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.2(37), 1-14.
- ÇAKMAK, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 33-41.

- ÇATI, K., İŞTAR, E. ve ÖZCAN, H. (2016). Üniversite tercihlerine etki eden faktörlerin incelenmesi: Türkiye genelinde bir alan araştırması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(2), 163-177.
- ÇELİK, N. ve ÜZMEZ, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 94-105.
- ÇELİKTEN, M., ŞANAL, M. ve YENİ, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(19), 207-237.
- CEVİZ, H. (2018). *Toplumdaki öğretmenlik mesleğine ilişkin algı ile öğretmenin mesleki motivasyonu arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- ÇINAR, Ç. (2011). *Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında benlik algısının önemi*. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇINAR Özdemir, S. (2006). *Üniversiteye giriş sınavının üniversite sınavına giren öğrenciler üzerindeki etkileri*. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- ÇİFTÇİ, G. E., BÜLBÜL, S.F., BAYAR MULUK, N., ÇAMUR DUYAN, G. ve YILMAZ, A. (2011). Sağlık Bilimleri Fakültesini tercih eden öğrencilerin, üniversite ve meslek tercihlerinde etkili olan faktörler (Kırıkkale üniversitesi örneği). *The Journal Of Kartal Training and Research Hospital*, 22(3), 151-160.
- ÇOBAN, A. E. (2005). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10.
- COLE, L., MORGAN, J. J. (1985). *Çocukluk ve gençlik psikolojisi*. (çev. B. H. Vassaf). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ÇOŞKUN, K. (2006). *Genel liselerde mesleki rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi (Kayseri ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- ÇURĞATAY, V. (2010). *Üniversite sınavına girecek öğrencilerin meslek seçimini etkileyen sosyo-kültürel faktörler (Malatya'daki lise son sınıf öğrencileri uygulaması)*. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- DEMİR, M. K. ve ARI, E. (2013). Öğretmen sorunları - Çanakkale ili örneği. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 107-126.
- DEMİREL, Ö. (1996). *Karşılaştırmalı eğitim*, Usem Yayınları, Ankara.
- DENİZ, S. (2001). Bireyin meslek seçimini etkileyen kaynaklar: Yeni teknolojilerden internet. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 2001.
- DİNÇ, E. (2008). Meslek seçiminde etkili faktörlerin incelenmesi: Meslek yüksek okulu muhasebe programı öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (16)2, 90-106.
- DUMAN, T., TEPECİ, M. ve UNUR, K. (2006). Mersin'de yükseköğretim ve ortaöğretim düzeyinde turizm eğitimi almakta olan öğrencilerin sektörün çalışma koşullarını algılamaları ve çalışma isteklerinin karşılaştırmalı analizi. *Turizm araştırmaları Dergisi*, 1, 51-69.
- EKİCİ, G. (2005). Lise öğrencilerinin öğrenci seçme sınavına (Öss) yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 82-90.

- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA (2018). Higher education. <https://www.britannica.com> (14.09.2018).
- ENSARİ, M. Ş. ve ALAY, H. K. (2017). Meslek seçimini etkileyen faktörlerin demografik değişkenler ile ilişkisinin araştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 409-422.
- ERASLAN, L. (2004). Öğretmenlik mesleğine girişte Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) yönteminin değerlendirilmesi, *Journal of Human Sciences*, 1(1), 2-31.
- ERCAN, L. (2001). Ergenlik döneminde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 9(2), 47-58.
- ERCAN, H. (2011). *Üniversite seçiminde öğrenci algıları ve Türk üniversitelerinin konumlandırılması*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ERDEM, E., SOYLU, Y. (2013). Öğretmen adaylarının KPSS ve alan sınavına ilişkin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(1), 223-236.
- EROL, A., YERGIN, H. ve MERCAN, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin üniversite tercihlerinin belirleyicileri: Hakkâri örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 4(3), 1309-8012.
- ERYILMAZ, M. E. (2014). Devir cilalı imaj ve itibar devri mi?: Fakülte imaj ve itibarının öğrencilerin okudukları fakülte ile gelecekte işbirliği yapma niyeti üzerine etkilerine dair bir araştırma. Uludağ Üniversitesi IV. Bilgilendirme ve Ar-Ge Günleri, 11-13 Kasım 2014, Bursa.
- GEDİKOĞLU, T. (2005). Avrupa birliği sürecinde Türk eğitim sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1)1, 66-80.
- GLESNE, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (çev. A. Ersoy ve P. Yalçinoğlu). Anı Yayıncılık, Ankara.
- GUSHUE, G. V. CLARKE, C. P., PANTZER, K. M. & SCANLAN, K. R. L. (2006). Self efficacy, perceptions of barriers, vocational identity, and the career exploration behavior of Latin/a high school students. *The Career Development Quarterly*, 54, 307-317.
- GÜNAY, D. ve GÜR, B. S. (2009). *Dünyada üniversiteye giriş sistemleri ve ÖSS*. Türkiye'nin 2023 Vizyonunda Üniversiteye Giriş Sistemi Kongresi, Nisan 2009, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- GÜNAYAKTAŞ, S. OFLİ G. ve BALABAN, G. (2013). Sosyo-kültürel yapının üniversite öğrencilerinin bölüm seçimi üzerindeki etkisi, Anadolu üniversitesi örneği. *'İş, güç' Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, (15)4, 59-71.
- GÜNEŞ, F. (1996). *Yetişkin eğitimi (Halk eğitimi)*. Ocak Yayınları, Ankara.
- GÜRBÜZ, H. ve KIŞOĞLU, M. (2007). Tezsiz yüksek lisans programına devam eden fen-edebiyat ve eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (Atatürk üniversitesi örneği), *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 72-83.
- GÜVEN, D. (2010). Profesyonel bir meslek olarak Türkiye'de öğretmenlik. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 27(2), 14-21.
- HACIÖMEROĞLU, G. ve ŞAHİN TAŞKIN, Ç. (2010). Fen Bilgisi öğretmenliği ve ortaöğretim fen ve matematik alanları (OFMA) eğitimi bölümü öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 77-90.

- HAMAMCI, Z., BACANLI, F. ve DOĞAN, H. (2013). İlköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 284-299.
- İŞKUR (2018). Hayat boyu rehberlik için ulusal politika forumlarının kurulması ve geliştirilmesi. Politika yapıcılar ve paydaşlar için bir kılavuz. Avrupa Rehberlik Merkezi. www.abdigm.meb.gov.tr (20.07.2018).
- KAMAŞAK, R. ve BULUTLAR, F. (2010). Kişilik, mesleki tercih ve performans ilişkisi: Akademik personel üzerine bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2). 1309-8039.
- KARASAR, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Sanem Matbaacılık
- KARS, V., ARSLAN, N., ERİK, L., Avcı, P., BUCAKTEPE, P. G., CELEPKOLU, T. ve ŞAHİN, H.A. (2014). Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 41(1), 187-190.
- KAYA, Z. (1988). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimindeki Sosyo-Ekonomik Faktörler*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KAZANCI, O. (1989). *Eğitim psikolojisi kuram ve ilkelerden uygulamaya*. Ankara: Kazancı Matbaacılık.
- KELECİOĞLU, H. (2002). Ortaöğretim öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavları ve sınavın öğrenimlerine etkisi hakkındaki görüşleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 135-144.
- KEPÇEOĞLU, M. (1996). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Özdemir Ofset.
- KILCI, E. (2003). Üniversiteye giriş sınav sistemi ve etkileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 33, 108-131.
- KILINÇ, A. (2007). *Üniversite seçiminde öğrenci yönelimlerini etkileyen faktörler*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KIRAN, B. ve TAŞKIRAN, E. G. (2015). Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 1. Sınıf öğrencilerinin meslek tercihine etki eden faktörler. *Marmara Pharmaceutical Journal*, 19. 159-167.
- KIZILTAŞ, E., HALMATOV, M. ve SARIÇAM, H. (2012). Okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 173-189.
- KOLUKISA, C. (2015). *Müzik öğretmeni adaylarının ilk ve ortaöğretimde aldıkları müzik eğitiminin meslek seçimine etkileri*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KORKUT OWEN, F., KEPİR, D. D., ÖZDEMİR, S., ULAŞ, Ö. ve YILMAZ, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin bölüm seçme nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 135-151.
- KORKUT OWEN, F. ve KARAIMAK, Ö. (2013). *Okul psikolojik danışmanları için el kitabı*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- KOZAK, M. ve COŞAR, Y. (2009). Üniversite adaylarının ÖSYS tercihlerinde kullandıkları karar verme stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(59), 399-419.
- KÖKSAL, K. (2016). Meslek tercihini etkileyen unsurlara yönelik bir alan araştırması. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26(2), 39-69.
- KÖROĞLU, Ö. (2014). Meslek seçimi ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi: Turizm rehberliği öğrencileri üzerine bir araştırma. *Süleyman*

- Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 137-157.
- KÖSE, M. R. (1999). Üniversiteye giriş ve liselerimiz. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 51-60.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2012). *Ergenlik psikolojisi*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- KUZGUN, Y. (2009). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MANGAN, J., HUGHES, A., DAVIES, P., and SLACK, K. (2010). Fairaccess, achievement and geography: Explaining the association between social class and students' choice of university. *Studies in Higher Education*, 35(3), 335-350.
- MEB (2018). Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. <http://www.resmigazete.gov.tr>. (17.17.2018).
- MEB (2018). Öğretmen Strateji Belgesi 2017-2023. <http://oygm.meb.gov.tr>. (16.09.2018).
- MERRIAM, S. B. (2015). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber. (çev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MİLES, M. B. ve HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- NAGEL, G. K. (1999). *Öğrenmenin taosu*. (çev. B. Kuryel). İstanbul: Beyaz yayınları.
- OZANKAYA, Ö. (2007). *Toplum bilim*. Cem Yayınevi, İstanbul.
- ÖSYM (2018). ÖSYM Tarihsel Gelişme. <http://www.osym.gov.tr> (13.09.2018).
- ÖSYM (2018). Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu. <https://dokuman.osym.gov.tr> (14.09.2018).
- ÖZBEK, R. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde kişisel, ekonomik ve sosyal faktörlerin etkililik derecesine ilişkin algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 145-159.
- ÖZBEK, R., KAHYAOĞLU, M. ve ÖZGEN, N. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 222-232.
- ÖZCAN, H. (2015). *Öğrencilerin üniversite tercihine etki eden faktörler üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- ÖZGÜVEN, İ. E. (2001). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara. Sistem Ofset.
- ÖZKAN, S. (1997). *Türk eğitim tarihi*. Niğde: Tolunay Yayınları.
- ÖZSOY, G., ÖZSOY, S., ÖZKARA, Y. ve D. MEMİŞ, A. (2010). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde etkili olan faktörler. *Elementary Education Online*, 9(3), 910-921,
- ÖZYÜREK, R. ve KILIÇ ATICI, M. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçiminde kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), 33-42.
- PAA, H. K., & Mc. WHIRTER, E. H. (2009). High school students current career expectations. *The Career Development Quartely*, 49, 29-44.
- PATTON, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). London: Sage Publications, Inc.
- PEKKAYA, M. ve ÇOLAK, N. (2013). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin önem derecelerinin AHP ile belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 797-818.
- POLAT, S. ve ASLAN, Y. (2017). Uluslararası öğrencilerin üniversite seçimini etkileyen etmenler. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 94-104.

- POYRAZ, C. (2006). Türkiye'deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 187-209.
- SAĞLAM, M. (2004). *Avrupa Birliği ülkelerinde yükseköğretime giriş sistemi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, Malatya.
- SARAÇOĞLU AYDIN, A. (2005). *Öğrencilerin üniversite seçiminde halkla ilişkiler ve tanıtım faaliyetlerinin etkisi: Gazi Üniversitesi örneği*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- SAYDAN, R. (2008). Üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarından kalite beklentileri: Yüzüncü Yıl üniversitesi İİBF örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(10), 63 – 79
- SCANLAN, K. R. L., PANTZER, K. & M. CLARKE, C. P., (2006). The Relation ship of career decision- making selgefficacy, vocational identity, and career exploration behavior in African American high school students. *Journal of Career Development*, 33(1), 19-28.
- SOUTAR, G. & TURNER, J. (2002). Students' preferences for university: A conjoint analysis. *The International Journal of Educational Management*, 16(1), 40-45.
- ŞAHİN, İ. ZORALOĞLU, Y. R. ve ŞAHİN FIRAT, N. (2011). Üniversite öğrencilerinin yaşam amaçları, eğitsel hedefleri, üniversite öğreniminden beklentileri ve memnuniyet durumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetim*, 17(3),429-452
- ŞİMŞEK, H. (2012). Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve gelecek beklentilerini etkileyen faktörler. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(1), 90-109.
- ŞİRİN, A., ÖZTÜRK, R., BEZCİ, G., ÇAKAR, G. ve ÇOBAN, A. (2004). *Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleği uygulamaya yönelik görüşler*. III. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi, 29-30 Nisan, Edirne, (69-75).
- ŞİŞLİ, G. ve KÖSE, S. (2013). Kurum kültürü ve kurumsal imaj ilişkisi: devlet ve vakıf üniversiteleri üzerinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 41, 165-193.
- ŞİŞMAN, M. (2009). Öğretmen Yeterlilikleri: Modern Bir Söylem ve Retorik. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 63–82
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- TED (1988). *Ortaöğretim kurumlarında Beden eğitimi ve sorunları*. Anakara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- TED (1997). *Sanayileşme sürecinde Türk eğitimi ve sorunları*, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.
- TED (2005). *Türkiye'de üniversiteye giriş sistemi araştırması ve çözüm önerileri*. Türk Eğitim Derneği, Ankara.
- TEDMEM (2014). Öğretmen gözüyle öğretmenlik mesleği. <http://tedmem.org> adresinden 10.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- TEZCAN, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: 11. Baskı.
- TUZCUOĞLU, S. (1994). Meslek seçimi ve önemi. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 265-280.
- ULUTAŞ, P. (2017). *Öğretmenlerin bakış açısından öğretmenlik mesleğinin statüsü*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- ÜNDEY KALPAKLIOĞLU, N. ve TÜREMEZ, Y. (2010). Üniversite adaylarının vakıf üniversitesi tercihlerinde halkla ilişkiler çalışmalarının etkisi. *ABMYO Dergisi*, 17, 47-58.

- VURUCU, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- YAMAN, E. (2010). Psikoşiddete (mobbinge) maruz kalan öğretim elemanlarının örgüt kültürü ve iklimi algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(1), 547-578.
- YAVUZER, H. (1999). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- YAVUZER, H. (2001). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna...Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- YELDA BEKTAŞ, D. ve DEMİR, A. (2016). Üniversite öğrencileri için mesleki grup rehberliği programı ve programın etkisi üzerine bir çalışma. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), 27-34.
- YELKEN, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği."* Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- YEŞİLYAPRAK, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- YEŞİLYAPRAK, B. (1995). Mesleki gelişim kuramları üzerine bir eleştirel değerlendirme. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(6), 43-48.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILDIZ, S. (2001). *Kişilik ve meslek seçimi arasındaki ilişki ve bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- YILMAZ, H. (2003). *Gençler bu kitap sizin için!*. Çizgi Kitapevi, Konya.
- YILMAZ, Ö. (2012). *Öğrencilerin üniversite tercihlerini etkileyen kriterlerin belirlenmesinde analitik hiyerarşi proses uygulaması ve Süleyman Demirel üniversitesi örneği*. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- YILMAZ, N., DOĞAN, N. (2015). İlköğretim Matematik öğretmen adaylarının meslek tercihlerini etkileyen faktörler: *Hacettepe üniversitesi örneği*. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 405-421
- YÖK (2018). YÖK'ten "Vakıf Yükseköğretim Kurumları 2018" Raporu <http://www.yok.gov.tr> (25. 07. 2018).
- YÖK (2018). Yükseköğretim kurumları sınavı ile ilgili sıkça sorulan sorular ve cevapları. <http://www.yok.gov.tr> (13.09.2018).
- YÖRÜK, S., DİKİCİ, A. ve UYSAL, A. (2002). Bilgi toplumu ve Türkiye'de mesleki eğitim, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 299-312.
- YÜKSEL ŞAHİN, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre Psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1303-5134.

EKLER

EK-1

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yükseköğretim Programı Seçimlerini Etkileyen Faktörler ve Öğretmenlik Programlarını Tercih Etme Durumlarıyla İlgili Görüşme Soruları

Değerli Öğrenci;

Bu çalışma lise son sınıf öğrencilerinin yükseköğretim programlarını seçmesinde etkili olan faktörler ve öğretmenlik programlarının tercihlerindeki durumuyla ilgili veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler kesinlikle başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Sorulara açıkça cevap vermeni rica ediyorum.

Sevim BAHADIR

Görüşme tarihi ve saati:

Görüşme yeri:

Görüşme süresi:

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyet: () Kız

() Erkek

2. Okul Türü

() Anadolu Lisesi

() Fen Lisesi

() Mesleki ve Teknik Lise

() İmam Hatip Lisesi

3. Okula yerleşme puanı

(.....)

4. Üniversiteye hazırlık amacıyla herhangi bir ek destek (etüd, özel ders vb.) alıyor musun?

() Evet () Hayır

5. Anne eğitim durumu:

() Okumaz-yazmaz () Sadece okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

6. Baba eğitim durumu:

() Okumaz-yazmaz () Sadece okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

GÖRÜŞME SORULARI

1. Kişisel özelliklerinizin, yetenek ve ilgi alanlarınızın yükseköğretim programı seçiminizi etkileyeceğini düşünüyor musun?

(Evet ise) Hangi kişilik özelliklerinizin, yetenek ve ilgilerinizin ne tür programlar için uygun ve etkili olacağını düşünüyorsunuz?

(Hayır ise) Seçiminizde yetenek ve ilgileriniz neden etkili olmayacak?

2. Ailenizden kaynaklanan faktörlerin yükseköğretim programı seçiminizi etkileyeceğini düşünüyor musun?

(Evet ise) Ailenizin hangi yönlerden etkili olabileceğini açıklar mısınız?

(Hayır ise) Seçiminizde ailenin neden etkili olmayacak?

3. Yükseköğretim programı seçiminde arkadaşlarınızın etkili olacağını düşünüyor musun?

(Evet ise) Hangi açılarından etkili olacağını düşünüyorsunuz?

(Hayır ise) Seçiminizde arkadaşlarınızın etkisi neden olmayacağını düşünüyorsunuz?

4. Yükseköğretim programlarının mezunlarına sağlayabileceği iş imkânlarının ve maddi kazancın seçiminde etkili olabileceğini düşünüyor musun?

(Evet ise) Hangi programların sana iş imkanı ve maddi kazanç sağlayacağını düşünüyorsunuz?

(Hayır ise) Böyle düşünmede nelerin etkili olduğunu açıklar mısın?

5. Üniversitelerin burs, yurt, sosyal aktivite, yurt dışı eğitim (Erasmus vb.) gibi olanaklarının yükseköğretim programı seçimlerini etkileyeceğini düşünüyor musun?

(Evet ise) Üniversitenin sunabileceği hangi fırsatların program seçiminde etkili olacağını gerekçeleriyle açıklar mısın?

(Hayır ise) Üniversitenin olanakları seçiminde neden etkili değil?

6. Yükseköğretim programlarının toplum üzerindeki imajının, statü ya da saygınlığının program seçiminde etkili olacağını düşünüyor musun?

(Evet ise) Yükseköğretim programlarının imaj, statü ve saygınlığının yüksek olmasının sana neler katabileceği hakkındaki düşüncelerini açıklar mısın?

(Hayır ise)Yükseköğretim programının imajı, statüsü ya da saygınlığının seçiminde neden etkili olmayacağını düşünüyorsun?

7.Yükseköğretim programının ve bağlı olduğu üniversitenin akademik kadrosunun seçimlerinde etkili olacağını düşünüyor musun?

(Evet ise) Akademik kadronun niteliğinin üniversite seçiminizi nasıl etkileyebileceğini düşünüyorsunuz?

(Hayır ise)Akademik kadro sence neden önemli değil?

8.Üniversitenin bulunduğu şehrin yükseköğretim programı seçiminizi etkileyeceğini düşünüyor musun?

(Evet ise)Üniversitenin bulunduğu şehirde aradığımız özellikler ve bunların size neler katacağını açıklar mısın?

(Hayır ise) Şehir sizce neden önemli değil?

9.Özel üniversitelerin programlarına yükseköğretim programı seçimlerinde yer vermeyi düşünüyor musun?

(Evet ise)Hangi üniversitenin programını seçmeyi ve seçme nedenini açıklar mısın?

(Hayır ise) Özel üniversitelerin programlarına seçimlerinde yer vermeyi neden düşünmüyorsun?

10.Tercihler sırasında öğretmenlik programlarını seçmeyi düşünüyor musun?

Evet () Öğretmenlikle ilgili hangi üniversite ve bölümü tercih etmeyi düşünüyorsun?
Neden öğretmenliği tercih edeceksin?

Hayır()Neden tercih etmeyeceksin?

Öğretmenlik dışında hangi üniversite ve bölümü tercih edeceğine karar verdin mi?

11. Yükseköğretim programlarına öğrenci seçme sistemine yönelik düşüncelerin nedir? Olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirebilir misin? Bu yöntem/sistemle ilgili önerilerin var mı?

12.Konuyla ilgili eklemek istediğin var mı?



EK-2

Anket İzni



T.C.
KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 35776031-605.01-E.9017091
Konu : Anket İzni (Sevim BAHADIR)

07.05.2018

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a)19/04/2018 tarihli 81100045-044 -E.5589 sayılı yazımız.
b) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 28/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı Araştırma Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri hakkındaki 2017/25 nolu Genelgesi.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Sevim BAHADIR'ın Kahramanmaraş İline Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören öğrencilere, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı II. döneminde, "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yükseköğretim Programı Seçimlerini Etkileyen Faktörler ve Öğretmenlik Programlarını Tercih Etme Durumları" konulu veri toplama çalışmalarının, okul müdürlüğünüzün uygun göreceği bir eğitim-öğretim günü ve saatinde eğitim-öğretim aksatılmadan yapılması komisyonumuzca uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Emin AKKURT
Millî Eğitim Müdürü

Ek:

1- Araştırma Değerlendirme Formu (1 Sayfa)

Görevli (Mühürsüz) İmza
Aylık İzni
07.05.2018
Sunay ÖZKAN
V.H.K.L.

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitim ve Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
ARAŞTIRMA İZİNİ DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırma Sahibinin;

Adı ve Soyadı	Sevim BAHADIR
İletişim Adresi	Çukurova Elektrik Anadolu Lisesi Onikişubat / KAHRAMANMARAŞ
Telefon Numarası	0505-237-79-11
E-Posta Adresi	sevimbaha@hotmail.com
Bağlı Bulunduğu Kurum/Üniversite/Enstitü	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Araştırma Yapılacak İleçeler	Onikişubat, Dulkadiroğlu
Araştırma Yapılacak Eğitim Kademesi (Anaokulu-İlkokul-Ortaokul-Lise)	Liseler
Çalışma Grubu (Öğretmen/Öğrenci/Yönetici)	Öğrenciler
Araştırmanın Konusu	"Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yükseköğretim Programı Seçimlerini Etkileyen Faktörler ve Öğretmenlik Programlarını Tercih Etme Durumları"
Araştırmanın Süresi	2017/2018 Eğitim Öğretim Yılı - II. Dönem
Çalışmanın Türü (Bireysel / Üniversite Onaylı)	Üniversite Onaylı Çalışma
Üniversite / Kurum Onayı (Var / Yok)	Var
Çalışma Türü (Araştırma/Proje/Ödev/Tez)	Tez
Veri Toplama Araçları	Kişisel Bilgiler Formu, Görüşme Soruları
Etik Kurulu Raporu (Var / Yok)	Var

KOMİSYON GÖRÜŞÜ

Araştırma kapsamında; Kahramanmaraş ili Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören öğrencilere, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı II. döneminde, "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Yükseköğretim Programı Seçimlerini Etkileyen Faktörler ve Öğretmenlik Programlarını Tercih Etme Durumları" konulu veri toplama çalışmalarının, okul müdürlüğünün uygun göreceği bir eğitim-öğretim günü ve saatinde, eğitim-öğretim aksatılmadan yapılması komisyonumuzca uygun görülmüştür.

Komisyon Kararı	Oy Birliği ile Alınmıştır.	
 Mesut SERDAR Üye	 Ahmet YACAR Üye	 07/05/2018 Komisyon Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Sevim BAHADIR
Doğum Yeri ve Tarihi : Malatya-1978

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi

Doktora Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Karadeniz İş Okulu

Abdülkadir Konukoğlu Anadolu Öğretmen Lisesi

Çorum Anadolu Öğretmen Lisesi

Çorum Güzel Sanatlar Lisesi

Çukurova Elektrik Anadolu Lisesi

İletişim

E-Posta Adresi : sevimbaha@hotmail.com

Tel. : 5052377911

Tarih :